

Konstit on monet hylky- jä suojeltaessa

Historiallisten hylkyjen kulttuuriperintöstä-
tus ja suojelun kehittäminen hyötykäytön
avulla

Milla Airosalmi

Pro-gradu tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Arkeologia

Tammikuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

AIROSALMI, MILLA: Konstit on monet hylkyjä suojeltaessa – Historiallisten hylkyjen

kulttuuriperintöstatus ja suojelun kehittäminen hyötykäytön avulla

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua, 37 liitesivua

Arkeologia

Tammikuu 2018

Tutkielmassani pohdin voiko hyötykäytön avulla kehittää historiallisten hylkyjen suoje-
lua, ja jos voi niin kuinka sekä miksi. Lähestyn aiheitani pääasiallisesti vuosien 1914–
1918 ja 1939–1945 välillä uponneiden metallirunkoisten hylkyjen kautta. Rauta otettiin
pysyvästi käyttöön laivanrakennuksessa 1850-luvulta alkaen. Metallirunkoisia laivoja
on ollut olemassa vain noin 200 vuoden ajan. Maailmansotien aikana uponneet hylt
sisältävät tietoa metallirungon varhaisista kehitysvaiheista. Vuosien 1914–1917 välillä
uponneet hylt ovat muinaisjäännöksiä Suomen muinaismuistolain mukaan, mutta
vuoden 1917 jälkeen uponneet hylt eivät tutkielman kirjoittamisajankohtana vielä
ole. Merkityksellisimpiä lähdeoksiani ovat: *International Handbook of Underwater
Archaeology* (2002), *International Handbooks of Museum Studies: Museum Theory*
(2015) ja *Museum Practice* (2015) sekä *Archaeology and the Social History of Ships*
(2000). Tutkielmani lähdeokset ovat pääasiallisesti englanniksi, koska ajantasaista
tieteellistä kirjallisuutta popularisoinnista ei ole suomeksi saatavilla.

Havaitsin tehdessäni tutkielmaani, että kulttuuriperintöstatus suojaa
historiallista hylkyä parhaiten. Havaintoni perustuu lähteistäni esiin nousseeseen kult-
tuuriperinnön määritelmään. Historiallinen hylky on kulttuuriperintöä, jos sen yksilöllinen
historia tunnetaan, hyllyllä vierailaan aktiivisesti ja hyllyllä on tunnettuja sidosryh-
miä, jotka haluavat hyllyn säilyvän. Näin ollen hyllyn ei tarvitse olla muinaisjään-
nös, jotta se voi olla kulttuuriperintöä. Toisin sanoen yksittäistä hylkyä ei voida automaattises-
ti pitää kulttuuriperintönä, vaikka se olisi muinaisjäännös. Historiallinen hylky voi
muuttua kulttuuriperinnöksi, mikäli hylkyä tutkitaan, sitä popularisoidaan ja hyllyn tun-
nettu historia saadaan liitettyä osaksi suurempaa historiallista kontekstia. Tämä johtaa
siihen, että historialliselle hyllylle löytyy sidosryhmiä, joille hyllyn säilymisellä on merki-
tystä. Näitä sidosryhmiä ovat muun muassa hyllyllä käyvät sukellusharrastajat.

Tutkimukseni perusteella historiallisten hylkyjen suoje-
lua voidaan parantaa niiden hyötykäytöllä eli vieraillemalla hyllyillä sekä tutkimalla ja popularisoimalla
hylkyjä, koska tämä toiminta luo kulttuuriperintöä. Nykyinen hylkypuistotoiminta ja
yleisökaivaukset ovat sukeltajakeskeisiä. Nämä popularisointi- ja osallistamistoiminnat
luovat hyllyistä kulttuuriperintöä vain sukeltajien keskuudessa. Suojelun kehittämisen
kannalta toimintaa tarvitsee laajentaa heihin, jotka eivät harrasta sukeltamista. Silloin
sukeltamattomillekin tulee mahdolliseksi luoda suhde hylkyyn. Todennäköisyys että
hyllyistä muodostuu kulttuuriperintöä sukeltamattomille kasvaa, mikäli mahdollisuudet
tutustua hylkyihin monipuolistuvat ja tulevat saavutettavammiksi, esimerkiksi inter-
netpohjaisten verkkonäyttelyiden kautta.

Asiasanat: *arkeologia, vedenalainen arkeologia, meriarkeologia, popularisointi, hylt,
ensimmäinen maailmansota, toinen maailmansota, kulttuuriperintö, hallinto*

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Metallien siirtymä lastista runkoon	3
1.2. Syyt ja haasteet suojelulle sekä suojelun tärkeys	6
1.3. Nykytilanne	8
2. Aineiston esittely	9
2.1. Historialliset hylt	9
2.2. Tieteellinen lähdekirjallisuus ja artikkelit	15
2.3. Populaarit tietotekstit ja populaarikulttuuri	16
3. Suojeluun vaikuttavat tekijät	18
3.1. Mikä on kulttuuriperintöhallinto ja miten kulttuuriperintö määritellään?	18
3.1.1. Hylky kulttuuriperintönä	22
3.2. Lainsäädäntö	24
3.2.1. Ketkä ovat kiinnostuneita historiallisista hyltyistä?	24
3.2.2. Kulttuuriperintörikos	27
3.2.3. Ydinongelmat	27
3.3. Itämeren vaikutus hylkyihin	32
3.3.1. Itämeri sijaintina	33
3.3.2. Hyllyn vaikutus mereen	34
3.3.3. Ihmisen vaikutus hylkyjen ympäristöön	36
3.4. Populaarikulttuuri ja populaarit tietotekstit	37
3.4.1. Historialliset hylt fiktiossa	39
3.4.2. Hylt populaareissa tietoteksteissä	41
4. Suojelumentaliteetin synty käytännössä	45
4.1. Kulttuuriperintöhallinto on työkalu	45
4.1.1. Maailmansotien aikaisten hylkyjen suoja	46
4.2. Muinaisjäänöksestä kulttuuriperinnöksi	53
4.2.1. Kronprins Gustav Adolf	54
4.2.2. Florida Keys – 1733 Spanish Galleon Trail	54
4.2.3. Cayman Island – Maritime Heritage Trail	55
4.2.4. World War II Maritime Heritage Trail – Battle of Saipan	55
4.2.5. Kulttuuriperinnön luontiprosessi – Mihin vaiheisiin prosessi jakaantuu?	56
4.3. Kulttuuriperintö luodaan ja ylläpidetään kulttuuriperformanssin avulla	59
4.3.1. Minkälaisen näyttelyn <i>in situ</i> –konservoitu hylky luo?	61
4.3.2. <i>In situ</i> –konservoidulla hylyllä tapahtuva kulttuuriperformanssi	63

4.4. Kulttuuriperinnön vaikutusalue	65
5. Suojelumentaliteetin tietoinen kehittäminen osallistamisen avulla	68
5.1. Miksi ja miten osallistaa sukeltajia vedenalaisten kohteiden popularisointiin?.....	70
5.2. Popularisointi käytännössä	72
6. Yhteenveto ja johtopäätökset	75
6.1. Hyllyn luonne	75
6.2. Hyllyn luonteen vaikutus suojeluun.....	78
6.3. Miten popularisoinnilla voidaan vaikuttaa hyllyn luonteen luomiin haasteisiin?	79
6.4. Popularisointi käytännössä	80
Lähdeluettelo	84
Liitteet.....	94
LIITE 1: Uutisanalyysi.....	94
LIITE 2: Intendentti Sallamari Tikkasen haastattelun nauhapöytäkirja & haastattelukysymykset	98
LIITE 3: Hylkyaineiston jakautuminen	108
LIITE 4: Hylkyjen runkomateriaali	111
LIITE 5: Vedenalainen perintöpolku	114
LIITE 6: Hylkyaineiston tarkemmat tiedot.....	119

1. Johdanto

Ensimmäisenä merenkäynnin historiaan keskittyvästä tutkimuksesta mieleen tulevat antiikin Välimerellä purjehtineet heetit, kreikkalaiset, roomalaiset, egyptiläiset ja foinikalaiset. Skandinavian alueella usein ajatellaan rautakaudelle sijoittuvia viikinkilaivoja tai varhaiskeskiaikaisia kauppalaivoja, kuten koggeja¹. Aasian alueelta parhaiten tunnetaan polynesianlaiset, jotka asuttivat Tyynenmeren ja Oceanian alueen saaret. Historialliset meritragediat ja hylt kiehtovat ihmisiä. Populaarikulttuurissa historialliset hylt esiintyvät runsaasti fiktiossa tienä äkkirikastumiseen. Kerronnasta syntyvä mielikuva ylittää fiktion rajat ja koskee myös todellisia historiallisia hylkyjä. Tilanteen takia historiallisten hylkyjen koskemattomuutta ei voida taata ja ne ovat vaarassa tuhoutua.

Tutkielmani keskittyy historiallisten hylkyjen suojeluun vaikuttaviin tekijöihin: kulttuuriperintöhallintoon, lainsäädäntöön, ympäristön olosuhteisiin ja populaarikulttuuriin. Tarkoitukseni on tarkastella historiallisten hylkyjen suojelun kehittämistä kokonaisuutena ja selvittää eri tekijöiden merkitystä suojelun onnistumiselle. Sukelusteknologian² kehitys mahdollistaa yhä useammalle vierailun historiallisella hyllyllä, jolloin riski hylkyjen tuhoutumiseen ajattelelattomuuden tai tietämättömyyden takia kasvaa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että mielikuvien perusteella hyllyistä etsitään olemattomia aarteita. Tarkastelen aiheitani erityisesti metallirunkoisten historiallisten hylkyjen näkökulmasta. Metallit tulivat lopullisesti osaksi laivanrakennusta vuonna 1825 eli laivojen kehityshistoriassa metallirunkoisten kausi on vasta alkanut. Metallirunkoinen laiva mielletään usein nykyaikaiseksi laivaksi, jolloin hylkyä ei välttämättä tunnusteta historialliseksi tai mahdolliseksi muinaisjäänökseksi. Haastetta tunnistamiseen aiheuttaa laivoille tavanomainen pitkä käyttöaika, jos laivaa hoidetaan hyvin. Yksittäisten, tunnistamattomien metallirunkoisten hylkyjen ikää on vaikea arvioida, koska niiden runko muistuttaa voimakkaasti nykyaikaisen laivan rakennetta. Valikoin metallirunkoiset historialliset hylt aineistokseni myös siksi, että suurin osa meille säilyneistä varhaisista metallirunkoisista laivoista ovat merenpohjassa hylkyinä.

¹ Koggit eli *hansalaivat* olivat Itämerellä rahtiliikenteeseen käytetty purjealustyyppe, joka oli tasapohjainen ja syväykseltään syvemmällä kuin varhaisemmat runkomallit.

² Tarkoitan laitesukellusharrastukseen käytettävän SCUBA -välineistön ja koulutuksen muuttumista edullisemmaksi. Sukeltajista puhuessani tarkoitan myös aina laitesukellusharrastajia, en vapaasukeltajia.

Rajasin hylkyaineistoni vuosien 1914–1918 ja 1939–1945 väliselle ajalle, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Rajaukselleni on kaksi pääperustetta. Vuosien 1914–1918 ja 1939–1945 väliset ajanjaksot ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä. Ensimmäinen ja toinen maailmansota ovat tunnettuja tragedioita, jotka ovat vaikuttaneet muun muassa kansainväliseen politiikkaan, ja joita muistellaan yhä eri tavoin. Näiden vuosien aikana uponneiden laivojen hylyt ovat sidoksissa näihin konflikteihin ja edustavat niin sanottua ”*synkkää kulttuuriperintöä*”. Toisin sanoen näillä historiallisilla hilyillä voi olla yhteyksiä uppoamisijaintinsa rannikkoalueen paikalliseen historiaan. Näin ollen hyllyn elinkaari ja historia ovat jäljitettävissä melko tarkasti, jos hylky on mahdollista identifioida. Toinen peruste aikarajaukselle on sen vaikutus muinaisjäännösstatukseen. Historiallinen hylky on muinaisjäännös, mikäli hyllyn uppoamisesta on kulunut sata vuotta. Tämä kriteeri jakaa automaattisesti tutkielmani hylkyaineiston kahteen kategoriaan: muinaisjäännöksiin ja muinaisjäännösstatuksettomiin. Toisin sanoen jako pakottaa tarkastelemaan suojelua prosessina syvällisemmin, koska tutkielmani aineistona olevien historiallisten hylkyjen suojelu ei voi välttämättä tukeutua Suomen muinaismuistolakiin tai UNESCO:n vuoden 2001 sopimukseen. Suojelun ulottaminen näihin historiallisiin hylkyihin on kuitenkin perusteltua, koska ne voivat olla rakennettu 1850-luvun jälkeen ja 1900-luvun alussa. Nämä hylyt sisältävät tällöin korvaamatonta tietoa metallirunkoisen aluksen varhaisista kehitysvaiheista, jota meille ei ole juuri säilynyt.

Maantieteellisesti rajasin tutkielmani hylkyaineiston Itämeressä Suomen aluevesillä ja talousalueella sijaitseviin hylkyihin. Kokonaan kansainvälisillä vesillä Suomen talousalueen ulkopuolella tai muiden valtioiden aluevesillä ja talousalueella sijaitsevia hylkyjä en tutkielmassani tarkastele, koska valtioiden lainsäädäntö ja käytännöt eroavat toisistaan liian paljon yhtenäisen kokonaiskuvan muodostamiseksi. Rajasin sisämaan järvissä olevat hylyt tutkielmani aineiston ulkopuolelle, koska ympäristölliset olosuhteet järvissä ovat erilaiset kuin Itämeressä. Olosuhteet vaikuttavat suoraan siihen, kuinka hylyt säilyvät. Sisämaan järvien hilyillä ei välttämättä ole myös nähtävissä suoraa yhteyttä sotatapahtumiin. Pro gradu -tutkielman laajuus rajoittaa myös sitä, kuinka suuren hylkyaineiston kautta tutkimusaihetta on järkevää ja mahdollista tarkastella riittävän vertailupohjan saamiseksi. Hylkyaineistoni luonnollinen jakautuminen kahteen kategoriaan ohjasi minut valikoimaan tutkimusmetodikseni vertailevan analyysin. Käytännössä olen tarkastellut kirjallisuutta ja populaarikulttuurin aineistojani

näiden kahden kategorian näkökulmista, ja vertaillut sitä mitkä asiat erottavat tai yhdistävät kategorioiden hylkyjä sekä miten eri tekijät vaikuttavat kategorian hylkyihin.

1.1. Metallien siirtymä lastista runkoon

Metallirunkoisen laivan kehityshistoria alkaa vuodesta 1821. Ranskalainen Henri-Joseph Paixhans (1783–1854) oli ase- ja ammusvalmistaja, joka halusi Ranskan laivaston ostavan tykit ja ammuksia häneltä. Laivaston aseistuksen uusiminen sai hänet aloittamaan historialliset kokeet. Vuonna 1825 Paixhans julkaisi kokeidensa tulokset: kestääkseen hänen tykkiensä ammuksia sotalaivat tarvitsivat suojakseen 18–20 senttimetrin paksuisia rautalevyjä (Gould 2000: 75). Paixhans sai myytyä aseensa Ranskalle, mutta tietämättään oli antanut valtiolle myös idean. Ranska toteutti tämän idean yhteistyössä Iso-Britannian kanssa Krimin sodan aikana (1853–1856). Saadakseen etulyöntiaseman sodassa valtiot rakennuttivat yhdessä viisi uudenlaisen aluksen prototyyppiä, joiden päälle kiinnitettiin takorautaisia levyjä. Panssaroidut alukset osoittautuivat menestykseksi, koska niitä ei saanut upotettua 1850-luvun aikaisilla tykeillä. Kokeen innostamina Ranskan laivanvarustaja käski rakennuttaa ensimmäisen virallisen ”rautaan puettuna” eli *Iron clad* -tyypin laivan. *Gloire* laskettiin vesille vuonna 1859, mikä toimi lähtölaukauksena metallirunkoisten laivojen merimaailman valloitukselle (Gould 2000: 254–268).

Raudan käyttöönottoon laivanrakennusmateriaalina vaikutti 1800-luvulla tapahtunut teollinen vallankumous. Vallankumouksen tuloksena käsiteltävän raudan määrä kasvoi, joten rautaa oli saatavilla riittävästi laivanrakennukseen (Gould 2000: 238–254). Metallilla oli myös materiaalina etuja, joita puulla ei ollut. Panssaroitu, rautarunkoinen laiva oli sotatilanteessa vaikeampi upottaa 1800-luvun aseilla kuin puurakenteinen laiva. Toisekseen rautarunkoiseen laivaan pystyttiin asentamaan moottorit. Perinteiset suurikokoiset kokonaan puurakenteiset laivat eivät kestäneet kovin hyvin moottorien aiheuttamaa tasaista värinäpaineita, toisin kuin täysin metallirunkoinen laiva. Raudan käyttöönotto mahdollisti myös laivojen koon kasvun (Gould 2000: 70–79). Täysin puurakenteiset laivat olivat saavuttaneet suurimman mahdollisen kokonsa ja kestävyytensä linjalaivojen synnyttyä.

*Linjalaivalla*³ tarkoitetaan historiallista sotalaivatyyppiä, joka kehittyi 1500-luvulla ja oli käytössä aina 1800-luvun puoliväliin asti (Gould 2000: 265). Pohjoismaiden tunnetuin laivatyyppin edustaja on ruotsalainen *Vasa*, joka rakennettiin 1600-luvulla ja upposi heti vesillelaskun jälkeen satama-altaaseen vuonna 1628 (VasaMuseet 2015). Linjalaivojen 300 vuotta kestänyt kausi vaikutti kuitenkin ratkaisevasti metallirunkoisten laivojen alkuvaiheiden kehitykseen. Merisodassa pääasiallisesti käytetyt strategiat *fleet-in-being* ja *commercial raiding* kehittyivät huippuunsa linjalaivojen aikana. Molemmat strategiat rakentuivat voimakkaasti linjalaivojen ympärille. Fleet-in-being perustui kookkaiden linjalaivojen ylivoimaan, jolla uhattiin vastustajaa suoralla toiminnalla. Strategiaan kuului myös saarto. Commercial raiding eli tutummin *kauppa-sota*, oli laivastoltaan heikkojen taktiikka. Strategia perustui linjalaivojen hitauteen. Taktiikassa pienet, hyvin varustellut laivat keskittyivät upottamaan vastustajan kauppalaivoja, eli hyökkäämään keskitetysti aseettomien siviilialusten kimppuun (Gould 2000: 266). Ensimmäiset metallirunkoiset laivat olivat sotalaivoja. Iron clad -tyypin laivat olivat rakenteeltaan linjalaivojen kaltaisia puurunkoisia sotalaivoja, jotka oli vain päällystetty takorautalevyillä. Vuosikymmen 1800-luvun puolivälin jälkeen alkoi *välikauden alusten* rakentaminen. Välikauden aluksella (*transitional period*) tarkoitetaan perinteisen purjealuksen ja höyrymoottorilaivan sekoitusta, jolla oli sekä purjealuksen takila⁴ että höyrymoottori (Gould 2000: 239–241). Tässä vaiheessa siviilimerenkulun, eli kauppamerenkulun, ja sotalaivojen kehitys alkoivat erkaantua toisistaan. Laivojen koot ja moottoritekniikka kehittyivät niin nopeasti, että laivat olivat jo valmistuessaan usein teknisesti vanhentuneita. Siviilipuolella tämä teki laivojen käyttöiästä melko lyhyen, koska 1800-luvulle ominaisessa säästömentaliteetissa metallirunkoiset laivat jätettiin huoltamatta. Laivoja ei heitetty hukkaan, vaan purjehdittiin *one-more-voyage* -ajatusmallilla, kunnes laivalle sattui haaksirikko, rungon pettäessä veden aiheuttaman paineen alla (Gould 2000: 241–243, 253–254). Laivastoissa laivoja huollettiin ja niitä

³ Linjalaivan tunnistaa siitä, että laivan molemmilla kyljillä on tykkirivistöjä. Aluksen kansi jää silloin vapaaksi. Ratkaisuun päädyttiin, koska takila eli mastot ja purjeiden kiinnikkeet eli köydet olivat kannella vapaasti liikkuvien kanuunoiden tiellä. Linjalaivojen purjeet olivat neliönmuotoisia, mikä rajoitti laivatyyppin manöövereitä sekä mahdollisuuksia purjehtia vastatuuleen. Populaarikulttuurissa linjalaivoja näkee muun muassa *Pirates of the Caribbean* -elokuvassa, jossa tyyppiä edustaa esimerkiksi HMS Endeavour.

⁴ Takila eli riki tarkoittaa purjelaivan mastoja, ja purjeiden hallintaan sekä kiinnitykseen käytettäviä köysistöjä.

modernisoitiin⁵, jotta laivaston koko oli mahdollisimman suuri. Tarpeeksi vanhentuneet alukset myytiin usein romuraudaksi, mikäli niitä ei haluttu enää modernisoida. Ensimmäisessä maailmansodassa käytössä olleet laivat olivat pääosin rakennettu aivan 1800-luvun lopussa tai heti 1900-luvun alussa. Suurimmaksi osaksi nämä laivat edustivat välikauden aluksia, joista vanhimmat olivat modernisoituja. Näistä laivoista ei välttämättä ole säilynyt rakennuspiirustuksia, joihin olisi merkitty sekä alkuperäinen rakenne että mahdolliset muutokset (Gould 2000: 266–268).

Kauppamerenkulku pyrki ottamaan kaiken hyödyn irti uudesta materiaalista, siinä missä laivastot sotalaivojen kohdalla pyrkivät pitämään kiinni perinteistä sekä sopeuttamaan uudet materiaalit vanhoihin ratkaisuihin (Gould 2000: 244). Linjalaivojen aikaiset merisotastrategiat olivat käytössä yhä ensimmäisen maailmansodan alkaessa ja ne vaikuttivat erityisesti metallirunkoisten sotalaivojen rakentamiseen. Käytännössä kokonaan metallirunkoisia laivoja rakennettiin linjalaivojen mallin mukaisesti ja metallirunkoon liittyviä ongelmia pyrittiin ratkaisemaan lähtökohtaisesti sotastrategioiden vaatimusten kautta. Tämä jätti metallirunkoisten laivojen rakenteeseen jäänteitä puurunkoisten laivojen aikakaudelta. Esimerkiksi *Dreadnaught* -tyypin laivoihin jäi ”törmäysupotukseen” käytetty ”nokka”, vaikka itse laiva oli aivan liian hidas ja ”nokka” liian hauras manööveriin (Gould 2000: 272–273).

Ensimmäisen maailmansodan alkaessa Itämerellä purjehtinut sotalaivakanta oli erittäin vanhentunutta. Venäjä oli menettänyt Itämeren laivastonsa uusimmat alukset Tsushiman taistelussa vuonna 1905 kärsityssä tappiossa eikä ollut ehtinyt korjata tilannetta vuoteen 1914 mennessä. Pääosa tuolloin käytössä olleista laivoista oli rakennettu vuosien 1866–1914 välisenä aikana. Vielä rakenteilla olevia aluksiaan Venäjä ei ehtinyt saada enää valmiiksi sodan aikana, ja sodan päätyttyä osa niistä myytiin keskeneräisinä romumetalliksi tai hajotettiin laivaston itsensä toimesta. Heikon aluskantansa vuoksi Venäjä myös takavarikoi siviililaivoja sotalaivakäyttöön (Harjula 2010: 191–297). Saksa puolestaan keskittyi ensimmäisen maailmansodan aikana muille rintamille, jotka se koki suurempana uhkana kuin Venäjän Itämeren laivaston. Saksa jätti Itämeren rintamansa vartiointiin pelkään vanhentuneesta kalustosta koostuneen Hoshenfleeflotten –laivasto-osastonsa (Luntinen 1987: 32; 1997: 271). Iso-Britannia

⁵ Modernisointi tarkoittaa tässä yhteydessä muun muassa laivojen rungon rakenteeseen tehtäviä muutoksia. Näillä muutoksilla on esimerkiksi laivan teknologiaa päivitetty vaihdattamalla moottorit uudempiin, korjattu rakenteellisia puutteita tai parannettu laivan sopivuutta uuteen käyttötarkoitukseen.

osoitti lähinnä solidaarisuutta Venäjää kohtaan lähettämällä Itämeren laivaston tueksi E-luokan ja myöhemmin C-luokan sukellusveneitä (Kivistö 2014: 2, 85). Itämerellä toisen maailmansodan aikana käytössä olleesta aluskannasta on huomattavasti vaikeampaa löytää tietoa kuin ensimmäisen maailmansodan aikaisesta. On mahdollista, että noin 70 vuotta sitten käydyssä sodassa oli yhä käytössä ensimmäisen maailmansodan aikaista kalustoa modernisointuna, koska näin on ollut muuallakin maailmassa. Itämeren aluskanta on aina heijastellut maailman tuulia. Modernisointi on todennäköistä myös siksi, että metallirunkoinen laiva oli kallis hankinta. Jo olemassa olevien laivojen modernisointi oli järkevää, jotta laivaston koko kasvoi. Asiaan vaikutti myös ensimmäisen maailmansodan jälkeen tehty sopimus, joka kielsi rakentamasta uusia laivoja, vaikka niitä siitä huolimatta rakennettiin (Gould 2000: 291).

1.2. Syyt ja haasteet suojelulle sekä suojelun tärkeys

Metallirunkoisten laivojen historia alkaa joko Paixhans' kokeista tai ensimmäisen virallisen Iron clad -laivan Gloiren vesillelaskusta. Vuosissa tämä tarkoittaa, että metallirunkoisia laivoja on ollut olemassa vain 158–196 vuotta. Puurunkoisia laivoja tiedetään olleen olemassa jo tuhansia vuosia. Ensimmäinen varsinainen tunnettu laiva on farao Khufun⁶ aurinkolaiva 4 500 vuoden takaa pronssikaudelta. Ensimmäiset rautarunkoiset laivat olivat sekarakenteisia. Sekarakenteisista siirryttiin kokonaan rautaisiin aluksiin, joita olivat esimerkiksi *monitorit*⁷ ja purjealuksien mielenkiintoinen *windjammer*⁸ -kokeilu. Kokorautaisista aluksista siirryttiin lopulta teräkseen, josta yhä nykyäänkin laivoja rakennetaan. Suurin osa näistä yrityksen ja erehdyksen kautta ideoiduista laivoista ja ratkaisuista on kuitenkin kadonnut teknologioineen historian hämäriin. On arvioitu, että keskimääräinen ikä 1900-luvun alkupuolella rakennetulle metallirunkoiselle laivalle on ollut vähintään 25 vuotta (Hunter 2002: 728). Todennäköisesti ensimmäisten metallirunkoistenkin laivojen todellinen käyttöaika on ollut hyvin lähellä tätä

⁶ Farao Khufu tunnetaan paremmin kreikkalaiselta nimeltään Kheops. Farao Kheops hallitsi Egyptin neljännen dynastian aikana ja oli dynastian toinen farao (noin 2589–2566 eKr.) Khufun aurinkolaiva löytyi Kheopsin pyramidin läheisyyteen hakatusta kalliokaivannosta 1950-luvulla.

⁷ Monitorit olivat varhaisia kokonaan metallirunkoisia panssarialuksia, joita oli kahta erilaista: tykillisiä ja tornillisia, joiden tykit olivat tornissa. Monitorit edelsivät muita metallirunkoisia sotalaivoja, kuten dreadnaughteja. Alustyyppi oli käytössä aina 1860-luvulta, toiseen maailmansotaan asti. Monitorien isä oli ruotsalainen Johan Ericsson (Gould 2000).

⁸ Windjammer on lempinimi, joka annettiin kokonaan raudasta valmistetuille suurille purjealuksille. Laivat olivat käytännössä clippereitä, mutta niiden kaikki osat oli valmistettu raudasta, purjeita lukuun ottamatta. Esimerkiksi Killean (ex. Avanti) oli windjammer -tyypin purjealus (Gould 2000).

25 vuoden arviota, koska aluksia kunnostettiin ja muutettiin käyttötarkoituksen mukaan. Hyvin hoidetuilla varhaisilla metallirunkoisilla aluksilla oli edessään vuosikymmenien mittainen elämä. Kauppamerenkulun puolella alusten käyttöikä jäi käytännössä lyhyeksi, koska niitä ei hoidettu. Laivastoissa taas laivojen pitkäikäisyys korostui modernisoinnin ansiosta.

Miinalaiva Ladoga on hyvä esimerkki tällaisesta laivojen modernisoinnista. Ladoga laskettiin alun perin vesille vuonna 1869 torpedovene Minininä ja sitä kunnostettiin sekä paranneltiin useita kertoja. Lopulta laiva upposi vuonna 1915 vain 46 vuoden ikäisenä (Muinaisjäännösrekisteri 1526). Mikäli laiva ei olisi upponut, Ladogaa olisi todennäköisesti käytetty vielä monia vuosia. Metallirunkoisen laivan hylky voi siis olla huomattavasti vanhempi kuin mitä ensin ajattelisi. Ladogan rungolla on ikää 148 vuotta eli hylky on lähes yhtä vanha, kuin mitä metallirunkoisten laivojen kehityshistoria on pitkä. Ladogan hylkyä ei kuitenkaan laskettu muinaisjäänökseksi ennen vuotta 2015 vaan sitä ennen se oli pelkästään kulttuuriperintökohde. Lähtökohtaisesti hyllyllä ei kuitenkaan ole ollut vaaraa joutua tuhotuksi missään vaiheessa, koska se sijaitsee sotilasalueella. Löytymisensä jälkeen Sotamuseo tutki Ladogan hylkyä perusteellisesti, ja hylkyä on käytetty myös Puolustusvoimien raivaussukeltajien koulutuskohteena. Ladogan hylky on aikoinaan myös identifioitu nopeasti, jolloin hyllyn merkitys kulttuurihistoriallisesti on tunnistettu. Pääosa metallirunkoisten laivojen hyllyistä ei kuitenkaan ole Ladogan lailla suojassa, vaan ne sijaitsevat alueilla, joissa kuka tahansa voi vieraila niillä. Metallirunkoisen laivan hylky säilyy eri tavalla kuin puun, jonka vuoksi tarvitaan vuosien mittainen kokemusta historiallisista laivoista, jotta hyllyn uppoamisen ajankohdan kykenee päättelemään edes suuntaa antavasti hyllyn kulumisen, rungon mallin ja ympäristön sedimentaation perusteella. Metallirunkoisen hyllyn löytäjä ei näin ollen välttämättä edes tunnista metallirunkoisen laivan hylkyä historialliseksi tai mahdolliseksi muinaisjäänökseksi. Tällöin hylky saattaa jäädä ilmoittamatta viranomaisille tai kohde tuhotaan nostamalla siitä esineitä.

Huomion arvoista on, että laivan varsinaisella iällä ja hyllyn iällä on eroa. UNESCO on määritellyt vuoden 2001 konferenssissaan muinaisjäänökseksi hyllyn, joka on ollut vähintään sata vuotta veden alla. Muinaisjäänöksenä hylky on myös osa vedenalaista kulttuuriperintöä (UNESCO 2002: 51). Suomen muinaismuistolaisissa on sama aikaraja muinaisjäänöksen kriteerinä (Muinaismuistolaki 295/1963). Laivan varsinaisen ikä lasketaan vesillelaskuvuodesta. Vesillelaskuvuosi kertoo laivan rakentamisajan

kohdan ja suuntaa antavasti minkäläistä teknologiaa laivassa on käytetty. Hylyn ikä sen sijaan lasketaan laivan uppoamisvuodesta. Tämä uppoamisvuodesta laskettava ikä määrittää sen, milloin hylystä tulee vedenalainen muinaisjäänös. Tästä johtuen historiallisella hyllyllä on kaksi ikää. Kansainvälinen merilaki koskee myös sata vuotta vanhoja hylkyjä, jotka sijaitsevat kansainvälisillä vesillä. Ammatilliset aarteenmetsästäjät hyödyntävät tätä lakia meripelastaakseen historiallisen hylyn lastin, ja myydäkseen nostamansa esineet. Toisin sanoen muinaisjäänöskohde tuhotaan, jolloin hylyn säilyttäminen tuntuu katoava lopulliseksi. Aarteenetsijöiden toimintaa historiallisilla hyllyillä ei voida kontrolloida, ellei historiallisia hylkyjä rajata kansainvälisen merilain ulkopuolelle. Suomen lainsäädännössä muinaisjäänöksen kriteerit täyttäviin hylkyihin ei voi soveltaa merilain meripelastussäädöksiä. Muutos säädöksiin tehtiin Vrouw Marian tapauksen jälkeen.

1.3. Nykytilanne

Nykyään pelkästään Suomessa on sukeltajaliiton mukaan 170 urheilusukellusseuraa, joissa on jäseniä yhteensä noin 10 000 (Sukeltajaliitto 2016A). Sukellusharrastuksen suosion kasvu ja välineiden sekä opetuksen saavutettavuuden kasvu näkyy muun muassa siinä, että laivoja on upotettu varta varten hylkysukelluskohteiksi. Siitä huolimatta historiallisilla hyllyillä vierailaan, sillä ne ovat aitoina onnettomuuspaikkoina kiehtovia (Scott-Ireton & McKinnon 2015: 158). Populaarikulttuurissa esiintyy runsaasti historiallisia laivoja ja tapahtumia. Etenkin fiktiossa historialliset hylt esitetään ”aarrehylkyinä”, jotka vain odottavat löytäjänsä. Pääosin fiktiossa esiintyvät historialliset hylt ovat kookkaita puurunkoisia laivoja: linjalaivoja, kaljuunoita ja kaljaaseja. Metallirunkoisiakin hylkyjä on, mutta huomattavasti vähemmän. Mielikuva historiallisista hyllyistä aarteiden kätköpaikkana ja tienä äkkirikastumiseen ulottuu kuitenkin todellisiin hylkyihin. Aiheita käsitteleviä populaareja tietotekstejä on melko vähän, joten koskemattomiksi eivät jää edes nuoret hylt. Esimerkiksi ruotsalainen SVT on uutisoinut vuonna 2014, kuinka sukeltajat alinomaan rikkovat matkustajalaiva Estonian hautarauhaa, mikä ärsyttää ja loukkaa turmassa menehtyneiden omaisia (Kivi & Starckman 2014). Ratkaisu ongelmaan saattaa löytyä popularisoinnista ja historiallisten hylkyjen tutkimuksesta, mutta nämä vievät runsaasti resursseja. Käytännössä aikaa ja rahaa, sillä hylyn tunnistaminen vaatii perinpohjaista tutkimusta, jonka pohjalta on mahdollista tehdä arkistotutkimus ja jäljittää hyllyn historia.

2. Aineiston esittely

Etsiessäni aineistoa tutkielmaani varten huomasin konkreettisesti, ettei alan hakutermitä ole vielä ehtinyt vakiintua. Tämän vuoksi lähdemateriaalin etsintä oli haastavaa, koska vedenalaiseen arkeologiaan liittyviä tutkimuksia löytyy monella eri hakusanalla. Erityisesti ulkomaisten artikkelien kohdalla avainsanat riippuvat täysin tekijästä. Ensimmäisesti hyödyllisintä olisi pyrkiä vakioimaan alan tieteellinen hakutermit, esimerkiksi *European Journal of Archaeology* –lehdessä olevan Jonathan Benjaminin ja Alex Halen (2012: 240–244) artikkelin ehdottamalla tavalla. He suosittavat pitämään erikoisalan kattoterminä *vedenalaista arkeologiaa (underwater archaeology)*, joka jakautuisi *meriarkeologiaan (marine/maritime/coastal archaeology)*, *järviarkeologiaan (lacustrine archaeology)* ja *jokiarkeologiaan (riverine archaeology)*. Populaareissa tietoteksteissä ja populaarikulttuurissa vedenalaista arkeologiaa ei välttämättä edes eroteta omaksi arkeologian kattotermikseen. Hakutermitön monipuolisuus johtuu todennäköisesti erikoisalan nuoruudesta, sillä vedenalainen arkeologia tieteenalana on alkanut kehittyä vasta toisen maailmansodan jälkeen. Jacques-Yves Cousteaun ja Emil Gagna kehittivät laitesukellukseen käytetyn SCUBA –välineistön 1950-luvulla (Broadwater 2002: 19). Seuraavissa alaluvuissa esittelen aineistoni seuraavassa järjestyksessä: historialliset hylt, tutkimuskirjallisuus ja artikkelit sekä populaarit tietotekstit.

2.1. Historialliset hylt

Suomen alueella on kokonaisuudessaan laivojen hyltyiksi määriteltyjä kohteita muinaisjäännösrekisterissä 1 554 kappaletta⁹. Luku ei sisällä Ahvenanmaan muinaisjäännösrekisteristä¹⁰ löytyviä hyltyiksi luokiteltuja kohteita, koska ne ovat maakuntahallinnon alaisia kohteita, eivätkä siksi löydy mantereen rekisteristä. Laivahyltyjen todellinen kokonaislukumäärä on suurempi kuin 1 554 kappaletta.

Tutkielmani aineisto koostuu yhteensä 80 hylystä. Tässä tuskin on kaikki maailmansotien aikana Suomen alueella uponneista hyltyistä, sillä osa on yhä kateissa ja osaa ei välttämättä ole vielä onnistuttu tunnistamaan. Nämä hylt ovat kahta poik-

⁹ Tilanne 3.4.2017, muinaisjäännösrekisterin uudistuneessa osoitteessa: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx

¹⁰ Ahvenanmaan rekisteri on nimeltään Fornlämningsregistret ja se on löydettävissä osoitteesta: www.regeringen.ax/kulturarv/arkeologi-fornlamningar/fornlamningregistret. Rekisteristä ei vielä löydy hyltykohteita vaan ne on erikseen pyydettävä.

keusta lukuun ottamatta uponneet vuosien 1914–1918 ja 1939–1945 välisenä aikana. Nämä kaksi ovat kuitenkin uponneet tilanteessa, jossa uppoamisen yhteys maailmansotiin on selkeä. Kumpikin historiallisista hylkyistä on uponnut miinaan ajossa vuosikymmenen sisällä ensimmäisen maailmansodan päättymisestä. Itämeren miinoitus oli pääasiallinen sotastrategia maailmansodissa, jolla oli seurauksia pitkälle sodan jälkeiseen rauhanaikaan, koska miinojen raivaus oli usean vuoden työ. Osa mahdollisesti maailmansotiin liittyivistäkin hylkyistä on voinut upota sotien päättymisen jälkeen miinaan ajossa. Lisäksi on olemassa hylkyjä, jotka on upotettu tahallisesti maailmansotien jälkeen. Valtiot tuhosivat kemiallisia aseitaan, kuten sinappikaasua, upottamalla niitä laivoissa meriin maailmansotien päätyttyä. Näitä kemiallisten aseiden hävitykseen käytettyjä hylkyjä ei ole tämän tutkielman aineistossa, koska pääasialliset upotuspaikat ovat Suomen aluevesien sekä talousalueen ulkopuolella, ja hylkyjen tarkkoja sijainteja ei kunnolla tunneta (HELCOM 1996 64A: 19).

Esittelen hylkyaineistoni luettelomuodossa, josta selviää suojelun kannalta oleellisia tietoja: mahdollinen identifiointi eli tunnistus, syvyys, uppoamisvuosi, vesillelaskuvuosi/rakentamisvuosi. Luettelossa on myös muita tutkielmani kannalta tarpeellisia tietoja: hyllyn rekisterinumero sekä kummassa rekisterissä hylky on. Tunnistamattomien hylkyjen osalta on hyvä nähdä, mikä hyllyn muinaisjäänösluokitus on: muu muinaisjäänös, muu kulttuuriperintökohde vai jokin muu. Tutkielmassani pohdin historiallisten hylkyjen suojelun kehittämistä yleisökäytön näkökulmasta, joten olen ensisijaisesti käyttänyt hylkyistä vain muinaisjäänösrekistereistä saatavilla olevia tietoja. Joidenkin identifioitujen historiallisten hylkyjen osalta kaikkia tietoja ei ole ollut saatavilla muinaisjäänösrekisteristä, mutta niitä on käsitelty lähdekirjallisuudessa. Olen tällöin ottanut tiedon ylös ja viittaan silloin taulukossa lähdeoteeseen, josta tieto on peräisin.

Ensimmäisen maailmansodan hylt:

Rekisterinumero	Mahdollinen Identifiointi	Syvyys	Uppoamisvuosi	Vesillelaskuvuosi/ Rakentamisvuosi	Rekisteri
1526	<i>Ladoga (ex. Minin)</i>	39–45 m	1915	1869	Manner-Suomi
1436	<i>Est tai Johanna Oelner tai Eki</i>	28–35 m	1917	1912	Manner-Suomi

1000023496	<i>Bditelnyj</i>	13–16 m	1917	1906	Manner- Suomi
1000027872	<i>Drott</i>	32 m	1915	1881	Manner- Suomi
1000017894	<i>Luna</i>	32 m	1914	1905	Manner- Suomi
1000018120	<i>Norra-Sverige</i>	32 m	1914	1875	Manner- Suomi
2594	<i>Everilda</i>	32 m	1914	1882	Manner- Suomi
2650	<i>Europa</i> ¹¹	-	1918	-	Manner- Suomi
-	<i>Talabot</i>	n. 50 m	1914	-	Ahvenanmaa
-	<i>Fråck</i>	n. 50 m	1915	-	Ahvenanmaa
-	<i>Centric</i>	n. 50 m	1915	-	Ahvenanmaa
-	<i>Hernodia</i>	n. 50 m	1915	-	Ahvenanmaa
-	<i>Daisy</i>	n. 50 m	1915	-	Ahvenanmaa
-	<i>Runhild</i>	n. 50 m	1916	-	Ahvenanmaa
-	<i>Alfhild</i>	n. 50 m	1916	-	Ahvenanmaa
-	<i>Jug</i>	n. 50 m	1916	1915 – 1916 ¹²	Ahvenanmaa
-	<i>Skiftet</i>	n. 50 m	1916	1907 ¹³	Ahvenanmaa
-	<i>Lejtnant Bura- kov</i>	n. 50 m	1917	1905/1904 ¹⁴	Ahvenanmaa
-	<i>Nederland</i>	n. 50 m	1917	-	Ahvenanmaa
-	<i>SMS Hinden- burg</i>	n. 50 m	1918	-	Ahvenanmaa
-	<i>SMS Rheinland</i>	n. 50 m	1918	-	Ahvenanmaa
-	<i>Jon</i>	n. 50 m	1918	-	Ahvenanmaa
-	<i>Kruise</i>	n. 50 m	1918	-	Ahvenanmaa

¹¹ Europa on mielenkiintoinen kohde. Tämän nimistä alusta ei Mirko Harjulan (2010) kirjan mukaan ollut Venäjän Itämeren laivastossa ensimmäisen maailmansodan aikana. Muinaisjäänösrekisterissä kuitenkin mainitaan, että kyseessä oli Venäjän Itämeren laivaston laiva, joka upposi vallankumouksen yhteydessä, ja jota vahtimassa ollut sotilas murhattiin (Muinaisjäänösrekisteri 2650).

¹² (Harjula 2010: 287).

¹³ (Harjula 2010: 270).

¹⁴ (Harjula 2010: 241).

Toisen maailmansodan aikaiset hylt:

Rekisteri-numero	Mahdollinen Identifiointi	Syvyys	Uppoamis-vuosi	Vesillelasku-vuosi/ Rakentamis-vuosi	Rekisteri
2489	<i>Andrei Zdanov</i>	60–72 m	1941	-	Manner-Suomi
2283	<i>Gordyij-LKN</i>	47–57 m	1941	-	Manner-Suomi
2309	<i>Klaus Oldendof</i>	38–42 m	-	1893	Manner-Suomi
1978	<i>M 451</i>	-	1944	1942	Manner-Suomi
1216	<i>Merkurius</i>	-	1944	-	Manner-Suomi
1259	<i>Rigel</i>	10–20 m	1944	-	Manner-Suomi
1165	<i>S1</i>	1–6 m	1943	1900	Manner-Suomi
2616	<i>V-308 Oskar Neynaber</i>	46 m	1941	-	Manner-Suomi
2595	<i>Bolheim</i>	27–38 m	1939	1913	Manner-Suomi
1824	<i>Qvarken (Snipan)</i>	6–9 m	1944	1885	Manner-Suomi
1801	<i>Wilpas / SS Buitron</i>	6–17 m	1939	-	Manner-Suomi
2459	<i>Hans Chirstophersen</i>	6–12 m	1943	-	Manner-Suomi
2673	<i>A 37</i>	33–35 m	-	1914–1918	Manner-Suomi
-	<i>C2</i>	n. 50 m	1940	-	Ahvenanmaa
-	<i>Aura II</i>	n. 50 m	1940	-	Ahvenanmaa
-	<i>Notung</i>	n. 50 m	1940	-	Ahvenanmaa
-	<i>Wirgo</i>	n. 50 m	1940	-	Ahvenanmaa
-	<i>Sverre</i>	n. 50 m	1941	-	Ahvenanmaa
-	<i>Helgoland</i>	n. 50 m	1942	-	Ahvenanmaa
-	<i>Bonden</i>	n. 50 m	1942	-	Ahvenanmaa
-	<i>Betty H</i>	n. 50 m	1942	-	Ahvenanmaa
-	<i>Hera</i>	n. 50 m	1942	-	Ahvenanmaa
-	<i>Dagmar Clausen</i>	n. 50 m	1942	-	Ahvenanmaa
-	<i>Miranda</i>	n. 50 m	1944	-	Ahvenanmaa

Maailmansotiin liittyvät hylt:

Rekisteri-numero	Mahdollinen Identifiointi	Syvyys	Uppoamis-vuosi	Vesillelasku-vuosi/ Rakennus-vuosi	Rekisteri
2501	<i>SS Ulf Jarl</i>	42–61 m	1924	-	Manner-Suomi

-	<i>Storbrotten</i>	n. 50 m	1922	-	Ahvenanmaa
---	--------------------	---------	------	---	------------

Mahdolliset maailmansotien aikaiset hylt:

Rekisteri-numero	Mahdollinen alustyyppi	Syvyys	Materiaali	Mahdollinen uppoamisen ajankohta/ Muinaisjään- nösluokitus	Mahdollinen Identifiointi
2612	Höyrylaiva Sotalaiva: <i>apu- miinan-raivaaja</i> Siviilialus: <i>rahti- laiva</i>	84m	Metallirunkoinen	1914/ muu kohde	<i>Houtdjik nro. 7 (ex. Muhu) nro. 8 (ex. Triton)</i>
1459	Siipirataslaiva Sotalaiva: <i>mii- nanraivaaja</i>	9–14m	Metallirunkoinen	1916/ muu kulttuuriperin- tö kohde	<i>Mologa (ex. Sinegorets)</i>
1249	Sotalaiva: <i>tor- pedovene</i>	6m	Puurunkoinen, metallivahvisteinen	muu kohde	-
1393	Purjelaiva, kol- mimastoinen	6m	Puurunkoinen, tasasaumainen	vuonna 1913 tai jälkeen/ kiinteä mui- naisjään- nös	-
1300	<i>Huolto-alus: Sotalaiva?</i>	25–30m	Metallirunkoinen	1918/ muu kohde	-
2498	Sotalaiva: <i>aluksen osa</i>	60m	Metallirunkoinen	muu kohde	<i>Hävittäjä Smetlivyi</i>
1182	Siviilialus; <i>vilja- laiva</i>	5–10m	Puurunkoinen, tasasaumainen	kiinteä muinaisjään- nös	-
1132	Siviilialus; <i>kalkkijaala</i>	2m	-	kiinteä muinaisjään- nös	-
1660	-	3–5m	Puurunkoinen	kiinteä muinaisjään- nös	<i>Sede/Cede</i>
1652	-	-	Puurunkoinen	kiinteä muinaisjään- nös	-
1655	-	-	Puurunkoinen	kiinteä mui- naisjään- nös	-
1105	-	1–3m	Puurunkoinen	kiinteä mui- naisjään- nös	-
1808	-	-	-	1920-luku/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Adrana</i>
1797	Siviilialus: <i>Kaljaasi?</i>	8–12m	Puurunkoinen	1919 tai 1920- luvulla/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Sulo</i>

1809	Laiva tai sen osa	-	Metallirunkoinen	mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Torrsten</i>
1803	Siviilialus: <i>postilaiva</i>	-	Metallirunkoinen	mahdollinen muinaisjään- nös	-
1141	Siviilialus: <i>proomu</i>	-	Puurunkoinen	mahdollinen muinaisjään- nös	-
1062	-	5–10m	Metallirunkoinen	mahdollinen muinaisjään- nös	-
1630	Siviilialus; <i>proomu</i>	1–2m	Puurunkoinen	mahdollinen muinaisjään- nös	-
1691	Siviilialus: <i>kaljaasi? purjelaiva? parkki?</i>	-	Puurunkoinen	1900-luvun alku tai 1918/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Union Ahti Lindola</i>
1692	Siviilialus: <i>kaljaasi? purjelaiva? parkki?</i>	-	Puurunkoinen	1900-luvun alku tai 1918/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Union Ahti Lindola</i>
1693	Siviilialus: <i>kaljaasi? purjelaiva? parkki?</i>	-	Puurunkoinen	1900-luvun alku tai 1918/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Union Ahti Lindola</i>
1694	Siviilialus: <i>kaljaasi? purjelaiva? parkki?</i>	-	Puurunkoinen	1900-luvun alku tai 1918/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Union Ahti Lindola</i>
1689	Siviilialus: <i>kaljaasi? purjelaiva? parkki?</i>	-	Puurunkoinen	1900-luvun alku tai 1918/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Union Ahti Lindola</i>
1690	Siviilialus: <i>kaljaasi? purjelaiva? parkki? kuunarilaiva?</i>	-	Puurunkoinen	1900-luvun alku tai 1918 tai 1914/ mahdollinen muinaisjään- nös	<i>Union Ahti Lindola Ingrid (ex. Emma)</i>
1103	-	2–4m	Puurunkoinen,	mahdollinen	<i>Seura</i>

			tasasaumainen	muinaisjään- nös	
1284	-	5m	Puurunkoinen	mahdollinen muinaisjään- nös	-
1273	Siviilialus: <i>proomu</i>	6–20m	Puurunkoinen, teräskaarilla	mahdollinen muinaisjään- nös	-
1563	Sotalaiva: <i>kalustolautta?</i>	14–16m	Metallirunkoinen, puiset kansiraken- teet	1940-luku / muu kohde	-
2254	<i>proomu?</i>	21–24m	Metallirunkoinen	muu kohde	-
1371	<i>proomu?</i> <i>trootari?</i>	-	Metallirunkoinen ja puurakenteinen	muu kohde	-

2.2. Tieteellinen lähdekirjallisuus ja artikkelit

Käyttämäni lähdekirjallisuus on englanninkielistä, koska erityisalan piirit ovat pienet ja uusimmat alan julkaisut kirjoitetaan jo lähtökohtaisesti englanniksi. Löytämäni suomenkieliset julkaisut 1980- ja 1990-luvuilta olivat taas auttamattomasti liian vanhoja, ja nykyisen tilanteen kartoittamiseen niistä ei ollut apua. Lähdekirjallisuuden ja artikkelien hakuun on vaikuttanut osaltaan myös yliopiston kirjaston internetportaalin siirtyminen uudelle alustalle. Nyt haettaessa hakusanalla *meriarkeologia* tulokset ovat jo huomattavasti parempia kuin keskellä siirtymävaihetta, jolloin hain lähdemateriaalini. Mahdollisesti siksi löysin ensisijaisesti käyttämäni kirjallisuuden vain lähtemällä kulkemaan kirjaston hyllyjen väleihin. Suurin osa sähköisien tietokantojen (esimerkiksi EBSCO) artikkeleista on englanniksi, koska tietokannat ovat kansainvälisiä. Käyttämiäni hakusanoja olivat *underwater archaeology*, *nautical archaeology*, *deepwater archaeology*, *shipwreck archaeology*, *maritime archaeology* ja *marine archaeology*. On hyvä ottaa huomioon, että eri henkilöillä oli eri käsitys kattotermeistä: toiset käyttivät termiä *maritime archaeology*, toisten suosiossa termiä *underwater archaeology*, joita siten täsmennettiin muilla termeillä. Kotimaisesti sekä *vedenalainen arkeologia* että *meriarkeologia* toimivat, mutta ne eivät välttämättä saa aina täysin samoja hakutuloksia. Ruotsiksi *marinarkeolog* toimi myös kohtuullisen hyvin.

Alan julkaisuihin keskittyneitä kanavia ovat: *The International Journal of Nautical Archaeology* ja *Journal of Maritime Archaeology*. Luonnollisesti vedenalaisen arkeologian artikkeleita julkaistaan myös muissa alan lehdissä, mutta edellä mainitut ovat erityisesti vedenalaisen arkeologiaan erikoistuneita. Vedenalaisen arkeologian

alkuaikoina kansainväliseen levitykseen menneet artikkelit on julkaistu *American Antiquity* –lehdessä. Jonkin verran vedenalaista arkeologiaa käsitteleviä artikkeleja julkaisee myös *International Journal of the Society for Underwater Technology*. Vedenalaisen arkeologiaan liittyviä artikkeleja on aineistossani aina oikeustieteellisistä tutkimuksista luonnontieteellisiin asti, koska hyvin monenlaiset tekijät vaikuttavat historiallisten hylkyjen suojeluun. Kokonaisuudessaan käyttämäni tieteelliset artikkelit perehtyvät Itämereen, historiallisiin hylkyihin ja niiden tutkimukseen oikeustieteelliseltä, museologiselta, arkeologiselta ja luonnontieteelliseltä näkökannalta.

Tutkielmani ydin koostuu kolmesta kirjasta. Ensimmäinen, *International Handbook of Underwater Archaeology* (2002), on artikkeliteos, joka on osa seitsemän osaista kirjasarjaa *The Plenum Series in Underwater Archaeology*¹⁵. Toinen on meriarkeologi Jeremy Greenin kirjoittama *Maritime Archaeology: A Technical Handbook Second Edition* (2004), joka on opas vedenalaisen arkeologian tutkimusmetodeihin, perinnön hallintaan ja siihen liittyvien raporttien sekä julkaisujen tekoon. Kolmas on Cambridgen yliopiston arkeologian professorin Richard A. Gouldin teos *Archaeology and the Social History of Ships* (2000), joka on merenkulun historiaa ja laivatyyppien kehitystä käsittelevä teos. Kulttuuriperinnön popularisoinnin osalta olen tukeutunut voimakkaasti museologianalan lähdekirjallisuuteen. Erityisesti olen käyttänyt tuoreinta artikkelikokoelmateosten *The International Handbooks of Museum Studies* –sarjan kahta osaa: *Museum Theory* ja *Museum practice*. Kummassakaan kirjassa ei suoraan käsitellä vedenalaisen arkeologian kohteiden popularisointia, mutta monet kulttuuriperintöä koskevat ilmiöt ja popularisoinnin ongelmat koskevat myös vedenalaista kulttuuriperintöä. Kyseinen kirjallisuus on englanniksi, koska kotimaista ajantasaista kulttuuriperinnön popularisointia käsittelevää kirjallisuutta ei ole.

2.3. Populaarit tietotekstit ja populaarikulttuuri

Tutkielmani aiheen takia myös populaarit tietotekstit sekä populaarikulttuurin tuotteet ovat oleellisia. Niillä on vaikutusta yleiseen mielipiteeseen ja erityisesti hyljistä piirtyvään mielikuvaan. Populaareja tietotekstejä eli uutisartikkeleita on sekä kotimaisista että ulkomaisista tiedotusvälineistä. Uutiset on julkaistu tiedotusvälineiden omilla internetsivuilla. Kotimaisista tiedotusvälineistä edustettuina ovat: MTV, Yleisradio (YLE),

¹⁵ Kustantajan nimenvaihdon takia sarja tunnetaan nykyään nimellä *The Springer Series in Underwater Archaeology*.

Helsingin Sanomat (HS), Iltalehti, Ilta-Sanomat, Turun Sanomat (TS), Kaleva, Länsi-Suomi, Etelä-Suomen Sanomat, Tamperelainen, Keski-suomalainen ja Kansan Uutiset. Ulkomaisia uutisartikkeleja sekä erikoisartikkeleita on muun muassa seuraavista tiedotusvälineistä: yhdysvaltalaiset ABC ja CNN, brittiläiset The Guardian ja The Telegraph ja Uusi-Seelantilainen NZHerald.

Populaarikulttuurin puolelta mukana on sarjakuvia sekä videopelejä. Sarjakuvista käytän lähteenä ankkataiteilijana kuuluisaksi tulleen Keno Don Rosan jatkosarjoja sekä vähemmän tunnettujen tekijöiden ankkasarjakuvaa. Videopelejä sen sijaan on useampaakin kappaletta, jotka ovat kaikki seikkailu-genreen kuuluvia. On hyvin mahdollista, että elokuvien ohella nämä kaksi populaarikulttuurin muotoa vaikuttavat voimakkaasti erityisesti nuorten mielikuviin ja näkemyksiin historiallisista hyllyistä. Videopelit, joita olen käyttänyt lähteinä, ovat erittäin tunnettuja. Uncharted –sarja sekä Tomb Raider –sarja ovat erityisesti historiaa hyödyntäviä pelisarjoja. Tomb Raider –pelistä on saanut alkunsa Indiana Jonesin veroinen fiktiivinen ammattiarkeologi, Lara Croft. Croftin hahmon ympärille on kasvanut pelien lisäksi elokuvia. Croft, kuten Indiana Joneskaan, eivät näytä todellista kuvaa arkeologiasta ja arkeologista vaan seikkailugenrelle ominaista aarteiden metsästyksiä. Uncharted –sarjan päähenkilö Nathan Drake taas on tyylipuhdas aarteiden etsijä, jolla ei ole mitään arkeologin piirteitä tai edes tittelä. Molemmissa sarjoissa arkeologisilla muinaisjäännöksillä, ja historiallisilla hyllyillä, on kuitenkin hyvin suuri rooli juonen kannalta.

3. Suojeluun vaikuttavat tekijät

Historiallisten hylkyjen suojelu on nähtävä kokonaisuutena, joka koostuu erilaisista osista. Suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon: lainsäädäntö, kulttuuriperintöhallinto, kulttuuriperinnön erikoispiirteet, ympäristö ja miten sekä kenelle kulttuuriperintöä popularisoidaan ja kuka popularisoi. Tämän kappaleen alaluvuissa selvitan mitkä tekijät vaikuttavat historiallisten hylkyjen suojeluun. Ensimmäiseksi käsitteelen kulttuuriperintöhallintoa ja kulttuuriperinnönmääritelmää hylkyjen näkökulmasta. Tätä seuraa katsaus kotimaiseen ja kansainvälisen lainsäädäntöön liittyvään keskusteluun. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen Itämeren hylkyjen ympäristönä. Neljännen alaluvun teemana on vedenalaisen kulttuuriperinnön näkyminen populaarikulttuurissa ja populaaritietoteksteissä.

3.1. Mikä on kulttuuriperintöhallinto ja miten kulttuuriperintö määritellään?

Kulttuuriperintöhallinto on yksi keskeisimmistä hylkyjen suojeluun vaikuttavista tekijöistä. Käytännössä *kulttuuriperintöhallinnolla* tarkoitetaan kulttuuriperintöön kohdistuvan toiminnan valvomista ja järjestämistä. Käsite sisältää ja tarkoittaa: perinnön suojelua, tutkimusta, saavutettavuuden varmistamista sekä näiden kolmen tasa-arvoista yhdistämistä ja tasapainottamista. Kulttuuriperintöhallinto-käsitteellä on pitkä historia, johon Johanna Enqvist (2016) on perehtynyt väitöskirjassaan *Suojellut muistot – Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*.

Enqvist (2016: 54) on määritellyt väitöskirjassaan kulttuuriperintöhallinnon seuraavasti: *”Hallinnointi viittaa kaikkiin niihin käytäntöihin, prosesseihin ja menettelytapoihin, joita kulttuuriperinnöksi luettavien esineiden, kohteiden ja rakennusten ja monumenttien suojelussa ja säilyttämisessä tarvitaan”*. Määritelmä on teoreettinen ja ennen kaikkea laaja, jotta se ei sulkisi mitään kulttuuriperintöön liittyvää toimintaa ulos. Tämä tekee käsitteen selityksen helpoksi ymmärtää: käsite tarkoittaa toimintaa, joka kohdistuu kulttuuriperintöön. Määritelmä ei kuitenkaan kerro mitä nämä kaikki mainitut käytännöt, prosessit ja menettelytavat ovat. Määritelmästä puuttuu konkreettisuus, joka havainnollistaisi esimerkkien avulla näitä toimintoja. Kertomatta jää lisäksi ketkä kaikki muodostavat kulttuuriperintöhallinnon, ja minkälaisen hallinnon rakenteen nämä toimijat muodostavat. Kulttuuriperintöhallinnon käsitettä on yksinkertaisinta lähteä avaamaan sen ulkomaisten vastineiden avulla, koska termin rajaus

on kotimaista konkreettisempi ja tiukempi. Kulttuuriperintöhallinnosta käytetään englanniksi termejä *cultural resource management (CRM)*, *cultural heritage management (CHM)*, *archaeological resource management (ARM)* ja *archaeological heritage management (AHM)*¹⁶. Käsitteiden nimet eroavat hieman toisistaan, Yhdysvalloissa ja Australiassa suositaan termejä CRM ja CHM, kun taas Iso-Britanniassa suositaan termejä ARM ja AHM. Käsitteiden nimissä oleva nyanssiero sisältää itsessään hyvin mielenkiintoisen huomautuksen. CHM ja CRM kattavat kaiken kulttuuriperinnön hallinnoinnin, siinä missä ARM ja AHM ovat korostetusti keskittyneet hallinnoimaan arkeologista perintöä. Toinen merkittävä ero käsitteiden kesken on siinä hallinnoidaanko niillä *resursseja* vai *perintöä*. Tämä nimeämiserö saattaa liittyä siihen kenen perintöä hallinnoidaan. Jonkun muun perintöä¹⁷ hallinnoitaessa voidaan puhua resurssista ja omaa hallinnoitaessa taas perinnöstä. Kansainvälisessä asiayhteydessä artikkeleissa käytetään joko termiä AHM tai CHM riippuen siitä, onko kirjoittaja Australiasta tai Yhdysvalloista vai Iso-Britannian kielivaikutusalueelta.

Oxford Concise Dictionary Of Archaeology (Darvill 2003: 20–21) on määritellyt termin ARM seuraavasti: “[Ge] A branch of archaeology that is concerned with the identification, mapping, recording, assessment, evaluation and documentation of archaeological sites and objects at all scales in order to assist in their conservation, protection, preservation, presentation and exploitation through effective mitigation strategies, excavation and non-destructive study. Major aspect of this work involve: the administration of legislation that bears on archaeological remains; informing the decision-making process as it applies to the potential impacts of development on archaeological remains; issuing permits and licences; monitoring and managing contract archaeology; the definition and application of research policies; and the development of public education programmes. In the USA and Australia this branch of archaeology is often referred to as **cultural resource management (CRM)** where it also covers the management of contemporary material culture of the indigenous populations. The term **archaeological heritage management (AHM)** is also used in the international context”.

¹⁶ Lukemisen helpottamiseksi käytän englanninkielisistä käsitteistä niiden virallisia lyhenteitä tekstissä tästä eteenpäin.

¹⁷ Yhdysvalloissa ja Australiassa tämä voi liittyä esimerkiksi alkuperäiskansojen perinnön hallintaan, joka nähdään erilaisena, koska kyseessä on vähemmistön perintö.

Termin CRM määritelmä (Darvill 2003: 109) on huomattavasti lyhyempi: ”[Ge] In the USA this term refers to the legally mandated protection of archaeological sites situated on public lands that are threatened with destruction through development of any sort. Extensive laws have been enacted to protect sites on federal lands, but states and some cities have similar legislation. See archaeological resource management”. Ytimeltään termin ARM määritelmä on sama kuin termin CRM, joten siihen on avattu vain termin CRM ero termistä ARM. Eroista huolimatta termien ARM ja CRM määritelmän ydin auttaa konkretisoimaan kulttuuriperintöhallinnon määritelmän. Kulttuuriperintöhallinnon käytännöillä, prosesseilla ja menetelmillä tarkoitetaan niitä työtapoja, tutkimusmenetelmiä, raportointeja ja lupia, joita tarvitaan: kulttuuriperinnön tunnistamiseen¹⁸ ja identifiointiin, kartoittamiseen, rekisteröimiseen, arviointiin, konservointiin, tutkimukseen, suojeluun, säilyttämiseen, esittämiseen ja käyttöön, dokumentointiin sekä tallentamiseen. Tämä koskee kaikkea kulttuuriperinnöksi määriteltävää aineistoa ja materiaalia, aineetonta sekä aineellista.

Huomion arvoista on, että ARM ja CRM nähdään osana arkeologiaa omaana tieteenhaaranaan englanninkielisillä alueilla, samaan tapaan kuin vedenalainen arkeologia Suomessa. Kulttuuriperintöhallintoa ei Suomessa määritellä arkeologian tieteenhaaraksi, mikä ilmenee Enqvistin määritelmästä. Suomalainen näkemusero käsitteeseen johtuu todennäköisesti pitkäaikaisesta kulttuurihistoriallisesta tekijästäme, Suomen Muinaismuistolaki (295/1963) suojaa automaattisesti kaikki muinaisjäännökset valtion omaisuutena eli yhteisenä perintönä. Vuonna 1963 voimaan tullut uudistettu laki on periaatteeltaan yhä sama kuin vuoden 1666 plakaatti, joka rauhoitti automaattisesti kaikki muinaisjäännökset kuninkaan omaisuudeksi. Muualta ei löydy vastaavanlaisessa muodossa säilynyttä lakia, jolla on yhtä pitkä historia. Suomen muinaismuistolaki määrittelee, että kulttuuriperintöhallinnosta vastaava viranomainen on Museovirasto. Oman toimenkuvansa Museovirasto on määritellyt seuraavasti: ”*Museovirasto tunnistaa ja vaalii muuttuvaa kulttuuria. Museovirasto huolehtii kulttuuriperinnön säilymisestä ja saavutettavuudesta, tuottaa ja välittää uutta tietoa kulttuuriperinnöstä kumppaniensa kanssa sekä osallistuu yhteis-*

¹⁸ Tunnistamisella tarkoitan tässä yhteydessä sitä, että käsitämme jonkin rakennuksen, rakenteen, paikan, esineen tai asian olevan historiallinen tai muinaisjäännös, jolloin ymmärrämme kohteen olevan osa kulttuuriperintöä. Hylkyjen osalta tämä tarkoittaa, että aluksen runko tunnistetaan edustavan 1900-luvun alun rakennustekniikkaa ja teknologiaa, jolloin itse hylky on hyvin säilyneenä mahdollisesti kulttuuriperintöä. Tämän jälkeen hylky voidaan pyrkiä identifioimaan eli selvittämään, minkä aluksen hylkyä on kyse, ja missä yhteydessä alus on uponnut.

kunnalliseen arvokeskusteluun kulttuurin merkityksestä, kulttuuriperinnön tilasta ja kehittämisen suunnasta” (Museovirasto 2011). Määritelmä selkeyttää Museoviraston toimenkuvaa, mutta kuten Engqvistinkin määritelmä, jättää asioita myös avoimeksi. Millä tavoin Museovirasto tunnistaa, vaalii, huolehtii säilymisestä ja saavutettavuudesta, tuottaa tai välittää uutta tietoa kulttuuriperinnöstä? Ja ketkä ovat Museoviraston kumppaneita tässä työssä? Karkeasti jaoteltuna koko kulttuuriperintöhallinto voidaan jakaa kolmeen osaan: tutkimukseen, suojeluun ja popularisointiin. Tähän yhteyteen liitettynä Museoviraston oma määrittely toimenkuvastaan aukeaa paremmin. Tutkimuksesta vastaavat pääosin yliopistot, suojelusta Museovirasto ja popularisoinnista museokenttä sekä kolmannen sektorin toimijat eli erilaiset historiaan keskittyneet yhdistykset, ryhmät ja yksilöt. Tämä tarkoittaa, että kulttuuriperintöhallinto ei ole sama asia kuin Museovirasto, vaan yliopistojen, Museoviraston ja museoiden muodostama kokonaisuus.

Museoviraston toimenkuvaa voi ajatella muinaisjäännösten edunvalvontatoimintana sekä kahden muun kulttuuriperintöhallinnon osan välistä keskusteluyhteyttä ylläpitävänä toimijana. Määritelmässä puhuttu vaaliminen näkyy tutkimuksellisen laadun valvomisessa erilaisten lupaprosessien avulla sekä varmistamalla, että tutkimuksen tekijällä on edellytykset saattaa tutkimus loppuun asti. Toisaalta vaaliminen on erilaisten tutkimuksiin liittyviin asioihin koskevien keskustelujen ylläpitoa, joihin tutkimuspuolen ja popularisointipuolen henkilöitä yritetään osallistaa. Tämä työ nivoutuu limittäin kulttuuriperinnön säilymisestä huolehtimiseen, jonka muinaisjäännösten edunvalvonta pyrkii takaamaan. Säilyvyyttä myös edesauttaa kulttuuriperinnön saavutettavuus, joka konkretisoituu osaltaan museoissa. Museovirasto tukee rahallisesti saavutettavuustyötä ja tarjoaa siihen myös neuvontaa. Saavutettavuutta edistää myös tutkimusten tulosten julkaisun varmistaminen, jotta uusi tieto on sekä popularisoijien että suuren yleisön tavoitettavissa. Uuden tiedon tuottaminen ja välittäminen näkyy erilaisina projekteina sekä hankkeina että julkaisutoimintana. Osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön ja perintötutkimuskeskusteluun näkyy erilaisina konkreettisinkin muutoksina kotimaan kulttuuriperintökentällä esimerkiksi Elävän kulttuuriperintöluettelon luomisena ja ylläpitämisenä, muinaisjäännösrekisteristä huolehtimisena sekä

osallistumisena kehityshankkeisiin kuten projekti Baltacar¹⁹ (Museovirasto 2017). Kaikki tämä työ tukee sitä, että yliopistot ja museot voivat keskittyä omaan hallintoalaansa tehokkaasti.

3.1.1. Hylky kulttuuriperintönä

Hylt ovat Suomen muinaisjäännoislaissa *laivalöytöjä*, jotka lasketaan käytännöllisesti *kiinteiksi muinaisjäännoisiksi* (MML 295/1963). Tämä tarkoittaa, että kun hylky täyttää muinaisjäännoisen kriteerit, se ymmärretään paikkasidonnaisena kohteena kiinteäksi osaksi ympäristöään. Laissa muinaisjäännoiseksi luettavan hyllyn kriteeriksi on määriteltä 100 vuotta hyllyn uppoamisesta. Ikäraja on yhtenevä UNESCON virallisen vuoden 2001 konferenssin suosituksen kanssa. UNESCO suosittaa myös historiallisten hylkyjen suojelua ja säilyttämistä *in situ*²⁰, joka korostaa entisestään hyllyn paikkasidonnaisuutta. Tämä suositus perustuu lähtökohtaisesti sekä perinnön että sen autenttisuuden säilyttämiseen (UNESCO 2016). Molemmat suositukset ovat syntyneet pitkän perintökeskustelun²¹ tuloksena. Ikäraja ja näkemys paikkasidonnaisuudesta ovat olleet Suomen lainsäädännössä jo vuodesta 1963, mikä käytännössä on tarkoittanut, että hyllyn saavutettua sadan vuoden iän se on automaattisen rauhoituksen piirissä eli muinaisjäännois. Tekeekö tämä kuitenkaan hylystä *kulttuuriperintöä*?

John Schofield (2008: 19) määrittelee kulttuuriperinnön asiaksi, jota yhteisö tai jokin yhteisön sisäinen ryhmä tai yksilö arvostaa sekä pitää tärkeänä. Asia voi olla monumentteja, rakennuksia, maisemia, esineitä, objekteja tai yhtä hyvin perinteitä, musiikkia, teatteria ja murteita. Kulttuuriperintö voi olla uutta tai vanhaa, materiaalista eli aineellista tai immateriaalista eli aineetonta ja esteettisesti miellyttävää tai rumaa. Pääsääntöisesti merkittävin kriteeri kohteelle on, että se on arvostettu ja tär-

¹⁹ Baltacar on EU-rahoitteinen Viron, Ruotsin ja Suomen kolmivuotinen yhteistyöprojekti, jonka tavoitteena on edistää kulttuurimatkailua vedenalaisille muinaisjäännoisille *in situ*. Projektia koordinoi Viron Muinsuskaitseamet (National Heritage Board) (Museovirasto 2017).

²⁰ *In situ* tarkoittaa, että löydetty objekti eli muinaisjäännois on löytöpaikallaan eli sitä ei ole siirretty tai poistettu löytökontekstistaan.

²¹ Perintö-keskustelu termillä tarkoitan tutkimusta, jossa pohditaan mikä on kulttuuriperintöä, miten kulttuuriperintö määritellään, miksi jokin asia on kulttuuriperintöä ja kuka kulttuuriperinnön tunnistaa ja sellaiseksi määrittelee. Schofield (2008: 15–16) on todennut *perinnöksi* laskettavien asioiden määrällisesti kasvaneen, minkä takia kulttuuriperinnön määrittely on hankaloitunut. Viitatessani tähän tutkimukseen käytän tekstissä Enqvistin (2016: 56–17) väitöskirjassaan käyttämää käsitettä perintö vastamaan englannin *heritage* käsitettä. Käsite ei ole virallisessa käytössä vaan Enqvistin mukaan Suomessa perintö-keskustelusta puhutaan *kulttuuriperinnön tutkimuksena*. Käsitevalintani on tietoinen, jotta teksti olisi lukijalle helpompi hahmottaa, koska tekstissä on mahdollista tehdä selkeä ero kulttuuriperinnön tutkimuksen ja kulttuuriperintötutkimuksen välille.

keä yhteisölle, yhteisön ryhmille tai yksilölle. Käytännössä tämä tarkoittaa, että muinaisjäännös ja kulttuuriperintö ovat kaksi eri asiaa. Muinaisjäännöksestä kulttuuriperinnön erottaa yksi tietty, merkittävä tekijä. Laurajane Smith (2015: 460–461, 477–479) on todennut, että yhteiskunta *luo* ja *valikoi* kulttuuriperintönsä, siinä missä muinaisjäännökset väistämättä löydetään. Tämä tarkoittaa, että kulttuuriperintö edustaa aina tiettyä aikakautta paikan ja paikallisen yhteisön historiassa. Smithin (1993, 2008: 66, 69–70) mukaan yhteiskunta luo kulttuuriperintöä herättämään yhteisöllisyyden tunnetta ja kehittämään sosiaalista identiteettiä. Kulttuuriperinnön valikointi, luonti ja tehtävä liittyvät kiinteästi Schofieldin määritelmän tärkeimpiin kriteereihin: asian arvostamiseen ja tärkeyteen yhteisölle, ryhmille tai yksilöille. Tämä kulttuuriperintöön liittyvä toiminta eli käyttäminen tässä hetkessä tekee kulttuuriperinnöstä merkityksellisen ja arvokkaan yhteisölle ja sen jäsenille. Kulttuuriperinnön tehtävä ja toiminta eivät kuitenkaan sisällä tutkimusta, joten pelkkä arkeologinen tutkimusintressi kohteeseen ei riitä muuttamaan kohdetta kulttuuriperinnöksi. Kaikki muinaisjäännökset eivät ole kulttuuriperintöä, eikä kaikki kulttuuriperintö ole muinaisjäännöksiä.

Smith (2015: 459–460) on todennut kulttuuriperintökohteiden toimivan *kulttuuriperformanssin*²² paikkoina. Kulttuuriperformanssilla Smith tarkoittaa, että yksilöt menevät kulttuuriperintökohteille kokemaan tunteita, joiden avulla yksilö tietoisesti tai tiedostamattaan hakee vahvistusta näkemyksilleen, identiteetilleen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen yhteenkuuluvuuden tunteilleen. Smith viittaakin David Harveyn argumenttiin, kuinka *kulttuuriperintö* tulisi ymmärtää verbinä siihen liittyvien erilaisten tekemisen muotojen vuoksi. Tällaisia toiminnan muotoja ovat muistaminen, ikuistaminen²³, kommunikaatio sekä tiedon ja muistojen eteenpäin välittäminen. Schofield (2008: 16) jakaa sekä Smithin ja Harveyn näkemyksen todeten kulttuuriperintöpaikkojen antavan merkitystä yksilön kokemuksille maailmasta. Kulttuuriperintö herättää tunteita ja muistoja niissä, joiden perinnöstä on kyse. Vanhat hylt ja muinaisjäännöksen kriteerit täyttävät hylt voivat olla kokonaisuudessaan osa kulttuuriperintöä. Yksittäin tarkasteltuna historiallisia hylkyjä sen sijaan ei voida tästä näkökulmasta katsoen pitää automaattisesti kulttuuriperintönä, koska ne eivät välttämättä täytä kulttuuriperinnön kriteerejä.

²² Alkuperäinen englanninkielinen termi on *cultural performance*.

²³ Artikkelissaan Smith on lainannut suoraan Harveyn argumentaatiota, jossa Harvey on käyttänyt sanaa *commemorate* sekä *remember*. Käänsin *commemorate*n ikuistamiseksi, jotta kahden eri muistamista kuvaavan termin välinen ero on selkeämpi.

3.2. Lainsäädäntö

Yksi osa kulttuuriperintöhallintoa on lainsäädäntö. Lainsäädäntö, joka koostuu ratifioituista kansainvälisistä sopimuksista ja kansallisilla kulttuuriperintöä käsittelevistä laeista, määrittää yhteiset säännöt sille miten ja kuinka kulttuuriperintöä voi hyödyntää. Samoihin lakeihin ja sopimuksiin on myös säädetty, mikä on kulttuuriperintöä ja mitkä ovat muinaisjäännöksiä, eli näille käsitteille on olemassa juridinen määrittely. Hallinnon näkökulmasta lait ovat tärkeitä, koska ne kertovat kenen vastuulla on kulttuuriperintökohteiden suojeleminen ja käytön valvonta. Lait määrittävät tahon, joka huolehtii, että tutkimukset täyttävät niiltä odotetut tieteelliset laatuvaatimukset, tutkimusten tulokset julkaistaan kohtuullisessa ajassa, ja että aineisto on lopulta myös muiden tutkijoiden saatavilla sekä käytettävissä. Lait kuvastavat yhteiskunnan arvoja. Kulttuuriperinnön suojelussa lait lähinnä auttavat ennaltaehkäisemään rikkomuksia, kuten Elina Pirjatanniemi²⁴ (2008) on selventänyt rikoslain kohdalla.

3.2.1. Ketkä ovat kiinnostuneita historiallisista hylyistä?

Anne G. Giesecke²⁵ (2002: 575–576) on jakanut historiallisista hylyistä kiinnostuneet kolmeen ryhmään: urheilusukeltajiin, kulttuuriperinnön suojelejiin ja aarteenmetsästäjiin. Ryhmistä suurin ja monimuotoisin on urheilusukeltajien kategoria. Giesecken mukaan tähän ryhmään kuuluvia yhdistää ainoastaan kiinnostus sukeltamiseen ja se, että sukeltaminen on heille vapaa-ajan toimintaa. Merkittävä tekijä ryhmässä on, että he eivät saa pääasiallista toimeentuloaan sukeltamisesta tai siihen liittyvistä aloista. Suomessa on yhteensä noin 50 000 sukeltajaa, joista noin 40 000 ei kuulu Sukeltajaliittoon (Yleisradio 2014).

Kulttuuriperinnön suojelejoiksi Giesecke (2002: 575–576) on määrittänyt museoalan sekä historiaan pohjautuvien tieteenalojen ammattilaiset sekä arkeologian ja historian harrastajat. Tämän ryhmän jäseniä yhdistää kiinnostus kulttuuriperintöön ja menneisyyteen, jonka vuoksi ryhmään kuuluvat haluavat säilyttää kulttuuriperintönä ja muinaisjäännöksinä pidettyjä kohteita tuleville sukupolville ja tutkimusta varten.

²⁴ Elina Pirjatanniemi on Åbo Akademin oikeustieteellisen tiedekunnan professori. Artikkelin kirjoittamisen aikaan Pirjatanniemi on ollut rikoslakiin erikoistunut Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan dosentti.

²⁵ Anne G. Giesecke on työskennellyt *International Handbook of Underwater Archaeology* -teokseen kirjoittamansa artikkelin aikaan Yhdysvaltojen Institute of Heritage Administration:ssa.

Aartenmetsästäjät ovat kolmas Giesecken (2002: 575–576) tunnistama ryhmä. Tämä on pienin kaikista ryhmistä, koska siihen kuuluvia henkilöitä yhdistää päätoiminen toimeentulon saanti hylkyjen irtaimiston myynnistä. Henrik Ringbomkin (2008: 24) on huomauttanut artikkelissaan, että arkeologiset ja tieteelliset perusteet säilyttää historiallisia hylkyjä kilpailevat aartenmetsästäjien ja virkistyskeltajien tai muiden taloudellista hyötyä historiallisista hylkyistä havittelevien näkökulmien kanssa. Ringbom on myös todennut, ettei lainsäädännöllisiä keinoja, joilla voisi ratkaista näiden kahden erilaisen näkökulmien kiistoja, ole kehitetty. Erityisesti tämä koskee niitä hylkyjä, jotka sijaitsevat kansainvälisten vesien puolella, vaikka UNESCO:n vuoden 2001 konferenssi kehitti keinoja, joilla ratkaista joitain ongelmakohtia.

Suurimman uhan historiallisille hyllyille aiheuttavat aartenmetsästäjien sijasta virkistyskeltajat. Siinä missä aartenmetsästäjät järjestävät organisoidusti hylkyjen tyhjennystä, niin virkistyskeltajat useimmiten kajoavat hylkyihin tietämättömyyttään tai ajattelemattomuuttaan. Kajotessaan hylkyihin he enemmän tai vähemmän valikoimatta poimivat mukaansa matkamuiston. Pirjatanniemi (2008: 175–176) kommentoi asiaa toteamalla, että harvoin virkistyskeltajien motiiveja tilanteessa voidaan pitää syyllistettävänä, eikä tällöin rikkeestä voida rangaista rikoslain mukaisesti. Pirjatanniemi korostaakin, että tietämättömyyttä voidaan poistaa vain parantamalla tiedon saatavuutta sekä tiedottamalla, eikä turvautumalla rikoslakiin ja rangaistuksiin, koska rikoslakiin turvautuminen pitäisi olla aina viimeinen vaihtoehto. Hän huomauttaa UNESCO:n ottaneen tämän opetuksellisen näkökulman huomioon vuoden 2001 konferenssissaan. Sopimuksessa on todettu, että jokaisen sopimusosapuolena olevan valtion on tehtävä kaikki käytännöllisesti mahdolliset toimet, joilla voi kasvattaa yleisön tietoisuutta vedenalaisen kulttuuriperinnön merkityksestä ja arvosta (UNESCO 2002: 56). Pirjatanniemi (2008: 175–176) toteaa rikoslain olevan hyödyllinen työkalu vasta siinä vaiheessa, kun viesti on selkeä ja tiedonsaannin osalta on kaikki mahdollinen tehty. Tietoa on saatavilla sekä sitä päivitetään aktiivisesti.

Toisenlaisen ongelman muodostavat järjestäytyneet aartenetsijät tai metallinetsijät. Ringbom (2008: 24–26) on todennut, että UNCLOS²⁶:n mukaan valtion aluevesillä olevat hylt ovat kyseisen valtion hallinnan ja lakien alaisia. Tämän lainkäytövallan ulkopuolella olevat historialliset hylt kuuluvat vain muutaman säännön piiriin. Ringbomin mukaan UNCLOS antaa valtioille tehtäväksi suojella ja tehdä yhteistyö-

²⁶ United Nations Convention of Law of the Sea, eli kansainvälinen merilaki.

tä arkeologisten tai historiallisten muinaisjäänösesineiden säilymiseksi sekä niiden esineistön liikkumisen sääntelemiseksi. Ringbom toteaa tehtävän olevan yllättävä ja samalla vaikeasti tulkittavissa suhteessa kansainväliseen meripelastuslainsäädäntöön ja pelastuspalkkiolainsäädäntöön. Ringbomin mukaan tämä on yksi syy toisistaan voimakkaastikin eroaville tavoille soveltaa historiallisten hylkyjen meripelastusta koskevaa lainsäädäntöä. Ringbom huomauttaa, että kansainvälisen meripelastuslainsäädännön soveltaminen historialliseen hylkyyn korostaa useammin yksityishenkilöiden taloudellisia tarkoituksia, kuin kannustaa historiallisten hylkyjen suojeluun ja säilyttämiseen. Huang Jie (2013: 177) taas on todennut artikkelissaan, ettei UNESCO:n vuoden 2001 konferenssin pyrkimys lopettaa kansainvälisen meripelastuslain ja löytötavaralain soveltaminen historiallisiin hylkyihin tule toimimaan, elleivät ne valtiot, joiden kansalaiset ovat aktiivisimpia vedenalaisen kulttuuriperinnön suhteen ja joissa on syvänmeren tutkimukseen sopivaa teknologiaa saatavilla, ratifioi konferenssin tuloksena syntynyttä sopimusta. Jos nämä valtiot jättävät sopimuksen ratifioimatta, Huang huomauttaa sopimuksella olevan rajalliset mahdollisuudet parantaa suojelua.

Ringbomin kuvaama tilanne on johtanut erilaisiin ongelmiin liittyen toisen maailmansodan aikaisten hylkyjen säilymiseen kansainvälisillä vesillä. Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Uudessa-Seelannissa on uutisoitu toisen maailmansodan sotahylkyjen ”katoamisesta” merenpohjasta (Brook 2016; Farmer 2016; The Guardian 2017; Jozuka 2016). Todennäköisesti laittomat romumetallinkerääjät ovat toiminnallaan tuhonneet muun muassa useita Tyynellämerellä sijainneita brittiläisiä, hollantilaisia ja japanilaisia hylkyjä. Toiminta on ymmärrettävästi harmittanut toisen maailmansodan elossa olevia veteraaneja ja närkästyttänyt heidän läheisiään ja useita kansalaisia, koska sotatilanteessa mereen uponneet alukset ovat alusten miehistön ja sotilaiden hautoja. Maiden lehdissä on kirjoitettu erikoisartikkeleita, jotka pohtivat tilanteeseen johtaneita syyseuraussuhteita ja keinoja ratkaista ongelma (Pearson 2017; The Guardian 2016). Hylkyjen katoaminen merenpohjasta koetaan ymmärrettävästi vainajien viimeisen leposijan häväistykseksi. Myös kotimaisessa mediassa on uutisoitu maailmansotien hylkyihin kohdistuneista ryöstöistä (Ylä-Anttila 2016; Hannula 2016; Pärssinen 2016). Median ja populaarikulttuurin vaikutuksesta suojeluun perehdyn tarkemmin kappaleessa 3.4. *Populaarikulttuuri ja populaarit tietotekstit.*

3.2.2. Kulttuuriperintörikos

Pirjatanniemi (2008: 171–172, 175) määrittelee kulttuuriperintörikoksen tarkoittavan kulttuuriesineiden varastamista niitä säilöivistä paikoista, kuten museoista, kirkoista tai huutokaupoista. Kulttuuriperintörikos sisältää myös kulttuuriesineiden laittoman liikumisen, kuten viennin ja tuonnin, sekä kiinteiden muinaisjäännösten ja hylkyjen esineiden ryöstön. Hän toteaa erityisesti historiallisten hylkyjen ryöstön muistuttavan rikoksena ympäristöön kohdistuvia rikkomuksia erityisesti siinä, ketkä siihen syyllistyvät. Pirjatanniemi toteaa rikokseen syyllistyvän joukon olevan kirjava: tavallisia kansalaisia, tietämättömiä turisteja ja organisoituneita tai osittain organisoituneita ryhmittymiä, jotka ovat tekemissä tuonnin ja viennin kanssa sekä korruptoituneita virkamiehiä että monia muita. Tämä kirjavuus on Pirjatanniemen mukaan asia, minkä vuoksi on vaikea analysoida mitä pitäisi tehdä, jotta rikkeitä ja rikoksia saataisiin ennaltaehkäistyä.

Pirjatanniemi (2008: 176) toteaa Pohjoismaissa tutkitun vielä varsin vähän laitonta muinaisjäännöskauppaa. Aiheesta on tehty yksi *Cultural Heritage Crime – the Nordic Dimension* niminen selvitys vuonna 2006. Pirjatanniemi toivookin artikkelissaan ainakin osan tulevista järjestäytyneeseen rikollisuuteen perehtyvistä tutkimuksista keskittyvän myös järjestäytyneeseen kulttuuriperintörikollisuuteen, joka laajassa mittakaavassa tuhoaa kulttuuriperintöä nopeasti. Historiallisten hylkyjen kohdalla Pirjatanniemi nostaa esille, ettei todellinen uhka ole järjestäytynyt ja tahallinen kajoaminen vaan aikaisemmin mainittu, tahaton ja ajattelematon virkistys- ja urheilusukeltajien kajoaminen. Teko ei vaikuta vakavalta yksittäisesti tarkasteltuna, mutta mikäli yksittäisiä kajoamisia tarkastellaan kokonaisuutena, paljastuu tilanteen todellinen ongelma. Mitä useampi yksittäinen sukeltaja kajoaa historiallisen hyllyn ympäristöön ajattelemattomuuttaan, niin sitä nopeammin kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde tuhoutuu ja menettää tietoa.

3.2.3. Ydinongelmat

Giesecke (2002: 573) nostaa esille lainsäädännön näkökulmasta kolme haastetta, jotka koskevat historiallisia hylkyjä: perinnön²⁷ määrittely, kuka perinnön omistaa ja kuka

²⁷ Giesecke käyttää tässä yhteydessä termiä *resource*, mutta Suomessa kulttuuriperinnöstä ei puhuta resurssina, joten käytän siksi käsitettä *perintö*.

omistaa alueen, jossa perintö sijaitsee. Suomessa niin maanpäällä kuin veden alla sijaitsevat muinaisjäännökset sekä kulttuuriperintökohteet ovat automaattisen rauhoituksen piirissä, toisin kuin muualla maailmassa. Suomessa on määritelty vedenalaisiksi muinaisjäännöksiksi laskettavat hylt eli *laivalöydöt* Muinaismuistolain 3. luvun 20§:ssä seuraavasti:

”Merestä tai vesistöstä tavattu sellaisen laivan tai muun aluksen hylky, jonka uppoamisesta voidaan olettaa olevan vähintään sata vuotta, tai tällaisen hyllyn osa on rauhoitettu. Hylystä ja sen osasta on soveltuvin osin voimassa, mitä kiinteästä muinaisjäännöksestä säädetään. (15.11.2002/941)

Jos ulkoisten olosuhteiden perusteella on ilmeistä, että omistaja on hylännyt 1 momentissa tarkoitetun hyllyn tai sen osan, kuuluu se valtiolle. (15.11.2002/941)

Esineet, jotka tavataan 1 momentissa tarkoitetusta hylystä tai ovat ilmeisesti sellaisesta peräisin, kuuluvat lunastuksetta valtiolle, ja on niistä muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä irtaimista muinaisesineistä on säädetty.

Joka löytää edellä tässä pykälässä tarkoitetun hyllyn tai esineen, ilmoittakoon siitä viipymättä muinaistieteelliselle toimikunnalle.

Laivalöytöjen ja niitä koskevien säännösten noudattamisen valvontaa suorittaa muiden tässä laissa säädettyjen viranomaisten lisäksi rajavartiolaitos. (15.7.2005/592)” (Muinaismuistolaki, 295/1963).

Kuten yllä olevasta lainauksesta nähdään, Suomen lainsäädäntö määrittelee ne hylt muinaisjäännöksiksi, joiden uppoamisesta voidaan olettaa olevan vähintään sata vuotta. Vedenlaiseksi muinaisjäännökseksi kuulumisen määrittää siis ensisijassa vain ja ainoastaan hyllyn ikä, uppoamisajankohdasta laskettuna. Juridisesti historiallisen hyllyn ikä lasketaan uppoamisvuodesta eikä itse aluksen vesillelaskuvuodesta. Varsinkin suhteellisesti melko nuorten rautaisten ja teräksisten alusten kohdalla tämä käytäntö voi olla ongelmallinen. Ikäraja on ymmärrettävissä, koska kaikkia mereen uponneita alusten hylkyjä ei voida nähdä automaattisesti perintönä. Myös UNESCO on määrittänyt vedenalaisen kulttuuriperinnön ikärajaksi sata vuotta alusten hylkyjen kohdalla. Vaikka ikärajassa on ongelmansa, on se kokonaisuuden kannalta erittäin hyvä. Sadan vuoden ylittäminen vaatii yhä kolmesta neljään sukupolvea, vaikka ihmisten elinikä onkin nou-

sussa, joten sata vuotta merenpohjassa viettänyt hylky on varmuudella historiallinen muinaisjäänne ja mahdollisesti kulttuuriperintöä.

Omistusoikeuteen liittyvät tilanteet ovat seuraava Giesecken (2002: 573–575) tunnistama historiallisia hylkyjä koskeva ongelma. Hän toteaa, ettei kenellekään tule mieleen kiistellä esimerkiksi siitä, omistaako valtio esihistoriallisen asuinpaikan vai ei, koska ihmiset mieltävät nämä usein yhteiseksi perinnöksi ja omaisuudeksi. Historiallisten hylkyjen osalta on toisin, erityisesti populaarikulttuurin ylläpitämän ”aarrehylky” mielikuvan takia. Suomessa historialliset hylt kuuluvat poikkeuksetta valtiolle, mikäli niiden ympäristöstä ja olosuhteista on selkeästi nähtävissä, että ne ovat hylättyjä, kuten on nähtävissä Muinaismuistolain 3. luvun lainauksesta. Sotalaivat ovat automaattisesti Puolustusvoimien omaisuutta ja historialliset sotalaivat kuuluvat Sotamuseon hallintaan. Kansainvälisesti historialliset sotalaivojen hylkyjen katsotaan olevan aina lippuvaltionsa omaisuutta uppoamisestaan huolimatta (Huang, 2013: 172–173).

Jan Aminoff²⁸ (2008: 116) on tarkastellut Suomen lainsäädännössä tapahtunutta kehitystä historiallisten hylkyjen ja meripelastuksen välisessä tilanteessa. Meripelastus on oleellinen tekijä, koska aarteenetsijät hyödyntävät juuri meripelastuksen pykälää vaatiessaan omistusoikeutta historiallisiin hylkyihin ja niiden lastiin. Aminoff nostaa esille, ettei Suomen laki sellaisenaan sisällä määritelmää historialliselle hyllylle, mutta muinaismuistolakiin kirjattu ikäraja voidaan katsoa tällaiseksi. Kyseinen rajoite ei kuitenkaan sulkenut historiallisia hylkyjä ulos meripelastussäädöksiin piiristä ennen vuotta 2008, jolloin Merilain 16. lukuun tehty muutossäädös astui voimaan ja poisti Muinaismuistolaissa määritellyn hyllyn meripelastussäädöksiin piiristä. Aminoff toteaa muutoksen ainakin osittain johtuneen Vrouw Marian tapauksesta, joka on ensimmäinen ja mahdollisesti yhä ainoa laatuaan Suomessa.

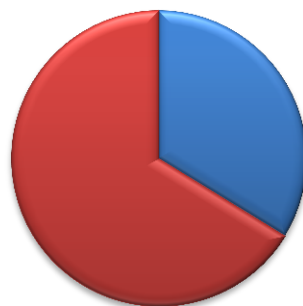
Lyhyesti Vrouw Marian tapauksessa sukeltajat vaativat Merilain meripelastussäädöksiin perustuen meripelastuspalkkiota hyllystä nostamistaan esineistä sekä meripelastussopimukseen tai ensimmäisen pelastajan oikeuteen perustuvaa meripelastusoikeutta hyllyn muihin esineisiin. Sukeltajat näkivät että heille syntynyt omistusoikeus hylkyyn valtauksen perusteella (THO:2005:5). Tapauksessa kohtasivat muinaismuistolaki ja merilaki, mikä johti osasyynä muutoksiin Merilain meripelastussäädöksiin Aminoffin (2008: 128–129) mukaan. Vrouw Marian tapaus meni oikeuteen vuonna 1999, mutta käsiteltiin Turun käräjäoikeudessa varsinaisesti vasta vuonna 2002. Tätä

²⁸ Jan Aminoff on asianajaja, joka on erikoistunut meri- ja liikennelakeihin.

ennen käräjäoikeus oli antanut välituomion asiasta todeten, etteivät merilaki ja muinaismuistolaki sulje toisiaan pois vaan tukevat toisiaan. Käräjäoikeus päätti varsinaisen käsittelyn tuloksena, etteivät sukeltajien vaatimukset olleet päteviä, koska he eivät olleet tehneet meripelastussopimusta Museoviraston eli Suomen valtion kanssa. Sukeltajat valittivat päätöksestä Turun hovioikeuteen, joka tuli samaan tulokseen. Hovioikeuden päätös on pitävä, koska korkein oikeus ei myöntänyt valituslupaa. Tästä syystä sukeltajat valittivat vielä vuonna 2006 asiasta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen, joka hylkäsi jutun (Alvik 2013). Vrouw Marian tapaus varmisti, ettei yli sata vuotta uponneina olleita aluksia voida meripelastaa. Aminoff (2008: 129) toteaa muutossäädösten voimaantulon jälkeen olevan hyvin hankalaa yrittää saada omistusoikeutta historiallisiin hylkyihin, jotka ovat olleet vähintään sata vuotta upoksissa. Hän huomauttaa Turun hovioikeuden päätöksen perusteluiden perusteella olevan kuitenkin mahdollista yrittää vedota Merilain meripelastussäädökseen alle sata vuotta upoksissa olleiden historiallisten hylkyjen kohdalla. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kulttuurihistoriallisesti merkittävien hylkyjen kohdalla voi löytäjä halutessaan ainakin yrittää vaatia ensimmäisen pelastajan oikeudella omistusoikeutta hylkyyn, sen lastiin ja lastin nostamiseen, mikäli hylky on uponnut alle sata vuotta sitten. Nähtävästi tällaista tilannetta ei vielä ole tapahtunut, mutta Aminoff (2008: 129) näkee, että hovioikeuden päätöksen perustelut voivat olla hyödyksi historiallisen hyllyn omistajuutta havittelevalle.

Kokonaisuudessaan tutkielmani hylkyaineistosta 27 historiallista hylkyä ovat muinaisjäännöslain suojaamia. Hyltyt ovat joko uponneet ensimmäisen maailmansodan aikana ennen vuotta 1918, tai ne on muusta syystä todettu olevan kiinteitä muinaisjäännöksiä eli laivalöytöjä. Suurin osa hylkyistä on uponnut vuoden 1918 aikana tai sen jälkeen, joka vaikuttaa lainsuomaan suojaan (LIITE 3).

Hylkyjen suoja

■ MML suojaamat 34 %

■ MML suojaamattomat 66 %

Suojaan vaikuttaa myös alustyyppi, sillä iästään huolimatta sotalaivojen hylt ovat poikkeuksetta Puolustusvoimien hallinnan alaisia ja kotimaansa omaisuutta. Sotalaivoiksi tunnistettuja hylkyjä on aineistossani noin 20 ja siviilialuksiksi oletettuja noin 54 kappaletta. Laivatyyppiltään tuntemattomia on noin 9 kappaletta. Siviili- ja sotalaivan välinen ero on vaikeaa tehdä jälkikäteen, koska ensimmäisen ja toisen maailmansodan sotatilanteessa valtiot ovat takavarikoineet siviilialuksia laivastojensa käyttöön. Kysymykseen siitä, onko laiva sota- vai siviilialus, ei ole mahdollista siksi antaa suoraa vastausta uppoamissyiltään tuntemattomampien hylkyjen kohdalla. Aineistossa olevat hylt 2650, 1259 ja 1300 ovat tällaisia hylkyjä. Näiden hylkyjen runko vaikuttaisi olevan kauppamerenkulkuun tarkoitettun aluksen, mutta tietojen perusteella ne ovat saattaneet olla sota-aikana laivaston käytössä, jolloin ne saatettaisiin voida laskea sotalaivoiksi (LIITE 3). Kyseiset kolme alusta vääristävät edellä mainitusta syystä alla olevan kaavion lukuja. Ne toistuvat sekä sotalaiva- että siviililaivakategoriassa, koska niiden kohdalla on mahdotonta tehdä rajanvetoa näiden kahden tyyppin välille.

Hylkyaineiston jakautuminen tyypeittäin (yhteensä 80)

Historiallisen hyllyn sijainti liittyy myös olennaisesti omistusongelmaan. Onko hylky valtion aluevesillä vai kansainvälisillä vesillä? Aluevesillä olevia historiallisia hylkyjä koskee Suomen lainsäädäntö, mutta kansainvälisten vesien puolella olevien hylkyjen tilanne ei ole yhtä selkeä. Kansainvälisten vesien puolella sijaitsevien merkittävien ja vähemmän merkittävien historiallisten hylkyjen suojele aartenetsijöiltä ei ole itsestään selvää. Sarah Dromgoole²⁹ (2010: 35, 41–44) toteaa talousvyöhykkeen sisällä mutta kansainvälisten vesien puolella sijaitsevien historiallisten hylkyjen olevan tilanteessa, jossa valtiot eivät voi suoraan valvoa aartenetsijöiden toimia. Kansainvä-

²⁹ Dromgoole on Nottinghamin yliopistossa merilain professori.

listen vesien puolella rannikkovaltioiden oikeudet ja lainsäädäntövallan käyttö ovat rajoitettuja ja liittyvät luonnonvarojen etsimiseen ja hyödyntämiseen. Dromgoolen mukaan on kyseenalaista, onko valtioilla mitään mahdollisuuksia käyttää oikeuksiaan tai lainsäädäntövaltaansa kansainvälisten sopimusten puitteissa historiallisten hylkyjen suojeluun. Dromgoole pitää tähän syynä sitä, ettei vedenalaiseen kulttuuriperintöön ja muinaisjäännöksiin kohdistuvia toimia nykyisissä kansainvälisissä merilainsäädännöissä yleisesti ottaen lueta osaksi Marine Scientific Researchia (MSR) eli tieteellistä meriympäristön tutkimusta. Arkeologiaa ja aarteensijöiden toimia ei lueta osaksi MSR:ää, koska nämä kohdistavat toimensa ihmisen vaikutuksesta meriympäristöön päätyneeseen kohteeseen eikä itse meriympäristöön ja luonnonvaroihin. Ringbom (2008: 27) ehdottaa, että historiallisten hylkyjen omistajuuteen ja oikeuksiin voitaisiin soveltaa uponneen laivan kotimaan lainsäädäntöä. Hänen mukaansa muita tapoja ei voida loogisesti soveltaa valtionrajojen ulkopuolella. Artikkelissaan Dromgoole (2010: 35–37) huomauttaa UNESCO:n vuoden 2001 konferenssin sopimuksen ratifioinnin olevan useimpien mielestä selkeä vastaus ongelmaan. Sopimus on astunut voimaan vuoden 2009 tammikuun alussa. Tämä sopimus kehitettiin luomaan keinoja, joilla valtiot kykenevät valvomaan ja säätelemään aarteensijöiden toimintaa kansainvälisten vesien puolella ja talousalueellaan. Dromgoole toteaa rannikkovaltioiden olevan haluttomia ratifioimaan sopimusta, minkä vuoksi käytännöllisin tapa ratkaista ongelma olisi laajentaa MSR sisältämään myös vedenalaisen arkeologisen toiminnan. Huang Jie (2013: 177) huomauttaa, että UNESCO:n konferenssin ratifioineista 41³⁰ valtioista vain muutama on kansainvälisillä vesillä toimivien syvänveden aarteensijöiden kotivaltiota. Tästä syystä Huang toteaa sopimuksen suojelluksen merkityksen olevan rajallinen.

3.3. Itämeren vaikutus hylkyihin

Yksi tärkeimmistä kulttuuriperintöhallinnon lähtökohdista on tuntea itse muinaisjäänös- tai kulttuuriperintökohde. Donad H. Keith (2002: 741–742) on todennut hallinnoitsijoiden³¹ tarvitsevan ennen kaikkea tietoa muinaisjäänöksen ja kulttuuriperinnön rajoituksista ja mahdollisuuksista. Ilman kattavaa yleistiedollista osaamista ei ole mahdollista tehdä pitkällä tähtäimellä käytön ja suojelun näkökulmasta järkeviä ratkaisuja.

³⁰ Lukumäärä on ollut sen hetkinen tilanne vuonna 2013 artikkelin julkaisun aikaan.

³¹ Hallinnoijilla tarkoitan tässä yhteydessä tutkijoita, Museoviraston virkamiehiä, sekä popularisoijia eli museoammattilaisia.

Toisin sanoen tämä tarkoittaa, että arkeologien tulee tuntea muinaisjäännostyyppi ja sen ympäristö, samalla tavoin kuin maanpäällistenkin kohteiden osalta. Metallirunkoisten hylkyjen säilymiseen pääasiallisesti vaikuttavia muuttujia on neljä erilaista: fyysiset, sähkökemialliset, biologiset ja kemialliset tekijät. Fyysisiä tekijöitä ovat: merivirrat, sedimentaatio³², syvyys ja lämpötila. Sähkökemiallisia tekijöitä ovat veden suolapitoisuus ja erilaisten materiaalien läheisyys toisiinsa. Biologisia säilymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa: puuainekseen eli puuosiin kaivautuvat organismit ja muut kaivautumista harrastavat eliöt, erilaiset sienet sekä levät. Kemiallisia muuttujia ovat muun muassa: happipitoisuus ja pH eli happamuus (Oxley & Gregory 2002: 715–719). Nämä tekijät ja niiden yhteisvaikutukset määrittävät sen, miten ja kuinka nopeasti historialliset hylt alkavat tuhoutua (MacLeod 2002: 697–698).

3.3.1. Itämeri sijaintina

Itämeri on pieni sisämeri, jolla on kokonaispinta-alaa 392 972 km² (Furman et al. 2013). Itämereen tilavuus on noin 21 000 km³ vettä, joka on vähähappista murtovettä (Suomen ympäristökeskus 2014B). Keskisyvyydeltään Itämeri on vain noin 54 metriä eli hyvin matala meri verrattuna Välimeren tai suuriin valtameriin³³. Itämeren syvimmätkään syvänteet eivät yllä edes 500 metrin syvyyteen vaan ovat huomattavasti matalampia. Syvänteitä on neljä kappaletta: Ruotsin rannikolla sijaitseva Landsortin syvänte (459 m), Ahvenanmaan syvänte (290 m), Ulvön syvänte (249 m) ja Gotlannin syvänte (293 m) (Furman et al. 2013). Suomen talousvyöhykkeen sisälle ja aluevesille kuuluu Itämerestä kokonaisuudessaan noin 82 000 km² laajuinen alue (Suomen ympäristökeskus 2014A). Erittäin matalana murtovetisenä sisämerenä Itämeri on ainutlaatuinen. Se on maailman toiseksi suurin murtovesiallas heti Mustanmeren jälkeen. Kansainvälisesti Itämeri tunnetaan vedenalaisena museona historiallisten hylkyjen hyvän säilymistas-teen vuoksi, mutta meri tunnetaan lisäksi ekologisesta ympäristöstään, joka on erittäin herkkä saasteille. Itämeren vesimäärän vaihtumiseen on arvioitu kuluvan enemmän kuin 30 vuotta, koska virtauksen Pohjanmereltä ovat sekä hitaita että epätasaisia. Pohjanmereltä tuleva vesi on lisäksi suolapitoisempaa painavampaa kuin Itämeressä oleva murtovesi ja virtaa Itämereen pohjaa myöden. Pohjassa olevat syvänteet ja nousut

³² Sedimentaatio tarkoittaa mekaanista prosessia, jossa meressä olevat hiukkaset kerrostuvat pohjalle hitaasti kasvattaen pohjan maakerrosta.

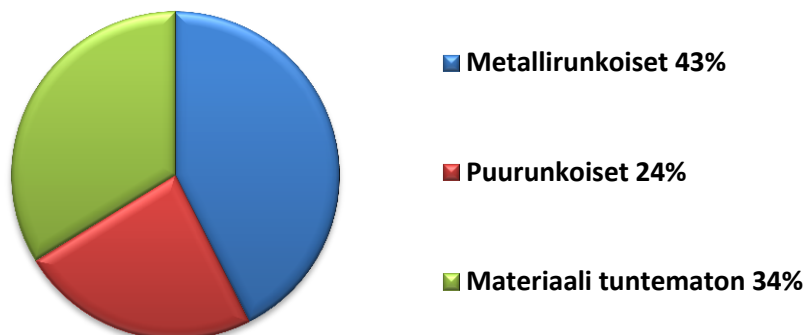
³³ Välimeren keskisyvyys on noin 1 500 metriä ja valtamerien keskimääräinen syvyys on 3 500 metrin luokkaa (Furman et al. 2013).

hankaloittavat virtauksen etenemistä ja pääsyä kaikkialle Itämereen. Tämä on syynä Itämeren veden suolapitoisuuden vaihteluun Tanskan saariston 20 PSU³⁴:sta aina pohjoisien osien 1 PSU:hun (Svensson 2010: 9). Eliöstön monipuolisuus on vähäistä ja eliöstö koostuu pääasiallisesti valikoimasta erilaisia meri- ja makeanveden lajeja sekä muutamasta murtovesiin sopeutuneesta lajista.

3.3.2. Hyllyn vaikutus mereen

Maailmansotien aikaisten hylkyjen runkomateriaalina metalli alkaa olla puuta yleisempää. Rauta otettiin käyttöön laajemmin 1800-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana, jolloin osa kiinnitysmateriaaleista ja tukirakenteista alettiin valmistaa raudasta. Ensimmäinen *Iron clad*³⁵ eli *rautaan puettu* panssaroitu laiva oli tavallinen puurunkoinen sotalaiva, joka vain oli päällystetty takoraudasta valmistetuilla levyillä. Näistä sekarakenteisista laivoista siirryttiin täysrautarunkoisiin laivoihin. Ensimmäiset täysin rautarunkoisia laivoja kutsuttiin Monitoreiksi, joiden aikana sekarakenteiset poistuivat käytöstä. Rautarunkoisesta laivasta alkoi hidas matka kohti kokonaan teräksestä valmistettuun laivaan. Pääosa meille säilyneistä varhaisista metallirunkoisista laivoista ovat aikanaan uponneita (Gould 2000: 75, 254–268). Näissä *välikauden aluksissa*³⁶ kokeiltiin erilaisia ratkaisuja metallirunkoisten laivojen rakennusteknologiaan ongelmiin aina 1900-luvulle asti (Gould 2000: 244). Pääosassa maailmansotien aikana uponneiden laivojen rungon materiaalina on käytetty metallia. Tämä tosiseikka näkyy myös tutkielmani hylkyaineistossa, jossa metallirunkoiset ovat enemmistö (LIITE 4).

Hylkyjen runkomateriaali

³⁴ PSU on lyhenne *practical salinity unit*:sta. 1 PSU vastaa yhtä promillea eli tuhannesosaa.

³⁵ Iron clad oli tyyppinimityksenä käytössä pitkälle 1900-luvun puolelle, vaikka laivoissa ei enää ollut välttämättä puisia osia (Gould 2000).

³⁶ Välikauden aluksella (eng. *transitional period*) tarkoitetaan perinteisen purjealuksen ja höyrymoottoriluksen sekoitusta, jolla oli sekä purjealuksen takila ja höyrymoottori (Gould 2000).

Metallirunkoisia hylkyjä on aineistosta reilusti yli puolet. Materiaaliltaan tuntemattomien määrää kasvattaa Ahvenanmaan rekisteristä peräisin olevat hyltyt, koska tiedoissa ei mainittu aluksen rungon materiaalia. Nämä ovat todennäköisesti kuitenkin metallirunkoisia, sillä kyseessä on pääosin höyry- ja moottorilaivojen hylkyjä. Vain *Jon* nimisen aluksen hylky saattaa olla todennäköisemmin puurunkoinen, koska alus on tyypiltään kaljaasi. Vedenalaisten kohteiden osalta on todettu metallirunkoisten hylkyjen kärsivän korroosiosta³⁷ enemmän kuin puurunkoisten hylkyjen. Tämä johtuu siitä, että metallit kärsivät suhteessa puuta enemmän meriveden vaikutuksista kemiallisella ja sähkökemiallisella tasolla (Gregory & Oxley 2002: 717). Käytännössä tämä tarkoittaa, että Itämeressä syvällä sijaitsevat hyltyt voivat ulkoisesti näyttää olevan paremmassa kunnossa kuin mitä ne todellisuudessa ovat.

Vastavuoroisesti myös hylky vaikuttaa ympäristöönsä. 1800-luvun aikana moottorikäyttöiset laivat yleistyivät. Luonnollisesti tämä on tarkoittanut polttoainetankkien tavanomaistumista laivoissa sekä rahtiliikenteessä öljyn kuljettamista. Yhteensä maailman meristä tunnetaan vuosien 1890–2004 välisenä aikana haaksirikkoutuneiden laivojen hylkyjä 8 569 kappaletta, joista 1 583 on rahtilaivojen hylkyjä. Nämä tunnetut hyltyt, joista 75 % on uponnut toisen maailmansodan aikana, ovat potentiaalisia ympäristöriskejä. Lukumäärä ei sisällä arviota vielä paikantamattomista hilyistä. Kaikki nämä ympäristöriskeiksi tunnistetut hylty sisältävät öljyä vähintään polttoainetankeissaan ja rahtilaivojen osalta myös rahtitankeissa. Karkein alin arvio hylkyihin jääneen öljyn määrästä liikkuu kokonaisuudessaan 2,5 miljoonan tonnin luokassa, korkeimman arvion liikkua 20,4 miljoonassa tonnissa maailmanlaajuisesti. Tarkkaa arviota määrästä on mahdotonta tehdä, koska käytössä olleita öljyalaatuja että laivatyyppinä on ollut monta erilaista. Lisäksi laivan rahtia ja sen määrää koskevat arkistotiedot ovat usein puutteellisia (Svensson 2010: 7–8). Itämeressä oleviin hylkyihin jääneen öljyn määrää ei ole arvioitu, mutta hyvin suurella todennäköisyydellä etenkin toisen maailmansodan aikana uponneiden alusten hilyissä öljyä on enemmän tai vähemmän, riippuen aluksen koosta ja sijainnista. Hilyillä on ympäristöllisen riskin lisäksi positiivinen vaikutus ympäristöönsä. Ajan kuluessa ne sopeutuvat ympäristöönsä, mikä näkyy yleensä tuhoutumisen hidastumisena, kun hyllyn ympärille on syntynyt suojaava mik-

³⁷ Metallilla on kahdenlaisia korroosioprosesseja: anonisia (hapettuminen) ja katodisia (pelkistyminen). Korroosioprosessi itse on sähkökemiallinen prosessi, jossa syövyttävä ympäristö aiheuttaa metallin liukenemisen ympäristöön.

roympäristö (MacLeod 2002: 698). Hylt tarjoavat kasvualustan erilaisille vesikasveille ja piilopaikkoja pieneliöille, jolloin ne muuttuvat keinotekoisiksi koralliriutoiksi ja rikastavat paikallista ympäristöä ja sen eliöstöä (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 158).

3.3.3. Ihmisen vaikutus hylkyjen ympäristöön

Ihmisen toiminta 1900-luvun puolenvälin jälkeen on asia, jonka on myös tiedostettava vaikuttavan sekä hylkyjen säilymiseen että Itämereen ja arkeologiaan. Kemiallisten aseiden käyttö sodankäynnissä kiellettiin kansainvälisesti vuonna 1925, mutta sopimuksesta huolimatta aseiden kehittämistä ja tuottamista jatkettiin. Toisen maailmansodan aikana kemiallisia aseita tuotettiin kokonaisuudessaan noin 137 000 tonnia muun muassa sinihappoa³⁸ ja sinappikaasua³⁹. Aseita ja ammuksia on hävitetty upottamalla niitä meriin (Pohjoispää 2012).

Itämereen on erilaisia kemiallisia aseita upotettu Skagerrakiin noin 170 000 tonnia, Bornholmin syvänteen läheisyyteen noin 40 000 tonnia ja Gotlannin syvänteen alueelle noin 958 tonnia vuosien 1946–1972 välisenä aikana. (Pohjoispää 2012). HELCOM on vuoden 1996 raportissaan arvioinut Itämereen hävitetyn yli 300 000 tonnia kemiallisia aseaineita upottamalla (HELCOM 1996 64B: 197). Aseita on upotettu muihinkin meriin tonneittain hätäisesti ja salaten, joten määrät, koostumukset ja sijainnit ovat tuntemattomia. Pohjoispää toteaa tilanteeseen olevan osasyynä liittoutuneiden⁴⁰ puolesta tehty upotuspaikkojen salassapitosopimus 50 vuoden ajaksi. Hän huomauttaa, että matalissa vesissä sijaitsevista upotuspaikoista on raportoitu kalastajien loukkaantumisia (Pohjoispää 2012).

Itämereen hävitettyjen asetyyppien joukossa on: lentopommeja, tykkien ammuksia, miinoja, herkästi räjähtäviä pommeja, savukranaatteja sekä erilaisten kemiallisten aseiden säilytysrasioita, jotka ovat sisältäneet tai sisältävät kyseistä kemiallista asetyyppiä, kuten sinappikaasua. Tutkijat huomauttavat, että näiden aseiden tuhoutumiseen ja säilymiseen merenpohjassa vaikuttaa minkä sisällä ne ovat, koska ammustyypien metalliset kuoret ovat eri paksuisia (Missiaen et al. 2010). Kemialliset ase-aineet aiheuttavat ympäristönsä hapettumista hajoamisprosessin aikana (Missiaen

³⁸ Sinihappo on kaasu, joka aiheuttaa hengenahdistusta, kouristuksia ja lopulta sydänpysähdyksen (Pohjoispää 2012).

³⁹ Sinappikaasu on kaasu, joka aiheuttaa ihovaurioita, keuhkopöhöä, sokeutta ja syöpää (Pohjoispää 2012).

⁴⁰ Toisessa maailmansodassa Saksaa ja Saksan kanssa liittoutuneita valtioita Japania ja Italiaa vastaan sotineita valtioita muun muassa Iso-Britanniaa, Yhdysvaltoja ja Ranskaa nimitetään liittoutuneiksi.

et al. 2010). Tämä on mielenkiintoinen tieto, koska Ian MacLeod (2002: 700–701, 705) on todennut vedessä olevan hapen määrän yhden tärkeimmiksi korroosion nopeutta määrittäväksi tekijäksi. Vedessä oleva happi yhdessä suolapitoisuuden ja lämpötilan kanssa ovat korroosioon ensisijaisesti vaikuttavat muuttujat. Meriin hävitettyjen kemiallisten aseiden kohdalla ei tarkkaan tiedetä, kuinka laajalle alueelle Itämereen ja Pohjanmeren alueelle ne ovat voineet levitä. Itämerellä on usein harjoitettu aktiivisesti kalastusta hävitysalueiden läheisyydessä, jolloin troolikalastus voi levittää aineita. Hävitetyt aineet ovat kuitenkin vettä painavampia, joten todennäköisemmin ne pysyvät pohjan tuntumassa, jossa on viileämpää (Missiaen et al. 2010). Tämä voi tutkijoiden mukaan aiheuttaa aseaineiden imeytymisen pohjasedimentteihin, missä ne säilyvät hajoamattomina kauemmin kuin suorassa kosketuksessa veden kanssa. Missiaen ja muut tutkijat huomauttavat kokonaisten ammusten voivan hautautua sedimentteihin ja säilyä ehjänä kauemmin. He ovat lisäksi todenneet, ettei sedimentteihin hautautuneita ammuksia saada näkymään kaukoluotaukseen perustuvien laitteiden tuottamassa datassa⁴¹. Tämä hankaloittaa hylkyalueiden riskien arviointia (Missiaen et al. 2010).

Missiaen ja muut tutkijat toteavat, että Itämereen hävitetyt ammuksiset vuotavat ja myrkylliset yhdisteet varmuudella leviävät hävityspaikkojensa ulkopuolelle. He ovat tutkimuksessaan saaneet selville levinneisyyden kattavan noin 100 metrin laajuisen alueen hylän ympäristössä (Missiaen et al. 2010). Kokonaistilanteesta ei heidän mukaansa ole mahdollista tehdä arviota, koska hävittämiseen käytetyn alueen koko-
luokka on noin 1 000 km². Arviointia hankaloittaa epävarmuus hävitystavasta. Kaikkia ammuksia ei ole varmuudella upotettu merenpohjaan laivojen mukana, vaan osa on todennäköisesti saatettu vain heittää ammuslaatikoissa vedenvaraan tai sellaisenaan mereen (Missiaen et al. 2010). HELCOM on vuoden 1996 raportissaan arvioinut, että noin 30 ammuslastissa ollutta laivaa on upotettu Itämereen tahallaan (HELCOM 1996 64A: 19), ja näistä aluksista osa on ollut Saksasta takavarikoituja kauppalaivoja eli siviilialuksia. Laivoista 26 oli nimettyjä ja 6–8 nimeämättömiä (HELCOM 1996 64B: 197).

3.4. Populaarikulttuuri ja populaarit tietotekstit

Ihmisten mielikuviin hyllyistä vaikuttaa tapa, jolla hyllyt tuodaan esiin populaarikulttuurissa sekä populaareissa tietoteksteissä. Sillä, miten hyllyt esitetään erilaisissa mediois-

⁴¹ Missiaen ja muut toteavat esimerkiksi side-scan sonar ja multibeam-sonar teknologioiden olevan sellaisia, etteivät ne paikanna sedimentteihin hautautuneita ammuksia.

sa tai fiktiossa, on suuri merkitys hylkyjen suojelun kannalta. Populaarikulttuuri saavuttaa laajan yleisön, jolla ei välttämättä ole entuudestaan ollut aikaisempaa kosketusta historiallisiin hylkyihin. Suomessa on noin 10 000 sukellusharrastajaa Sukeltajaliiton mukaan (Sukeltajaliitto 2016A). Yleisradion harrastussukeltajia käsittelevässä artikkelissa on arvioitu sukeltajien kokonaislukumääräksi noin 50 000 eli noin 40 000 sukeltajaa ei kuulu Sukeltajaliittoon eikä ole sitoutunut hylkysukeltamisen eettisiin käytöissäntöihin (Yleisradio 2014). Käytännössä sukeltajia on Suomen mittakaavassa yhtä paljon kuin Porvoossa on asukkaita. Suomen virallinen asukasluku vuoden 2016 lopussa oli 5 503 297 henkeä (Tilastokeskus 2017), jolloin sukeltajia on väestöstä vain noin 0,2–0,9 % ja ei-sukeltajia on 99,1 %⁴².

Sukeltajien määrä Suomessa

Valtaosa väestöstä ei sukella ja muodostaa todennäköisesti mielipiteensä historiallisista hylkyistä populaarikulttuurin ja populaarien tietotekstien, kuten uutisten, pohjalta. Jeremy Green (2004: 376) on todennut suurimmalla osalla ihmisistä pääasias- sa olevan hyvin vähän tietoa vedenalaisesta arkeologiasta ja vedenalaisista muinais- jäännöksistä, koska luotettavaa popularisoitua tietoa on saatavilla varsin vähän, eikä tiedon saavuttaminen ole välttämättä aina helppoa. Todennäköisempää on, että sukel- tajilla on keskimäärin enemmän tietoa vedenalaisesta arkeologiasta ja hylkyistä mui- naisjäännöksinä. Yhtenä syynä on erilaisten kampanjoiden suuntautuminen ensisijai- sesti sukeltajille, kuten kansainvälinen PADI⁴³:n Project AWARE⁴⁴. Suomessa projektia on aktiivisesti kehitetty ja lokalisoitu. Projektin nimi nykyään on *"Helli hylkyjämme –*

⁴² Prosenttiluvut ovat laskettu prosenttilaskun peruskaavan mukaisesti ja ovat puhtaita arvioita. Sukel- tajaliiton sivuilla ja Yleisradion artikkelissa ollut sukeltajien lukumäärä on jaettu vuoden 2016 väkiluvulla. Prosentit on pyöristetty lähimpään tasalukuun, eikä arvio sisällä mahdollisia ulkomaisia sukellusturisteja.

⁴³ Professional Association of Diving Instructors on kansainvälinen sukelluskoulutusjärjestö, joka on syntynyt Yhdysvalloissa ja määrittelee sekä kehittää sukelluskoulutuksien sisältöjä (PADI 2016B).

⁴⁴ Projektin viralliset sivut löytyvät osoitteesta: www.projectaware.org.

kampanja”, mutta se on aikaisemmin tunnettu nimellä ”*Kunnioita hylkyjämme – kampanja*”. Kampanjaa tukevat sekä Sukeltajaliitto (Sukeltajaliitto ry 2016B) että Museovirasto yhdessä (Museovirasto 2016A). Sukeltajille suunnattua popularisointia ja toimintaa on runsaasti verrattuna ei-sukeltaviin. Käsittelin aiemmin Pirjatanniemen kuvausta yleisimmästä kulttuuriperintörikoksesta (katso 3.2.2. *Kulttuuriperintörikos*), jossa kajoaminen johtuu ajattelemattomuudesta ja tiedonpuutteesta. Toisin sanoen vedenalaisia muinaisjäännöksiä ja historiallisia hylkyjä koskevaa tietoa pitäisi lähtökohteisesti popularisoida sukeltajapiirien ulkopuolelle, jotta ei-sukeltavan väestönosan pohjatiedot olisivat samaa tasoa sukeltajien kanssa, jo ennen sukellusharrastuksen aloittamista.

3.4.1. Historialliset hylt fiktiossa

Historiallisia hylkyjä näkee populaarikulttuurissa esimerkiksi sarjakuvissa, televisiosarjoissa, elokuvissa ja videopeleissä. Fiktiossa hylt toimivat usein tarinoiden taustalla tuomaan juoneen kiehtovuutta ja jännitystä. Ne voivat myös olla toiminnan kohteena, koska mielikuvissa historiallinen hylky kätkee sisäänsä aarteita. Erityisesti nuoret ja lapset kohtaavat näitä mielikuvia ja niihin liittyviä toimintatapoja sarjakuvissa ja videopeleissä, vaikka molempia suunnataan myös aikuisille. Keno Don Rosa on yksi tunnetuimmista seikkailuvitsisarjojen tekijöistä, joka on luonut pitkän uran ankkapiirtäjänä. Rosa, kuten varsin monet muutkin fiktiota kirjoittavat, hyödyntää tarinoissaan todellista historiaa sekä historiasta löytyviä vanhoja tarinoita ja taruja. Rosa on tullutkin kuuluisaksi tarinoissaan olevista historiallisista faktoista.

Aarre lasimaljassa -nimisessä tarinassa Roope, Aku ja pojat ovat purjehtimassa Karibianmerellä⁴⁵ etsimässä 1600-luvulla uponneen espanjalaisen laivan hylkyä, jonka uumenista löytyy kaikkien Karibianmerelle uponneiden aarrelaivojen sijainnit sisältävä kartta. Etsintöjensä aikana he kohtaavat kieroja aarteenetsijöitä, jotka koettavat varastaa kyseisen kartan ankkujen paikannettua hyllyn. Seikkailun aikana tavoitellaan aarrekarttaa, ja tarinan päättyessä historiallinen hylky on tuhoutunut, rosot päätyneet telkien taakse ja ankat ovat saaneet palkkiokseen ”aarrehylkyjen” sijaintitiedot sisältävän kartan (Rosa 1991). Sarjassa *Roope Ankan Elämä ja Teot on Missisipin Mestari* niminen tarina, jonka keskiössä on perimätieto 1850-luvulla uponneesta

⁴⁵ Tarkalleen ottaen Rosan tarinassa ankat on sijoitettu purjehtimaan Florida Keys’n –alueelle, varsin lähelle todellista *The Spanish Galleon Trail* hylkypuistoa.

höyrylaiva *Drennan Whytestä*. Tarinassa nuori Roope etsii setänsä Angus MacAnkan kanssa höyrylaivan kultalastia, Karhukoplan esi-isien ollessa roistojen roolissa. Tässäkin tarinassa Drennan Whyten hylky löytyy kultalastin kanssa, mutta tuhoutuu kultalastista käydyn kamppailun aikana. Tarinan lopussa lasti kuitenkin päätyy oikealle omistajalleen ja ankat saavat palkkion, Karhukoplan joutuessa telkien taakse (Rosa 1992). Rosan lisäksi monet muutkin ankkataiteilijat ovat kunnostautuneet hylkyjä sisältävien tarinoiden teossa. Aku Ankan taskukirjassa numero 303 on yksi tarina, jossa Roope ja Aku haluavat päästä käsiksi hyllyn sisältämään kassakaappiin. Kassakaapissa on Roopen nuoruuden aikainen koulutodistus, jonka hän tarvitsee osoittaakseen Kroisos Penno-selle, että osaa laskea. Tässäkin tarinassa hylky on vain kulissina taustalla, josta ”aarre” eli todistuksen sisältävä kassalipas noudetaan. Itse hylky ei tuhoudu vaan jää niille sijoilleen koulutetun valaan noudettua lippaan (Transgaard & Bancells 2005).

Hylky esiintyvät juonikuvioiden taustalla tai toiminnankohteena myös videopeleissä. *Uncharted* –pelisarjan päähenkilö Nathan Drake etsii jokaisessa pelissä aarretta. Sarjan ensimmäisessä ja neljännessä osassa historialliset hylkyt ovat merkittävässä osassa juonta. Sarjan ensimmäisessä pelissä *Uncharted: Drake's Fortune* päähahmot törmäävät viidakossa toisen maailmansodan aikaiseen natsi-Saksan sukellusveneeseen. Pelaaja ohjaa Nathanin hahmon tutkimaan sukellusvenettä, jonka sisällä on aarteelle El Doradoon johdettava kartta. Saatuaan kartan haltuunsa Nathan pakenee sukellusveneestä, joka alkaa tuhoutua (Naughty Dog LLC 2007). Sarjan neljännessä ja viimeisessä osassa *Uncharted 4: A Thief's End* on mukana jälleen historiallinen hylky. Tarinassa Nathan yhdessä vaimonsa Elenan ja veljensä Samin kanssa etsivät tarunhoh-toista merirosvojen saarta Libertaliaa, joka on Henry Averyn merirosvoarten kätkö-paikka. Etsitty aarre löytyy lopulta Averyn laivasta, joka tuhoutuu aartenetsijöiden välisissä kahinoissa (Naughty Dog LLC 2016). Toinen tunnettu videopelisarja, jossa historiallinen hylky on päässyt juonen keskiöön, on *Tomb Raider*. Pelin päähenkilö on Lara Croft, joka on Indiana Jonesin tavoin fiktiivinen arkeologi ja etsii aarteita talletettavaksi museoihin. Pelisarjan toisessa osassa *Tomb Raider II* kuvataan fiktiivinen matkustajalaiva Maria Dora, jonka hylystä pelaaja ohjaa Lara Croftin noutamaan etsimäänsä esi-nettä. Hylky on rakennettu metallista ja kohtalaisen nykyaikainen eikä se tuhoudu pelaajan suoritettua tehtävänsä (Core Design 1997). Suuremmalla todennäköisyydellä fiktiössä hylky kuitenkin tuhoutuu, kuten suosituksen *Assassin's Creed* –sarjan kolmannessa osassa oleva Octavius. Tuhoutuminen alkaa heti pelaajan saatua haltuunsa kartan ja

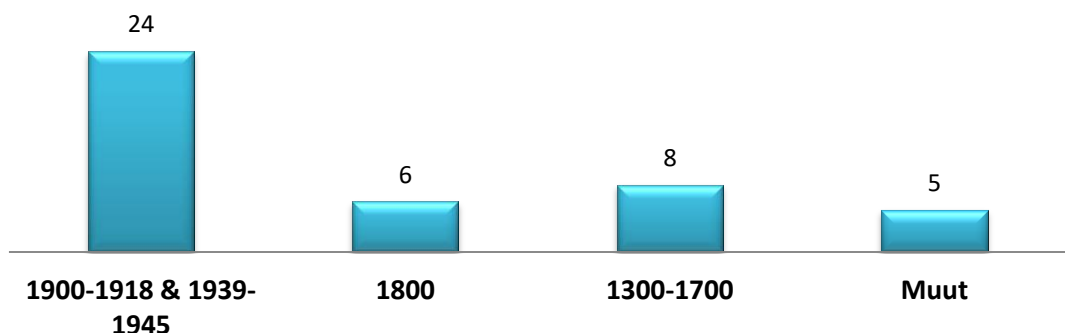
pelihahmo on ohjattava pakenemaan hylystä (Ubisoft 2012). Myös kotimainen televisiosarja *The Heroes of the Baltic sea* vuodelta 2016 hyödyntää juonessaan kultaraha-lastissa uponnutta "aarrealusta" (Latvala 2016). Sarjassa esiintyvät muinaisjäännöspaiikat tuhoutuvat aarteen etsinnän lomassa enemmän tai vähemmän.

Fiktiossa esiintyy selkeästi tietty, toistuva kaava. Historiallinen hylky ja muinaisjäännöskohde sisältävät yksittäisen, arvokkaasta materiaalista valmistetun tai aarteelle johtavan esineen, jota tarinassa tavoitellaan. Pelaajan tai lukijan jännitystä ylläpidetään sillä, että sijaintipaikka tuhoutuu aarteenetsinnän aikana tai alkaa tuhoutua heti kun esine on saatu haltuun. Juonen ydin rakentuu käsitykselle siitä, että yksittäinen esine on merkittävä rahallisen arvonsa, materiaalinsa tai esimerkiksi kauneutensa takia. Sen sijaan historiallinen hylky löytökonteksteineen on toissijainen. Tämä aarteenmetsästykselle tyypillinen arvomaailma ja näkemykset ovat fiktion pohjana.

3.4.2. Hyltyt populaareissa tietoteksteissä

Vuosien 1998–2017 välillä on julkaistu historiallisia hylkyjä koskevia uutisia vähintään 44 kappaletta. Hyvin todennäköisesti uutisia on enemmänkin, mutta niiden löytäminen riippuu siitä, millä hakusanoilla niitä etsii. Uutiset ovat todennäköisesti yleisin populaaritekstimuoto, jonka kautta ei-sukeltavat saavat historiallisiin hylkyihin liittyvää verrattain luotettavaa tietoa ja saattavat hylystä kiinnostua. Tutkielmani pääpaino ei ole media-analyysissä, mutta suojelun kehittämisen kannalta on olennaista hahmottaa miten historialliset hylty esitetään niitä koskevassa uutisoinnissa. Käsitelläänkö hylkyjä aarteiden säilytyspaikkoina, jolloin arvomaailma on aarteenmetsästäjien, vai muinaisjäännöksinä ja yhteisenä perintönä, jolloin näkökulma ja arvomaailma ovat arkeologin? Uutisissa on käsitelty hylkyjä eri aikakausilta.

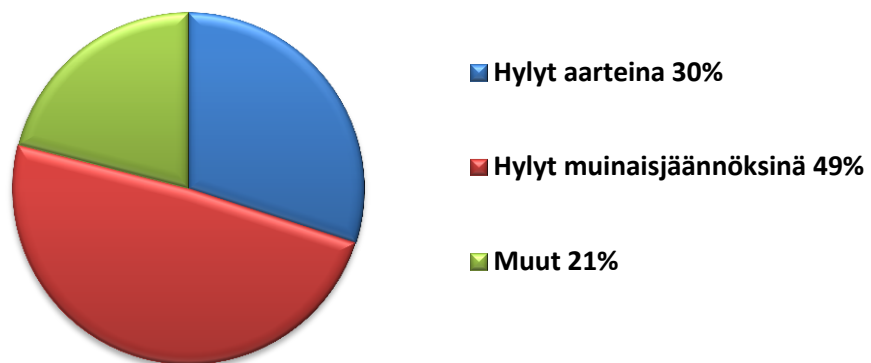
Uutisten hylkyajoitusten jakautuminen

Hylkyuutisoiteja, jotka käsittelevät tutkielmani hylkyaineiston aikaisia hylkyjä, on otannassa mukana 24 kappaletta, loput ovat tätä varhaisempia. Olen jakanut uutiset kahteen pääkategoriaan: hyltyt aarteina ja hyltyt muinaisjäänneksinä. Kolmas kategoria *muut* oli luotava niille uutisille, joissa itse hylky ei ole ollut keskiössä vaan uutisen taustalla (LIITE 1).

Hylkyjä koskevien artikkeleiden ensimmäisessä pääkategoriassa *hyltyt aarteina* painottuu aarteenetsijän arvomaailma: hylkyistä puhutaan ensisijaisesti *aarrehylkyinä*, kiinnostus hylkyyn kohdistuu pääasiassa sen sisältämään lastiin ja lastin mahdolliseen arvoon nykyrahassa. Lisäksi hylkyyn kohdistuva toiminta on kajoavaa. Tämän kategorian artikkeleissa hylkysukeltajilla ja arkeologeilla sekä merihistoriantutkijoilla on selkeä ero siinä, miten hylkyihin kohdistuvaan toimintaan suhtaudutaan. Otannan 43 uutisesta 13 artikkelia täytti kriteerit. Toisessa pääkategoriassa *hyltyt muinaisjäänneksinä* painottuu arkeologin ja tutkijan arvomaailma: artikkeleissa keskitytään hylkyjen kulttuurihistorialliseen arvoon ja painotetaan niiden merkitystä hautoina eikä hylkyistä puhuta *aarrehylkyinä* vaan löytöinä, nimellään tai laivatyyppin edustajana. Artikkeleissa saatetaan nostaa esiin hylkyihin liittyviä ongelmia, kuten Itämeren saastuminen. Artikkeleissa ei esiinny arkeologin, tutkijoiden ja sukeltajien välillä näkökulmaeroja siinä, miten hylkyihin kohdistuvaan toimintaan suhtaudutaan. Tähän kategoriaan sijoittuu otannan 43 uutisesta 21 artikkelia. Kolmanteen kategoriaan *muut* luokittelin uutiset, joissa historiallinen hylky oli lähinnä artikkelin taustalla. Näissä uutisissa käsiteltiin hylkyihin liittyviä ilmiöitä, jotka saattoivat olla esimerkiksi poliittisia tai matkailullisia, tai käsiteltiin hyllyn historiaa ennen haaksirikkoa. Näitä uutisia otannasta oli yhdeksän kappaletta.

Uutisten määrä aiheittain

Analyysin perusteella median suhtautuminen historiallisiin hylkyihin vaikuttaa olevan muinaisjäännöspainotteinen ja kulttuurihistoriaa arvottava. Suojelun kannalta tällainen tilanne olisikin suotuisa, koska populaarit tietotekstit edesauttavat näkemään eron fiktion sekä todellisuuden välillä ja tekemään eron arkeologin ja aarteenetsijän välille. Lähtökohtaisesti tilanne vaikuttaa hyvältä, mutta näkökulman medianäkyvyyttä ei tule pitää itsestään selvänä, vaan se vaatii arkeologien aktiivista näkymistä mediassa. Richard Gould (2000: 328–330) toteaa median olevan aina kiinnostunut aarteenetsinnästä, koska aarteenetsijät saavat nopeita ja näyttäviä tuloksia, jotka puolestaan tuottavat medialle myyviä juttuja ja takaavat tulevaisuudessakin mediajulkisuutta. Historiallisten hylkyjen tiedollinen arvo ja muinaisjäännöksen mahdollinen kulttuuriperinnöllinen näkökulma ovat aina vaarassa jäädä aarteenetsinnän ja yksilön eduntavoittelun jalkoihin. Jeremy Greenin (2004: 369) mukaan tätä ongelmaa pahentaa arkeologien tapa karttaa mediaa, jolloin aarteenetsijät saavat kilpailematta tutkijoita suuremman osan mediajulkisuudesta, joka esittää aarteenetsijöiden toimintatavat positiivisessa valossa. Arkeologien pitää näkyä mediassa myös toisesta syystä. Gould (2000: 328–329) huomauttaa Toni Carrellin jo vuonna 1996 todenneen aarteenetsijöiden pyrkivän enenemässä määrin näyttäytymään tieteentekijöinä, jotka hyödyntävät arkeologisia tutkimusmetodeja. Tällä toiminnalla aarteenetsijät käyttävät arkeologiaa hyväkseen nostaakseen historiallisista hylkyistä ryöstetyn esineistön rahallista myyntiarvoa sekä luodakseen toiminnalleen tieteellistä uskottavuutta. Gould (2000: 316–317) toteaa aarteenetsijöiden olevan valmiita vääristelemään historiaa luomalla fiktiivisen traagisen tarinan hyllyn alukselle, jota sitten väitetään tutkittavan ja tallennettavan esineiden noston yhteydessä. Romantisoinnin vaikutusta muinaisjäännöksiin on mahdollista valottaa Espoon kultasormuksen tapauksella.

Vuonna 2013 metallinilmaisinharrastaja löysi Espoon pellolta kullasta valmistetun, rikkinäisen 1300-luvun aikaisen sormuksen. Muinaismuistolaisissa olevien pykälien mukaisesti Museovirasto lunasti sormuksen löytäjältä ja maksoi tälle sormuksesta löytöpalkkion. Palkkion koko määritettiin punnitsemalla sormus, ja painon perusteella laskettiin minimilunastushinta jalometallin nykyisen arvon mukaan. Tämän minimilunastushinnan päälle lisättiin vielä neljännesosa, eli sormuksen löytäjä sai löytöpalkkionaan jalometallinarvon 1,25 kertaisena (Museovirasto 2014). Mediassa sormuksesta puhuttiin ”mittaamattoman arvokkaana” (Mokkila 2013), minkä metallinilmaisinharrastajat ja maallikot mielsivät tarkoittavan kymmeniä tuhansia euroja (Rimai-

la 2013), vaikka sormuksen elinkaari ei ollut tiedossa. Keskustelussa myös unohdettiin täysin, miten metallit syöpyvät korroosion vaikutuksesta Suomen maaperässä muutamman sadan vuoden aikana käyttökelvottomaksi materiaaliksi eli nykyrahassa arvottomaksi. Keskustelussa jätettiin noteeraamatta sormuksen rikkinäisyys ja se, että kyseessä oli yksittäinen esine ilman löytökontekstia. Keskustelu ilmentää valtaosan kokonais-tietämystä arkeologiasta ja arkeologisten jäännösten säilyvyydestä. Populaarikulttuuri ja populaarit tietotekstit vaikuttavat ensisijaisesti asenteisiin ja mielikuviin arkeologis-ta, eli siihen minkälainen on luotettava arkeologi ja asiantuntija sekä mikä on arkeolo-gisesti merkittävä tietolähde: kokonaisuus vai yksittäinen esine.

4. Suojelumentaliteetin synty käytännössä

Historiallisten hylkyjen suojelu koostuu edellisessä kappaleessa läpikäydyistä osista ja niiden yhteisvaikutuksesta. Tämän kappaleen alaluvuissa tarkastelen kulttuuriperintöhallinnon, lainsäädännön, popularisoinnin ja populaarikulttuurin sekä Itämeren luomaa kokonaisuutta. Tarkasteltaessa suojelua keskitytään usein yhteen osaluueeseen, jolloin muiden osa-alueiden merkitys sivuutetaan. Suojelusta puhuttaessa keskiössä pidetään lainsäädäntöä ja ympäristötekijöitä, vaikka todellisuudessa painopisteen pitäisi olla popularisoinnissa ja huomioida myös kulttuuriperintöhallinto. Tämän kappaleen teemana on tutkia miten suojelumentaliteetti syntyy ja miten historiallisia hylkyjä voidaan hyödyntää edistämään mentaliteetin kehittymistä.

4.1. Kulttuuriperintöhallinto on työkalu

Kulttuuriperintöhallinnon muodostavat yliopistot, Museovirasto ja museot sekä kolmannen sektorin toimijat, kuten yhdistykset. Käsitteen laaja ja abstrakti määritelmä aiheuttaa suojelun näkökulmasta ikävän ongelman, jossa hallinto ymmärretään kapeaksi ja arkeologiasta irralliseksi osaksi. Laurajane Smith (1993, 2008: 64) on jo vuoden 1993 artikkelissaan todennut ongelman ja kaksi pääsyytä, jotka johtavat ongelman syntyyn. Johanna Enqvist (2016: 55) on väitöskirjassaan huomannut Suomessa vallitsevan saman ilmiön, jossa kulttuuriperintöhallintoa käsitellään ja kritisoidaan perinteisen yksinkertaistavan näkökulman kautta. Näkökulmassa hallinto kuvataan merkityksettömäksi toimijaksi ja arkeologialle hyödyttömäksi. Jeremy Green (2004: 371) jakaa Smithin ja Enqvistin huomiot, mutta huomauttaa ongelman johtuvan osaksi käsitteen vaikeaselkoisuudesta, joka johtaa väärinkäsityksiin ja epäselvyyteen siitä, mitä käsitteellä tarkoitetaan. Green painottaa siksi kulttuuriperintöhallinnon tavoitteena olevan kohteen saavutettavuuden edistäminen sekä tutkimuksellisesti että populaaristi, kohteen ehdoilla.

Kulttuuriperinnön marginalisoimiseen ja väheksyntään johtavia pääasiallisia syitä Smith (1993, 2008: 64) on kuvannut seuraavasti. Ensimmäiseksi hän nostaa esiin asenneongelman: kulttuuriperinnön saavutettavuuteen ja säilymiseen liittyvät haasteet sekä ongelmat nähdään ensisijaisesti koskevan vain ja ainoastaan kulttuuriperintöhallintoa. Asenne pohjautuu ajatukseen, ettei arkeologia tieteenalana liity millään lailla kulttuuriperintöhallintoon. Tämä vanhakantainen näkökulma tuottaa mielikuvan

hallinnosta seinänä, joka erottaa ”puhtaan” tieteellisen arkeologian politiikasta ja siihen liittyvästä kulttuurista. Smith korostaa tämän asenneongelman vaikuttavan toisen pääsyyn syntyyn eli hallinnon erottamiseen siististi omaksi osa-alueekseen. Smith huomauttaa, että hallinnon mielletään koostuvan vain tietyistä, samoista prosesseista, joilla säädellään muinaisjäännösten ja kulttuuriperinnön saavutettavuutta, mutta joka ei liity arkeologiaan itseensä mitenkään. Marginalisoinnin ja merkityksen mitätöivä näkökanta heikentää kulttuuriperintöhallinnon toimivuutta tutkimukseen keskittyneiden arkeologioiden sulkiessa itse itsensä sen ulkopuolelle. Tilanne johtaa Greenin kuvaamaan tilanteeseen, jossa kulttuuriperintöhallinnon merkitys ymmärretään väärin, koska kulttuuriperintöhallintoa kokonaisuutena ei tunneta kunnolla. Tämä puolestaan Smithin (1993; 2008: 64) mukaan estää kulttuuriperintöhallinnon kunnollisen määrittelyn. Hallinto perustuu yhteistyölle, jossa tutkimus on yksi kolmesta osa-alueesta. Jeremy Green (2004: 347–349) toteaa kulttuuriperintöhallinnon olevan ensisijaisesti työkalu ja keskustelualusta, jollaisena se tulisi myös nähdä. Tällöin suhtautuminen hallintoon olisi pragmaattista. Donald H. Keith (2002: 741–742) on todennut, ettei ole mahdollista tehdä pitkän tähtäimen suojelupäätöksiä, mikäli hallinnoijilla ei ole riittävästi tietoa muinaisjäännöskohteen rajoituksista ja mahdollisuuksista. Tutkimusta tekevät vastaavat tämän merkittävän tiedon tuottamisesta. Vain tämän tiedon avulla on mahdollista turvata muinaisjäännösten säilyminen tulevaisuuteen. Tutkimusta tekevät unohtavat tällöin oman merkityksensä hallinnolle. Green (2004: 370–372) on todennut ulossulkeutumisen olevan syynä, miksi usein hallinnointisuunnitelmissa⁴⁶ tutkimuksen tarpeita ei ole otettu huomioon tai ne on ohitettu. Tilanne aiheuttaa sen, että tutkimukseen keskittynyt tieteenhaara pitää hallintoa hyödyttömänä ja väheksyttävänä, kierre on siis valmis. Tilanne on valitettava, koska kulttuuriperintöhallinnon käyttäminen työkaluna on paras keino edesauttaa muinaisjäännöksiin liittyvän suojelumentaliteetin syntyä ja ylläpitoa.

4.1.1. Maailmansotien aikaisten hylkyjen suoja

Muinaisjäännös- ja kulttuuriperintökohteiden suojelussa nojataan Greenin (2004: 369–370) mukaan perinteisesti lainsäädäntöön. Hän kuitenkin huomauttaa näkökannan olevan auttamattoman vanhanaikainen ja ajasta jäljessä, ainoastaan lainsäädäntöön

⁴⁶ Green käyttää tekstissään termiä *cultural resource management plan*.

nojaava suojele ei yksinkertaisesti toimi. Green toteaa lainsäädännöllisten keinojen toimivan vain, mikäli olemassa on lakia tukevia koulutusohjelmia. Greenin huomio perustuu popularisoinnin ja muinaisjäännösten sekä kulttuuriperinnön saavutettavuuden tuottamaan vaikutukseen ihmisten asenteissa edellä mainittuja kohtaan. Elina Pirjatanniemi (2008: 177) jakaa Greenin näkemyksen asiasta todetessaan, ettei rikoslaki suojele välineenä toimi, ellei ihmisillä ole entuudestaan riittävästi tietoa muinaisjäännöksistä ja kulttuuriperinnöstä, jolloin lainsäädännön viesti on selkeä. Pirjatanniemi muistuttaa rikoslakissa olevien rangaistusten olevan viimeinen oljenkorsi väärinkäytöksiin puututtaessa. Tästä syystä Pirjatanniemi painottaa, ettei rikoslakia pitäisi nähdä ensisijaisena suojele työkäluna. Lakiin nojaava suojele on heikoilla myös siltä osin, ettei lakia juuri voida valvoa. Hylkyjen kaltaiset vedenalaiset muinaisjäännökset, kuten maallisetkin muinaisjäännökset, sijaitsevat usein paikoissa jonne valvonta ei yllä ja sitä on mahdotonta järjestää, jolloin verekseltään kiinni jääminen on äärimmäisen harvinaista (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 158). Suomen Muinaismuistolain näkökulmasta ensimmäisen ja toisen maailmansotien aikana uponneet historialliset hylt eivät välttämättä ole lain suojaamia. Ensimmäinen maailmansota käytiin vuosien 1914–1918 välisenä aikana, joten muinaismuistolaki ei vielä suojaa vuonna 1918 uponneita hylkyjä, tutkielmani kirjoittamisajankohtana. Ensimmäisen maailmansodan miinoihin sodan päätyttyä uponneita hylkyjäkään suoja ei koske, saati toisen maailmansodan aikana vuosien 1939–1945 välillä uponneita.

Muinaisjäännöslain suojaamat hylt vuonna 2017

Identifiointi	Uppoamis- vuosi	Rakennusvuosi	Rungon ikä	Hyllyn ikä
<i>Ladoga</i>	1915	1869	148	102
<i>Drott</i>	1915	1881	136	102
<i>Luna</i>	1914	1905	112	103
<i>Norra-Sverige</i>	1914	1875	142	103
<i>Everilda</i>	1914	1882	135	103
<i>Talabot</i>	1914	-	-	103
<i>Fråck</i>	1915	-	-	102
<i>Centric</i>	1915	-	-	102
<i>Hernodia</i>	1915	-	-	102

<i>Daisy</i>	1915	-	-	102
<i>Runhild</i>	1916	-	-	101
<i>Alfhild</i>	1916	-	-	101
<i>Jug</i>	1916	1915–1916	100–101	101
<i>Skiftet</i>	1916	1907	110	101
<i>Nederland</i>	1917	-	-	100
<i>Lejtnant Burakov</i>	1917	1904/1905	112–113	100
Yhteensä: 16 hylkyä				

Edellä olevat 16 hylkyä ovat tämän tutkielman aineistosta muinaisjäännöslain suojaamia, ja ne lasketaan *kiinteiksi muinaisjäännöksiksi*. Joukossa on sekä sotalaivoja että siviililaivoja, joista osa on saattanut olla takavarikoituna sotatilanteessa laivaston käyttöön. Näistä historiallisista hylkyistä mahdollisesti ainoastaan *Ladogan* voidaan katsoa tällä hetkellä täyttävän kulttuuriperinnön kriteerit, koska Ladogaa on tutkittu sotamuseon toimesta, hylkyä on käytetty virkistys- ja koulutussukelluskohteena, siitä on tehty runsaasti julkaisuja ja hylystä nostettua esineistöä on näytillä Sotamuseossa. Ladogan hylystä on näin luotu fyysinen ensimmäisen maailmansodan aikaa kuvastava kohde.

Yllä olevasta taulukosta näkyy, että laivojen aktiivinen käyttöikä on pitkä. Hunter (2002: 728) on todennut tutkimuksissa selvinneen, että 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana rakennettujen metallirunkoisten laivojen keskimääräinen käyttöikä on yli 25 vuotta. Nämä laivat vanhenivat kuitenkin tekniikaltaan nopeasti. Richard Gould (2000: 249, 291) on todennut, että 1800-luvun loppupuolella laivat olivat jo valmistuttuaan teknologisesti vanhentuneita, koska laivojen rakentaminen vei aikaa. Metallirunkoinen alus oli siitä huolimatta niin arvokas, että sitä pyrittiin käyttämään mahdollisimman kauan, mikä tarkoitti modernisointia laivastoissa ja siviilikäytössä haaksirikonpartaalle ajoa. Muinaisjäännöslain suojaamien hylkyjen aktiivinen käyttöikä ennen uppoamistaan on yltänyt yhdestä vuodesta aina 46 vuoden ikään asti. Tälle ikähaarukalle sijoittuvat todennäköisesti myös ne hylyt, joiden rakennusajankohdasta ei ole tietoa. Näiden seitsemän hyllyn, joiden vesillelaskuvuosi on tuntematon, kohdalla rakennusajankohtaa voidaan arvioida hyödyntämällä Hunterin toteamaa keskimääräistä käyttöikää. Olettaen kyseisten laivojen (*Talabot, Fråck, Centric, Hernodia, Daisy, Runhild, Alfhild* ja *Nederland*) olleen noin 25 vuoden ikäisiä upotessaan, ne on todennäköisesti rakennettu 1890-luvun aikana. Eli silloin näidenkin laivojen rungon ikä

olisi 118–127 vuoden luokkaa, ja ne ovat valmistuessaan edustaneet vanhentunutta, suunnitteluaiakautensa teknologiaa. Otettaessa huomioon, että ensimmäisten kokonaan metallirunkoisten alusten tulosta maailman merille on noin 158–196 vuotta, niin nämä laivat sisältävät rakenteissaan erittäin tärkeää tietoa. Osa laivoista voi upota huomattavasti iäkkäämpinäkin, kuten Ladoga osoittaa. Lain suojaamisessa historiallisissa hilyissä on myös seitsemän tunnistamatonta hylkyä. Nämä historialliset hylt ovat lain suojaamia, koska ne ovat luokiteltu kiinteiksi muinaisjäännöksi. Mahdollisesti nämä hylt ovat löytyneet jo vuosikymmeniä sitten, ja ovat olleet viranomaisen tiedossa jo kauan, minkä perusteella ne täyttävät kiinteän muinaisjäännöksen kriteerit.

Identifioimattomat hylt, jotka ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä vuonna 2017

Rekisteri nro.	Uppoamisvuosi	Rakennusvuosi	Rungon ikä	Hyllyn ikä	Muinaisjäännösluokitus
1393	1913?	-	-	104	Kiinteä muinaisjäännös
1182	-	-	-	-	Kiinteä muinaisjäännös
1132	-	-	-	-	Kiinteä muinaisjäännös
1660	-	-	-	-	Kiinteä muinaisjäännös
1652	-	-	-	-	Kiinteä muinaisjäännös
1105	-	-	-	-	Kiinteä muinaisjäännös
1655	-	-	-	-	Kiinteä muinaisjäännös
Yhteensä:					
7 hylkyä					

Suojelun kannalta näiden seitsemän historiallisen hyllyn tilanne on epäselvä. Niistä yleisesti saatavilla olevien tietojen perusteella vain yhden voidaan epäillä täyttävän kiinteän muinaisjäännöksen kriteerin, jonka Aminoff (2008: 116) on Suomen muinaismuistolaissa todennut hilyille olevan sata vuotta uppoamisesta. Kohteesta 1393 on löytynyt vuonna 1913 lyöty Norjalainen raha, joten vuotta 1913 aiemmin hylky ei ole voinut upota (Muinaisjäännösurekisteri 1393). Suurelle yleisölle on haastavaa perustella, miksi nämä historialliset hylt nauttivat lainsuojaa, vaikka ne eivät saatavilla olevien tietojen perusteella näytä täyttävän lain asettamaa kriteeriä. Historiallisista hilyistä neljä ovat suurella todennäköisyydellä muinaisjäänöslain suojaamia, koska niille on olemassa identifointi. Näitä hylkyjä ei ole kuitenkaan luokiteltu *kiinteiksi muinaisjäännöksi*, jolloin niillä ei varmuudella voida todeta olevan lain suoja.

Todennäköisesti lainsuojaamat hylt vuonna 2017:

Identifiointi	Rekisteri nro.	Uppoamisvuosi	Rakennusvuosi	Rungon ikä	Hyllyn ikä	Muinaisjäännösluokitus
<i>Houtdjik/ apu-miinanraivaa-ja nro. 7 (ex. Muhu) nro. 8 (ex. Triton)</i>	2612	1914?	-	-	103	Muu kohde
<i>Mologa</i>	1459	1916	1903	114	101	Muu kulttuuriperintökohde
<i>Bditelnyj</i>	1000023496	1917	1906	111	100	Muu kulttuuriperintökohde
<i>Johanna Oelsner Est Eki</i>	1436	1917	1912	105	100	Muu kulttuuriperintökohde
Yhteensä: 4 hylkyä						

Suurin osa tutkielmani hyllyistä ei nauti Muinaismuistolain suojaa johtuen siitä, ettei niiden uppoamisesta ole tullut vielä kuluneeksi sataa vuotta. Osaa hyllyistä ei mahdollisesti enää edes ole. Esimerkiksi *vartiolaiva Mercurius* on nostettu jo laivan uppoamisvuonna romumetalliksi. Jäljelle on vain jäänyt hajanaisia hyllyn osia vartiolaivasta (Muinaisjäännösrekisteri 1216). Merkuriuksen kaltainen hylky on myös *Europa*, joka 1920-luvulla tuhottiin räjäyttämällä ja nostettiin osittain ylös. Mahdolliset pohjaan jääneet hyllyn osat ovat hautautuneet syväälle pohjamutaan eivätkä välttämättä ole näkyvissä (Muinaisjäännösrekisteri 2650).

Muinaisjäännöslain suojaamattomat hylt vuonna 2017

Identifiointi	Uppoamisvuosi	Rakennusvuosi	Rungon ikä	Hyllyn ikä
<i>Europa</i>	1918	-	-	99
<i>SMS Hindenburg</i>	1918	-	-	99
<i>SMS Rheinland</i>	1918	-	-	99
<i>Jon</i>	1918	-	-	99
<i>Kruise</i>	1918	-	-	99
<i>Andrei Zdanov</i>	1941	-	-	76
<i>Gordyij-LKN</i>	1941	-	-	76
<i>Klaus Oldendorf</i>	1939–1945?	1893	124	72–78
<i>M 451</i>	1944	1942	71	73
<i>Mercurius</i>	1944	-	-	73
<i>Rigel</i>	1944	-	-	73
<i>S1</i>	1943	1900	117	72

<i>V-308 Oskar Neynaber</i>	1941	-	-	76
<i>Bolheim</i>	1939	1913	104	78
<i>Qvarken (Snipan)</i>	1944	1885	132	73
<i>Wilpas/ SS Buitron</i>	1939	-	-	78
<i>Hans Christophersen</i>	1943	-	-	72
<i>A 37</i>	1939–1945?	1914–1918	99–103	72–78
<i>C2</i>	1940	-	-	77
<i>Aura II</i>	1940	-	-	77
<i>Notung</i>	1940	-	-	77
<i>Wirgo</i>	1940	-	-	77
<i>Sverre</i>	1941	-	-	76
<i>Helgoland</i>	1942	-	-	75
<i>Bonden</i>	1942	-	-	75
<i>Betty H</i>	1942	-	-	75
<i>Hera</i>	1942	-	-	75
<i>Dagmar Clausen</i>	1942	-	-	75
<i>Miranda</i>	1944	-	-	73
<i>SS Ulf Jarl</i>	1924	-	-	93
<i>Storbrotten</i>	1922	-	-	95
Yhteensä: 31				

Historiallisen hyllyn tilanne voi olla myös epävarma, mikäli hylkyä ei ole ollut mahdollista identifioida riittävän tarkasti uppoamisajankohdan arvioimiseksi. Näitä hylkyjä tutkielmani aineistossa on 22 kappaletta. Identifiointi on useimmiten jäänyt tekemättä riittämättömien tutkimusten vuoksi tai hylky liian pahoin tuhoutunut tunnistuksen tekemiseksi. Suurimmaksi osaksi näitä hylkyjä ei ole pystytty tutkimaan ja niiden sijaintitiedot ovat epätarkkoja, koska ne on paikannettu ilmoittajan suullisen tai kirjallisen tiedonannon perusteella.

Hylt, joiden muinaisjäänöstila on epäselvä vuonna 2017

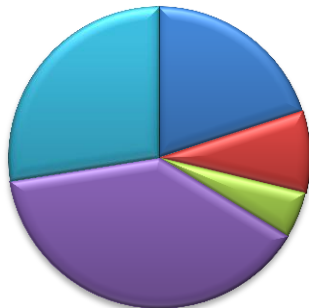
Rekisterinumero	Uppoamis- vuosi	Rakennus- vuosi	Rungon ikä	Hyllyn ikä	Muinaisjäänösluokitus
1249	-	-	-	-	Muu kohde
1300	1918?	-	-	99	Muu kohde

2498	-	-	-	-	Muu kohde
1808	1920-luku?	-	-	88–97	Mahdollinen muinais- jäännös
1797	1919? 1920- luku?	-	-	88–97	Mahdollinen muinais- jäännös
1809	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1803	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1141	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1062	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1630	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1691	1900–1918?	-	-	99– 117	Mahdollinen muinais- jäännös
1692	1900–1918?	-	-	99– 117	Mahdollinen muinais- jäännös
1693	1900–1918?	-	-	99– 117	Mahdollinen muinais- jäännös
1694	1900–1918?	-	-	99– 117	Mahdollinen muinais- jäännös
1689	1900–1918?	-	-	99– 117	Mahdollinen muinais- jäännös
1690	1900–1918? 1914?	-	-	99– 117/ 103	Mahdollinen muinais- jäännös
1103	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1284	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1273	-	-	-	-	Mahdollinen muinais- jäännös
1563	1940-luku?	-	-	68–77	Muu kohde

2254	-	-	-	-	Muu kohde
1371	-	-	-	-	Muu kohde
Yhteensä: 22					

Valtaosassa tutkielmani historiallisista hyllyistä ajallisia tietoja on vähän. Tämä kuvastaa osittain sitä, miten vähän resursseja on käytettävissä historiallisten hylkyjen tutkimukseen. Tutkimus on ainoa keino kohtalaisen luotettavaan identifiointiin. Identifioinnin avulla on mahdollista selvittää, milloin todennäköisesti laiva on uponnut ja sen elinkaarri.

Hylkyaineiston jakautuminen

- Identifioidut kiinteät muinaisjäännökset 20 %
- identifioimattomat, kiinteät muinaisjäännökset 9 %
- Identifioidut hyllyt, muu kohde 5 %
- Identifioidut hyllyt, lain suojattomat 39 %
- Identifioimattomat, muinaisjäännösstatus epäselvä 28 %

Historiallisen hyllyn ajoittaminen on etenkin nuorempien ja nykyaikaisia laivoja muistuttavien hylkyjen kohdalla haasteellista. Ongelmia tulee vastaan myös erittäin tuhoutuneiden hylkyjen kohdalla. Pelkästään lakiin nojautuva suojele ei ole näiden kohteiden osalta mahdollista, koska ne eivät täytä Suomen Muinaismuistolain määritelmää historialliselle hyllylle. Historiallisten hylkyjen suojele ei näin ollen voi perustua ensisijaisesti lainsäädäntöön vaan lainsäädäntö tukee suojelementaliteetin pysymistä ja kehittymistä.

4.2. Muinaisjäännöksestä kulttuuriperinnöksi

Kappaleessa 3.1.1. *Hylky kulttuuriperintönä* totesin, ettei yksittäinen historiallinen hylky muinaisjäännöksenä ole automaattisesti kulttuuriperintöä. Green (2004: 347–349) painottaa toimivan suojele perustuvan pohjimmiltaan paikalliseen, kansalliseen ja osittain kansainväliseen tahtoon säilyttää historiallisia hylkyjä muinaisjäännöksinä. Laki kuvastaa arvosidonnaisena tätä yhteiskunnan tahtoa ja tukee suojele toteutumista halutulla tavalla. Suojelementaliteetti, josta Green puhuu, syntyy ja kehittyy ensisijai-

sesti kulttuuriperintöä kohtaan. Kulttuuriperintöä halutaan säilyttää Schofieldin (2008: 19) määritelmään perustuen siksi, että se on arvokasta ja tärkeää yksilölle, ryhmille tai yhteiskunnalle. Synty tapa erottaa kulttuuriperinnön muinaisjäännöksestä: muinaisjäännökset löydetään, siinä missä kulttuuriperintö aina *luodaan* aktiivisesti yhteiskunnan toimesta edustamaan valittua aikakautta (Smith 2015: 460–461). Konkreettisesti tämä luomisprosessi historiallisten hylkyjen kohdalla on tapahtunut vedenalaisten hylkypuistojen tai museoiden⁴⁷ perustamisessa. Esittelen seuraavaksi neljä erilaista hylkypuistoa. Analysoin puistojen avulla, kuinka historiallinen hylky on prosessin aikana muuttunut muinaisjäännöksestä tai muinaisjäännösstatuksesta hylystä kulttuuriperinnöksi.

4.2.1. Kronprins Gustav Adolf

Idea kotimaisesta sukeltajille luodusta hylkypuistosta syntyi 1990-luvun alkupuolella, vastaamaan tarpeeseen esitellä vedenalaisia kohteita ohjatusti. Ensisijaisena motiivina taustalla oli suojella ja esitellä hylkyjä *in situ*, minkä hylkypuisto toteutustapana mahdollisti (MUSE/spa/21: 2–3). Vuonna 1995 Merivoimien viistokaikututkimuksen yhteydessä löytynyt Kronprins Gustav Adolf valikoitui hylkyksi (Museovirasto 2015A), jonka ympärille puisto rakentui. Perusteena muista potentiaalisista hyllyistä erottumiselle oli kohtuullinen etäisyys mantereesta, hyllyn sijainti matalassa syvyydessä, läheisyys Helsinkiin ja sijainti ylipäättään Etelä-Suomessa. Kohdetta oli myös tutkittu runsaasti, joten hylkypuiston oheen oli mahdollista luoda hylkynäyttely, joka oli tarkoitettu eisukeltaville (MUSE/spa/21: 8–10). Vuonna 2016 hylkypuisto avattiin uudistetulla konseptilla ja päivitetyllä nimellä *Helsingin hylkypuisto* (Museovirasto 2016B). Uudistettu puisto on osa Helsingin kaupungin liikuntatoimea sekä mukana Viron vetämässä EU:n Baltacar -hankkeessa, joka keskittyy kulttuuriperintökohteiden sukellusturismiin (MUSE/spa/21: 19, 60).

4.2.2. Florida Keys – 1733 Spanish Galleon Trail

Yhdysvalloissa Florida Keys'n –alueella olleista espanjalaisista kaljuunoista perustettiin vuonna 1987 hylkypuisto, joka suojattiin lailla. Puisto on osa *The National Marine Sanc-*

⁴⁷ Termille *maritime wreck trail* on vaikea löytää varsinaista suomennosta. Vaihtoehtoina ovat *vedenalainen muinaismuistopolku*, *hylkypolku*, *hylkypuisto* tai *vedenalainen museo*. Käytän tutkielmassani termiä *hylkypuisto*, ellei termi *vedenalainen museo* ole kuvaavampi.

tuary Program:iä, jota ylläpitää *National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA)*. Yhteensä ohjelmassa on 13 eri kohdetta ja se kattaa noin 46 620⁴⁸ km² (Florida Department of State 2005). Puiston perustamisen motiivina oli tuoda esille sekä Yhdysvaltojen ja Espanjan että espanjalaistaustaisen väestön historiaa. Taustalla vaikutti myös tarve kertoa kävijöille hylkyjen historiasta, jotta aartenmetsästäjien toimet alueella lakkaisivat, eikä hylkyjä revittäisi kappaleiksi (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 162). Hylkypuistosta kerrotaan ensisijaisesti pamfleteilla, joita saa paikallisista sukellusliikkeistä, kalastusliikkeistä, turismikeskuksista sekä Sanctuary-toimistosta. Tiedot ovat saatavilla myös internetistä hylkypuiston virallisilta sivuilta. Kohteen tulkitsemisessa painotetaan 1920- ja 1930-lukujen aikaisten sekä myöhempien 1960- ja 1970-lukujen aikaisten aartenetsijöiden vaikutuksia alueelle: itse hyllyille ja ympäristölle, jossa hyltyt ovat ottaneet paikkansa keinotekoisena koralliriuttana (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 163).

4.2.3. Cayman Island – Maritime Heritage Trail

Caymansaarien historiaa ja vedenalaista kulttuuriperintöä esittelevä polku on valmistunut kokonaisuudessaan vuonna 2007 (MacGillivray 2007). Polun esikuvana on toiminut Florida Keys Spanish Galleon Trail (Cayman Islands National Museum 2017) ja sitä on ollut tekemässä useita samoja henkilöitä. Polun motiivina on pyrkiä jakamaan turismin taloudellisia hyötyjä pääkaupunki Georgetownin ympäristöön sekä pääsaaren viereisille saarille (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 163). Itse polku rakentuu kokonaisuudessaan 36 arkeologisesta kohteesta, joista osa on myös maalla (Cayman Compass 2016). Polun kohderyhmänä eivät ole vain turistit, vaan myös paikalliset. Se on ensimmäinen lajiaan Karibian meren alueella sekä ensimmäinen polku, jossa kohteisiin tutustuakseen ei tarvitse osata sukeltaa (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 163–164).

4.2.4. World War II Maritime Heritage Trail – Battle of Saipan

Saipan on Yhdysvalloille kuuluva saari, joka on osa pohjoista Marinara-saarirykelmää Tyynellä valtamerellä. Pieni saari tunnetaan taistelustaan, jossa tapahtui amfibionaali-

⁴⁸ Alkuperäislähteessä on käytetty neliömaileja ja kerrottu ohjelman kattavan 18 000 neliömailia, mutta koska Suomessa on käytössä metreihin perustuva järjestelmä, muunsin luvun neliökilometreiksi.

nen maihinnousu⁴⁹, joka on kuitenkin jäänyt Euroopassa tapahtuneen D–Dayn varjoon. Nykyään saaren ympäristöön uponneiden alusten hylt tarjoavat sukeltajille mielenkiintoisia vierailukohteita (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 164). Saipanin Maritime Heritage Trail koostuu yhdeksästä kohteesta: neljästä lentokoneesta, kahdesta tankista ja kolmesta laivan hylystä. Kohteiden määrää aiotaan tulevaisuudessa lisätä. Vierailijoille polku on täysin maksuton, ja se on auki vuoden ympäri (CNMI Historic Preservation Office). Motiivi polun taustalla oli luoda kestävän kehityksen periaatteita noudattava turismikohte, joka parantaisi alueen taloutta. Polun on myös tarkoitus tuoda monipuolisempi näkökulma taisteluun (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 164–165).

4.2.5. Kulttuuriperinnön luontiprosessi – Mihin vaiheisiin prosessi jakaantuu?

Edellä esittelemäni neljä hylkypuistoa eroavat toisistaan varsin paljon, ja niistä jokaisella on omanlaisensa historia. Yhteistä puistoilla on tavoite tuoda historialliset hylt saatavuttavammiksi ja mahdollistaa niillä vierailu, joka on UNESCO:n mukaan hylkypuistojen perimmäinen tarkoitus (UNESCO 2013: 23–24). Hylkypuistot (shipwreck preserve), hylkymuseot (shipwreck museum), vedenalaiset kulttuuriperintö- tai hylkypolut (maritime heritage/wreck trail) ovat toimiva keino integroida virkistyskellus osaksi vedenalaisten muinaisjäännösten rauhoitusta *in situ*. Perimmäisen tavoitteen lisäksi yhteistä puistoille on syntyprosessi, joka on jokaisen kohdalla pohjimmiltaan samankaltainen. Green (2004: 371) käyttää prosessista nimeä *cultural heritage management plan* eli vapaasti käännettynä kulttuuriperintöhallintosuunnitelmaksi, joka koostuu seuraavista vaiheista: ongelmien tunnistus, perinnön tunnistus⁵⁰, sidosryhmien tunnistus, infrastruktuurin perustaminen⁵¹, kohteiden paikantaminen, kohteiden kehitys- ja hallinnointisuunnitelmien luominen, tiedon popularisoiminen, kouluttaminen sekä julkaiseminen. Hylkypuistojen perustamisvaiheessa prosessien vaiheet menevät varsin usein päällekkäin, ja on vaikea todeta mikä on käytännössä ensimmäinen vaihe. Suomen kontekstissa Greenin nimeämistä prosessin vaiheista infrastruktuurin perustaminen jää pois, kuten myös ammatillisen koulutuksen järjestäminen, koska Suomessa on

⁴⁹ Amfibionaalisella maihinnousulla tarkoitan sitä, että maihinnousuun käytettiin sekä maalla että vedessä liikkuvia ajoneuvoja. Termille amfibio ei ole varsinaista suomenkielistä vastinetta.

⁵⁰ Perinnön tunnistamisella Green tarkoittaa tässä yhteydessä kohteita, joiden sijainti on yleisesti tuntematon. Kohde saattaa olla paikallisten tiedossa, mutta ei viranomaisten, ja hylystä kertominen riippuu voimakkaasti siitä, miten paikalliset suhtautuvat museoviranomaisiin ja muinaisjäännöksiin.

⁵¹ Green tarkoittaa suojelutyön infrastruktuurilla: yliopistoja, tutkimusryhmiä, tutkimusvälineitä sekä organisaatioita. Suomessa tämä kulttuuriperintöhallinnon infrastruktuuri on jo olemassa.

jo olemassa Muinaismuistolainsäädäntö ja yliopistoissa koulutetaan arkeologeja. Paikasta riippuen tämän perusinfrastruktuurin kehittäminen voi vaatia enemmän resursseja.

Intendentti Sallamari Tikkasen mukaan idea hylkypuistosta syntyi tarpeesta esitellä ohjatusti vedenalaisia kohteita yleisölle (MUSE/spa/21: 2). Tässä on tapahtunut Greenin kuvaama ongelman tunnistus: yleisö tuntee heikosti vedenalaisia muinaisjäännöksiä ja kulttuuriperintöä sekä niihin liittyvää historiaa. Sama on tapahtunut myös ulkomaisten hylkypuistojen kohdalla Floridassa, Caymansaarilla ja Saipanilla. Kyseinen ongelma on osatekijänä siinä, kuinka yleisö suhtautuu hylkyihin ja kuinka muinaisjäännöksiä kohdellaan. Hylkypuistot ovat kehittyneet ratkaisemaan tätä ongelmaa. Tikkanen korostaa hylkypuistoksi aiottavan hyllyn tai hylkyjen tutkimuksen olevan ensisijaisen tärkeää. Huolellinen dokumentaatio varmistaa, että objektien katoamisen varalta on tallessa tieto siitä, mikä on kadonnut ja mistä (MUSE/spa/21: 7). Kohteen tutkimus sisältyy Greenin nimeämistä vaiheista perinnön tunnistamiseen, kohteen paikantamiseen sekä tiedon popularisointiin. Käytännössä nämä vaiheet ovat sidoksissa toisiinsa ja menevät limittäin. Muinaisjäännöksen tutkiminen tuottaa runsaasti erilaista dataa, jonka avulla tutkittavan kohteen elinkaarta saadaan hahmoteltua. Historiallisten hylkyjen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että hyllyn rungon rakenteesta voidaan päätellä alustyyppi, joka antaa alustavan aikavälin, milloin hyllyn laiva on rakennettu. Laivan lastin ja rungon tuhoutumisen perusteella on mahdollista arvioida uppoamisajankohtaa. Hyllystä saatujen tietojen pohjalta siirrytään arkistotutkimukseen⁵², jonka avulla laiva on mahdollista identifioida.

Nämä kaikki tiedot ovat tarpeellisia, jotta hylkyä on mahdollista alkaa popularisoida muinaisjäännöksenä. Käytännössä hylkypuistosta ja sen keskeisistä kohteista tai kohteesta on oltava saatavilla tietoa, jotta kävijöillä kehittyy suhde esiteltävään muinaisjäännökseen. Tieto laivan vaiheista rakentaa hyllylle kontekstin ja liittää sen osaksi tunnettua historiaa moninaistaen näkökulmaa menneisyyteen. Tämä taas edesauttaa perinnön tunnistamista sekä muinaisjäännöksen kehittymistä kulttuuriperinnöksi, jolloin kohteella on olemassa sidosryhmiä, joille on syntynyt suhde muinaisjäännökseen. Erityisesti nuoremmat hyllyt voivat sisältää muunkinlaisia sidosryhmiä, kuin vain Giesecken karkean jaon kolme ryhmää: urheilusukeltajat, aarteensijäjäit ja

⁵² Hylkyjen tunnistamiseen ja elinkaaren selvittämiseen keskittyvään arkistotutkimukseen voi tutustua Christian Ahlströmin teoksen *Looking for leads* avulla.

museoammattilaiset ja historianharrastajat (katso 3.2.1. *Ketkä ovat kiinnostuneita historiallisista hyllyistä?*). Tutkielman aineistossa oleva *Jug*-niminen hylky oli venäläinen hinaaja, joka rakennettiin Turussa Vulcan-telakalla ja upposi ensimmäisen maailmansodan aikana (Harjula 2010: 287). Kyseisellä hyllyllä on selkeä yhteys Turun kaupungin historiaan, Turun telakkateollisuuden ja laivanrakennuksen historiaan sekä Vulcan-telakan historiaan. Tutkimalla hyllyn historiaa, ja popularisoitaessa tietoa museologisesti saattaisi löytyä henkilöitä, joilla on perhetaustansa kautta yhteys hylkyyn tai Vulcan-telakkaan ja mahdollista perimätietoa aiheesta. Sidosryhmien ei kuitenkaan tule määrittää popularisoinnin kohderyhmää. Tikkanen totesi sukeltavien lisäksi puiston olevan tarkoitettu myös ei-sukeltaville, minkä vuoksi Helsinkiin Kaivopuistonrantaan on haluttu pystyttää maakyltti kiinnittämään huomio hylkyyn (MUSE/spa/21: 60). UNESCO on korostanut omassa vuoden 2001 konferenssin tuloksia selventävässä manuaalissaan yleisön, josta suurin osa on ei-sukeltavia, ottamista huomioon *in situ* museoitujen hylkyjen kohdalla (UNESCO 2013: 310–313). Siitä huolimatta sukeltajat saavat hylkypuistoista enemmän irti ja ovat selkeästi ensisijaisempi kohderyhmä, koska puistojen perustamisen aikaan ei ole vielä ollut olemassa teknologiaa, jonka avulla hylkyt voisi tuoda pinnalle virtuaalisesti ei-sukeltavien ulottuviin. Tikkanen mainitsi, että Baltacar-projektissa myös Kronprins Gustav Adolf on mukana, ja siitä ollaan työstämässä 3D-mallia (MUSE/spa/21: 19, 60). Esitellyistä hylkypuistoista Caymansaarten polku on ainoa, jossa on myös maanpäällisiä kohteita vedenalaisten kohteiden lisäksi.

Hylkypuistojen hyllyistä kerrotaan eri tavoilla. Niillä on olemassa omat internetsivustonsa, joko itsenäiset (Floridan Galleon Trail ja Saipan Maritime Wreck Trail) tai puistoa ylläpitävän tahon omien internetsivujen yhteydessä (Kronprins Gustav Adolf). Caymansaarten polku on ainoa, jolla ei ole virallisia internetsivuja, josta saisi tietoa polun kohteista. Kohteiden mahdollisten internetsivujen lisäksi tietoa jaetaan ja välitetään eteenpäin UNESCO:n manuaalin kehottamalla tavoilla (UNESCO 2013: 72, 305–314) kuten erilaisten esitteiden avulla, joita on mahdollista saada paikallisista sukellusliikkeistä, mahdollisesti museoista sekä turisti-infopisteistä. Kohteille itselleen on tuotu sukelluskalusteita, jotka takaavat turvallisen vierailun: poijuja, infotauluja sekä köysiä. Kotimaisen Gustav Adolfin hylkypuiston avauksen rinnalle valmisteltiin fyysinen näyttely, joka kertoi hyllyn tarinan ja toi ei-sukeltaville mahdollisuuden tutustua hylkyyn (MUSE/spa/21: 4). Mahdollisuus päästä kosketuksiin hylkyjen kanssa on suhteessa sukeltajilla kuitenkin suurempi. Fyysiset museonäyttelyt ovat hylkyjen tavoin paik-

kasidonnaisia, ja kaikilla ei-sukeltavilla ei ole mahdollisuuksia päästä vierailemaan niissä. Informaation löytäminen näistä fyysisistä näyttelyistä voi olla ei-sukeltavalle myös haastavaa, sillä ensisijaisesti ei-sukeltaville suunnatuista tietopaketeista ja näyttelyistä ei välttämättä ole tietoa hylkypuistojen yhteydessä. Tämä johtaa helposti museologiasa tunnistettuun tilanteeseen. Graham Black (2015: 134–135) on todennut, etteivät vähemmistöt välttämättä koe museoiden merkitsevän tai antavan heille mitään, koska heille ei suunnata tiedottamista museoiden näyttelyistä tai näyttelyiden näkökulma unohtaa heidät. Tämä ilmiö tulee todennäköisesti tapahtumaan myös vedenalaisten muinaisjäännösten ja hylkyjen kohdalla, jos ei-sukeltavat unohtetaan popularisoinnin keskipisteestä. Vedenalaisen kulttuuriperinnön kohdalla on myös hyvin mielenkiintoista, että popularisointi on kohdistunut korostetusti sukeltavaan vähemmistöön. Ei-sukeltaville suunnatun popularisoinnin vähäisyyden ja Blackin toteaman ilmiön yhteisvaikutuksena on todennäköistä, etteivät ei-sukeltavat kykene muodostamaan suhdetta vedenalaisiin muinaisjäännöksiin. Näin ollen lähtökohtia muinaisjäännösten ja hylkyjen kehittymiseen kulttuuriperinnöksi ei synny.

4.3. Kulttuuriperintö luodaan ja ylläpidetään kulttuuriperformanssin avulla

Intendentti Sallamari Tikkanen siteerasi australialaista arkeologia Andrei Jiilugaa todeksaan, että kulttuuriperintöön kuuluvat aina käyttäjät (MUSE/spa/21: 22). Tämä on suurin syy, miksi virkistyskäyttöön otetut hylt muuttuvat muinaisjäännöksistä kulttuuriperinnöksi. Sukellusturismi on vain yksi virkistyskäytön muoto, ja Scott-Iretonin ja MacKinnonin (2015: 158) mukaan turismin tarpeisiin on tahallaan upotettu laivoja, jotta sukeltajilla olisi hylkyjä, joilla vieraila. He ovat kuitenkin todenneet, etteivät nämä tahallaan upotettujen alusten hylt vedä sukeltajia samalla tavoin puoleensa kuin aidoissa onnettomuuksissa uponneet. Scott-Ireton ja MacKinnon päättelevät kiinnostuksen puutteen liittyvän hylkyjen autenttisuuteen, joka tahallisesti upotetuilta puuttuu. He epäilevät sukeltajia kiehtovan mahdollisuus kokea turvallisesti autenttinen merenkulkuun liittyvä tragedia, jonka tulokset ovat nähtävissä merenpohjassa hylkynä. Tästä näkökulmasta katsottuna sukeltajille on yhdentekevää onko hylky muinaisjäännös vai kulttuuriperintöä, kunhan se vain on autenttinen eli aidon haaksirikon tuloksena syntynyt. Historiallisten hylkyjen kohdalla käyttäjät luovat hylkyistä kulttuuri-perintöä huolimatta siitä, täyttävätkö ne vai eivät juridisesti määriteltyjä muinaisjäännöksen kriteereitä. Kulttuuriperintöhallinto taas pyrkii laajentamaan kulttuuriperintöä kohtaan osoi-

tettua käyttäytymistä koskemaan myös hylkyjä, jotka eivät ole kulttuuriperintöä. Yksi tällainen vaikuttamisen keino on kansainvälinen Project AWARE, joka Suomessa tunnetaan nimellä *Helli hylkyjämme –kampanja* (Sukeltajaliitto 2016B). Käytännössä kampanja tiivistyy kuuteen kohtaan, jotka tiivistävät kulttuuriperinnön vaalimisfilosofian ja tukevat sen koskemattomuutta:

”1. Hylyt tarinoina

Hylyt kertovat menneiden aikojen merielämästä, kaupankäynnistä ja sotahistoriasta eli ihmisistä jotka olivat täällä ennen meitä. Tarinan palaset ovat hyllyssä, sen rakenteissa ja esineissä sekä ympäristössä.

2. Hylyt hautapaikkoina

Merionnettomuuksissa on kuollut ihmisiä. Kunnioitetaan laivojen mukana hukkuneiden viimeistä leposijaa.

3. Hylyt biologisina riuttoina

Hylyistä tulee osa ympäröivää luontoa ja ne ovat sopivia elinpiirejä merieläimille ja kasveille. Suojellaan myös vedenalaista luontoa.

4. Välitä itsestäsi, perheestäsi ja ystävästäsi

Varmista että olet asianmukaisesti koulutettu turvalliseen hylkysukeltamiseen. Ota huomioon, että hyllyssä saattaa takertumisvaaran lisäksi olla vaarallista lastia tai ammuksia.

5. Jaa kokemuksesi

Me Itämeren ja Suomen tuhansien järvien sukeltajat olemme etuoikeutettuja päästesämme tutustumaan erilaisiin hylkyihin. Jaa kokemuksesi heille, joilla ei ole pääsyä vedenalaiseen maailmaan.

6. Hylyillä on tulevaisuus

Sukellusvälineet ja -tekniikat sekä merenpohjan tutkimuksen menetelmät kehittyvät koko ajan. Säilytetään hylyt elämyksellisinä sukelluskohteina ja tiedon lähteinä myös seuraavalle sukeltajasukupolville” (Museovirasto 2016A).

Kampanjan kohtiin on tiivistetty käyttäjien kulttuuriperintökohteilla tekemän toiminnan hyvät käytössäännöt, jotka takaavat perinnön säilymisen vielä jälkipolvillekin. Samalla ne sisältävät myös tiedon hyllyn merkityksestä tutkimukselle ja ympäristölleen, jonka erottamaton osa hylky on.

4.3.1. Minkälaisen näyttelyn *in situ* –konservoitu hylky luo?

In situ –konservoituja hylkyjä voidaan verrata fyysisiin museonäyttelyihin, koska hylkyt ovat kuin museoiden pitkäaikaisia perusnäyttelyitä. Tietoa ja sukelluskalusteita päivitetään ja ylläpidetään, mutta hylky itse ei pysy muuttumattomana. Ympäristön vaikutuksesta hylky on muutoksen keskellä, mikä tekee näyttelystä hyvin dynaamisen vedessä olevien merivirtojen liikkeen aiheuttaessa merenpohjan sedimenttien siirtymistä paikasta toiseen (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 160). Sukeltajalle on kohteesta saatavilla vierailuun tarvittavia tietoja: milloin hylkypuisto on auki, missä se sijaitsee, milloin puistossa on turvallista vierailla ja kuinka siellä kuuluu käyttäytyä (Green 204: 383). Saapuessaan paikalle sukeltaja tutustuu ohjatusti hylkyyn seuraamalla köydellä merkittyä kulkureittiä, jonka varrella on hylystä ja ympäröivästä luonnosta kertovia lyhyitä tietoiskuja sisältäviä opastauluja. Laitesukelluksen asettamista rajoitteista johtuen opastaulujen tekstit ovat hyvin lyhyitä ja tiiviitä. Tämä aiheuttaa sen, että *in situ* –konservoidun hyllyn muodostama näyttely on narratiiviltaan minimalistinen ja pelkistetty. Ympäristön tuomat rajoitteet, jotka johtavat minimalistisuuteen narratiivin ja tulkinnan osalta, vaikuttavat myös siihen, että *in situ* –konservoidut hylkyt ovat myös objektiivisempia verrattuna perinteiseen museonäyttelyyn tai maanpäällä sijaitsevaan kulttuuriperintökohteeseen.

Maalla sijaitsevilla kulttuuriperintökohteilla ja museoissa näyttelyn rakentamiseen liittyy sekä näkökulman että vallitsevan tunnetilan ja näyttelyn välittämän viestin valinta. Sheila Watson (2015: 288) on kirjoittanut näin tapahtuvan joka tapauksessa, vaikka pyrkimys olisikin tuottaa mahdollisimman neutraali näyttely, koska näyttelyrakentajien omat henkilöhistoriat sekä ajan henki vaikuttavat lopputulokseen. Esineet, kuvat, värimaailmat, narratiivi, mediat ja esiin nostettavat faktat ovat aina valinnan seurausta, joiden esiintuonti museoympäristössä ei ole neutraalia. Watson huomauttaa, että historiaa käsittelevät museot eivät esitä vain niitä asioita, joita yhteisö haluaa säilyttää vaan lisäksi paikkana sisällyttää itseensä arvoja, tunteita ja uskomuksia, jotka ovat yhteisölle tärkeitä. *In situ* –konservoidulla hyllyllä on museoammattilaisten vaikutus vähäisempi kuin museonäyttelyssä. Ympäristön ja laitesukelluksen rajoitteiden takia yksityiskohtien korostaminen tai historian tulkinnan sisällyttäminen opasteksteihin on vähäistä, joten sukeltajat tulkitsevat kohteita osittain itsenäisesti. Aikakapselina uponneen hyllyn sisältämään esineistöön, sijaintiin tai ympäristön tun-

nelmaan ei ole kyetty vaikuttamaan ja *in situ* –konservoinnin hengessä hylystä ei voida jälkikäteenkään korostaa mitään, esimerkiksi valonheittimien avulla. Sen sijaan historiallisen hyllyn ja ympäristön tiivis yhteys, ja hyllyn hidas tuhoutuminen arkeologisena jäännöksenä korostuvat sukeltajalle. Hylkypuistoihin museoitujen hylkyjen ympärille rakennettuihin fyysisiin museonäyttelyihin, virallisille internetsivuille tai verkko- ja virtuaalinäyttelyihin sekä esitteisiin painettuun tietoon museoammattilaisten valinta sen sijaan vaikuttaa. Tällöin tieto on aina jotenkin tulkittua, ja sitä kerrotaan tietystä näkökulmasta. Tämä on tärkeä huomioida, koska valinnan vaikutukset on osattava ymmärtää. Watson (2015: 290) on huomauttanut, että menneisyyttä tarkasteltaessa uusien näkökulmien kautta menneisyys esitetään nykyhetken tarpeiden mukaan. Watson selvittää sen tarkoittavan, että menneet tapahtumat ja niiden syy-seuraussuhteet ymmärretään nykyhetken poliittisten tunteiden ja kulttuurisen kontekstin mukaisesti.

Historialliset hylt ovat uponneet tragedian seurauksena, joko onnettomuuden tai sotatilan aikana. Tästä syystä historialliset hylt voidaan katsoa kuuluvaksi muinaisjäännöksiin, kulttuuriperintönä ja museoituina kohteina synkäksi kulttuuriperinnöksi⁵³. Näiden kohteiden haasteena on usein ristiriitaisuus, koska hankaliin aiheisiin keskittyvät näyttelyt herättävät usein muitakin tunteita ja ajatuksia, kuin vain halun oppia tai muistaa. Witcomb (2015: 327–328) on esitellyt artikkelissaan Roger Simonin kehittämän ratkaisun historiallisille museoille, jotka joutuvat tuomaan esille tätä synkkää kulttuuriperintöä. Witcomb kannattaa Roger Simonin käsitteen taustalla olevaa ajatusta, jossa hankalaa aihetta käsittelevä näyttely ymmärretään todistajan lausuntona, ja näyttely on lahja heiltä, jotka ovat olleet osallisena synkän kulttuuriperinnön synnyssä. Tästä syystä historialliset hylt herättävät sukeltajissa erilaisia tunteita. Historiallisen hyllyn elinkaari tai tarina vaikuttaa siihen, mitkä ovat sukeltajan motiivit hyllyllä vierailuun (Smith 2015: 466–468, 471). Myös sukeltajan henkilöhistoriallinen tausta vaikuttaa siihen, mitä tunteita vierailu herättää (Watson 2015: 286–287). Andrea Witcomb toteaa tästä syystä tunteiden vaikuttavan kävijän tapaan tulkita näyttelyä. Henkilöhistoria taas Witcombin mukaan vaikuttaa siihen minkälaisia tunteita näyttely kävijässä herättää. Tämä on taustalla kun näyttelyissä hyödynnetään aistiärsykeitä ja kokemuksia. Näitä rakennetaan näyttelyihin, jotta kävijä saadaan pohtimaan näyttelyn

⁵³ Suomessa termiä *synkkä kulttuuriperintö* käytetään vastaamaan kansainvälisen kirjallisuuden termiä *difficult histories*. Termillä tarkoitetaan historian vaikeammin käsiteltäviä vaiheita muun muassa sotaa, kansanmurhia ja orjakauppaa.

aihetta ja aiheen sisäisiä syy-seuraussuhteita. Tästä Witcomb (2015: 322–323) käyttää käsitettä *tunteiden pedagogia*. Witcombin käsittelemään tunteiden merkitykseen liittyy myös kiinteästi Watsonin käsittelemä narratiivin merkitys. Historialliset hylt traagisine historioineen sisältävät runsaasti kosketuspintoja⁵⁴, joka kuvaa sitä, että hylän ympärille rakennetulla puistolla ja siihen liittyvällä tiedolla on samanlainen sosiaalinen rooli kuin perinteisellä museolla. Laurajane Smith (2015: 460–461) kritisoi perinteistä tapaa ajatella, että ihmiset menevät kulttuuriperintökohteille vain puhtaasti oppimismielessä. Hän huomauttaa näkemyksen olevan vaillinainen, koska se mitätöi yksilön kokonaiskokemuksesta tämän läpikäymät tunteet ja muut motiivit.

4.3.2. *In situ* –konservoidulla hyllyllä tapahtuva kulttuuriperformanssi

Kulttuuriperformanssi on toimintaa⁵⁵, johon kulttuuriperintökohteella tai museossa kävijä osallistuu (Smith 2015: 459–460). Sukeltajat osallistuvat kulttuuriperformanssiin vieraillessaan *in situ* –konservoiduissa hyllyissä, jolloin hylkypuistot ovat vedenalaisia kulttuuriperintökohteita. Hylkypuistojen konservoidut hylt täyttävät Schofieldin määritelmän kulttuuriperinnöstä, joten niillä tapahtuvat ilmiöt ovat samankaltaisia kuin museoissa tai maallisissa kulttuuriperintökohteissa tapahtuvat. Käytännössä hylkypuisto on vedenalainen museo. Hylkypuistot ovat Roger Simonin ajatuksen mukaisesti vedenalaisina museoina *kamalia lahjoja* ja osa synkkää kulttuuriperintöä. Tämä vaikuttaa siihen, minkälaiseen kulttuuriperformanssiin sukeltaja osallistuu. Yksilön henkilöhistoria ja yhteisö määrittelevät niin sukeltajan motiivit, sekä kokemuksen herättämät tunteet kuin sen miten sukeltaja näihin tunteisiin suhtautuu. Kulttuuriperformanssissa tunteilla ja yksilön henkilöhistorialla on runsaasti painoarvoa, koska kulttuuriperformanssin avulla yksilö hakee vahvistusta kulttuuriselle ja sosiaaliselle identiteetilleen sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisöönsä (Smith 2015: 459–460). Tästä johtuen tunteiden herättelyä ja nostatusta museokontekstissa on kritisoitu, koska siitä aiheutuu eettisiä ongelmia. Kuten jo aiemmin on mainittu, Watson (2015: 290, 296) on huomauttanut, että uusien näkökulmien kautta menneisyyden esittely vastaa nykyhetken tarpeisiin, jolloin menneitä tapahtumia tulkitaan ja niiden syy-seuraussuhteet ymmärretään sen hetken poliittisten tunteiden ja kulttuurisen kontekstin vuoksi. Tapa

⁵⁴ Smithin käyttämä termi on alun perin englanniksi *contact zone* ja sitä on ensimmäisen kerran käyttänyt Clifford vuonna 1997.

⁵⁵ David Harveyn argumentin mukaisesti: muistaminen, ikuistaminen, kommunikaatio ja tiedon sekä muistojen eteenpäin välitys (katso 3.1.1 *Hylky kulttuuriperintönä*).

tuottaa eettisen ongelman, koska esimerkiksi tunteiden herättelyä hyödynnettiin Münchenissä pidetyssä näyttelyssä *The Eternal Jew* vuonna 1937 edesauttamaan juutalaisvastaisuuden kasvua. Näyttely onnistui tavoitteessaan ja sitä pidettiin onnistuneena.

In situ –konservoidulle hyllylle neutraliteetti on luontaista, koska museoammattilaisilla ei ole ollut juuri mahdollisuuksia vaikuttaa hyllyn sisältämään esineistöön, sijaintiin tai tunnelmaan. Opastaulujen tekstit keskittyvät kertomaan pieniä faktoja, kuten missä laivanhyllyn osassa sukeltaja on. Tämä korostaa kuinka hyviä kosketuspintoja *in situ* –konservoidut hyllyt ovat. Laurajane Smith (2015: 461) toteaa, että perinteinen tapa ymmärtää museot vain oppimiseen tarkoitettuina paikkoina on peräisin 1800-luvulta, jolloin museo tarkoitti vain yliopiston ja akateemisen tutkimuksen tukemiseen tarkoitettua paikkaa. Hän korostaa, että nykyään museoiden rooli on laajentunut, ja museoilla on sosiaalinen rooli, jossa museot pyrkivät nostamaan esille erilaisia näkökulmia asioihin ja tarjoamaan turvallisen kohtaauspaikan eri taustoista tuleville. Tähän rooliin kuuluu myös yhteisön tukeminen ja yksilöiden osallistaminen. Kohtauspinnan merkitys näkyy sen vaikutuksissa yksilön kollektiivisiin muistoihin ja arvoihin. Kollektiivisilla muistoilla ja arvoilla⁵⁶ Watson (2015: 285, 288) tarkoittaa sitä, miten yhteisössä on ”sallittua” muistaa tai muistella jotain tiettyä yhteisölle traumaattista tapahtumaa, esimerkiksi sisällissotaa. Tutkielmani aineistoksi valikoimani hyllyt ovat uponneet ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana ja yhdistävät suomalaisten, ruotsalaisten, venäläisten ja saksalaisten tarinat toisiinsa. Hyllyllä vierailijan tausta vaikuttaa siihen, mistä näkökulmasta hän hyllyn kohtaa.

Tältä näkökulmalta katsottuna *in situ* –konservoitu hylky voi kannustaa paremmin sukeltajaa käymään kriittistäkin vuorovaikutusta kollektiivisten muistojensa ja arvojensa kanssa, koska näyttelyllä ei ole varsinaista näkökulmaa, vaan hyllyn sijainti, kunto ja lasti ovat sattuman kautta päätyneet merenpohjaan. Tämä on hyvin todennäköistä, koska museo- ja kulttuuriperintökontekstissa Witcomb (2015: 338–341) toteaa kävijän alkavan itse rakentaa vierailullaan narratiivia, jos sille on annettu riittävästi tilaa. Käytännössä tämä tarkoittaa, alkamalla tulkita näyttelyn aiheen syyseuraussuhteita ja miettimällä aiheita kävijä kokee näyttelyn elämyksenä ja osallistuu siihen. Witcomb esittää tämän narratiivin rakentamisen tapahtuvan samojen periaatteiden kautta, kuin videopeleissä ja nostaa esille Simon Johnsonin kuvaaman kognitiivi-

⁵⁶ Alkuperäistekstissä termeillä: *collective memories* ja *community memories*.

sen⁵⁷ polun. Tämä kognitiivinen polku jakautuu kolmeen osaan: etsimiseen, kokeilemiseen ja ymmärtämiseen. Kokija rakentaa itse narratiivin, joka selittää miten tilanne on syntynyt, ja mitkä asiat ovat syntyyn vaikuttaneet näiden kolmen vaiheen läpikäymisen kautta (Witcomb 2015: 338). *In situ* –konservoidulla hyllyllä on minimalistinen narratiivi, yhdistettynä hylkypuistojen miehittämättömyyteen. Näiden seikkojen takia sukeltajat päätyvät ottamaan aktiivisesti itselleen useita rooleja, jotka varsinaisissa museoissa ovat yleensä museon henkilökunnalla, kuten oppaan, näyttely- ja järjestyksenvalvojan roolit (Scott-Ireton & MacKinnon 2015: 160). Sukeltajan kulttuuriperformanssi hyllyllä on narratiivin rakentamisen, itseohjautuvuuden ja roolinoton vuoksi todennäköisesti aktiivisempi verrattuna tavalliseen museo- tai kulttuuriperintökohde käyntiin. Tämä edellä kuvattuja ilmiöitä ja asioita sisältävä tapahtumaketju luo sukeltajan ja historiallisen hyllyn välille suhteen, jonka kautta muinaisjäänöksestä tai muinaisjäänösstatuksesta hyllystä tulee kulttuuriperintöä.

4.4. Kulttuuriperinnön vaikutusalue

Kulttuuriperintöä olevia hylkyjä kohdellaan sukeltajien ja ei-sukeltavien toimesta *Helli hylkyjämme –kampanjan* periaatteilla. Näillä hyllyillä sukeltajat ja ei-sukeltajat osallistuvat kulttuuriperformanssiin enemmän tai vähemmän itsenäisesti. Ei-sukeltavien kohdalla tietoa ei voida esittää yhtä neutraalisti kuin sukeltajien osalta, jotka voivat käsitellä tiedon lyhyinä faktoina fyysisesti hyllyllä. Ei-sukeltavien kohdalla tietoa on annettava enemmän museokontekstissa, jolloin museoammattilainen valikoi näkökulman aiheeseen, ja siihen miten aihe esitellään. Tämä historiallisia hylkyjä suojaava kulttuuriperintöefekti ei välttämättä kuitenkaan yllä *in situ* –konservoituja hylkyjä kauemmas (MUSE/spa/21: 57). Näihin museoimattomiin hylkyihin on matalampi kynnyksellinen kynnys kajota, koska ne eivät ole tunnettuja kohteita eikä niitä silloin suojaa ryhmäpaine tai mahdollinen halu turvata myös itselle kiinnostavaa sukelluskohteen tulevaisuutta. Ei-sukeltavilla ei myöskään ole syntynyt näihin vähemmän tutkittuihin hylkyihin suhdetta, koska heille ei ole tarjolla juuri tietoa, jolloin ei-sukeltava voi kokea, ettei hyllyllä ole hänelle mitään annettavaa (Black 2015: 134–135). Ongelmallista on myös hylkyjä popularisoivien tietotekstien keskittyminen vain tiettyihin historiallisesti suosittuihin aikakausiin, kuten rautakauden viikinkiaikaan tai antiikin aikaan; tai yksittäisiin kuuluisiin

⁵⁷ Kognitio on psykologiassa käytettävä termi, joka tarkoittaa aivoissa tapahtuvaa informaation prosessointia.

hylkyihin, kuten Suomessa Vrouw Marian ympärille, jotka mielletään ”aarrehylyiksi” lastinsa takia. Popularisointi on yksi tapa, joka ylläpitää historiallisen hyllyn kulttuuriperintöstatusta. Se on myös syy, miksi tutkielmani aineiston hyllyistä Ladoga on ainoa, jota voidaan pitää kulttuuriperinnöksi laskettavana. Kuten Vrouw Mariaa tai Kronprins Gustav Adolfin, myös Ladogaa on popularisoitu eri yhteyksissä ja museonäyttelyissä.

Muinaisjäännösstatuksesta poiketen historiallinen hylky voi menettää kulttuuriperintöstatuksensa. Esineen tai asian kulttuuriperintöstatus ei ole pysyvä tila, vaan se on riippuvainen ajasta ja sidosryhmistään. UNESCO on ohjeistanut *in situ* –konservoitavien hylkyjen kohdalla tekemään merkitysarvioinnin⁵⁸, joka auttaa selvittämään onko kohde kulttuuriperintöä vai ei (UNESCO 2013: 83–88). Merkitysarviointi suositetaan tekemään yhteistyössä sidosryhmien kanssa, jotta kaikki näkökulmat ja historialliset tilanteet, joihin arvioinnin kohteena oleva kohde liittyy, tulevat esille. Dean Sully (2015: 302–306) on kritisoinut tapaa, jolla merkitysarviointiin suhtaudutaan kriittikittömästi oletuksella, että se on objektiivinen ja tasapuolinen. Hän huomauttaa, että merkitysarviointiin liittyvät riskit pitää ottaa huomioon ennen arviointiin ryhtymistä, koska konservoinnin tavoin itse arvioprosessi vaikuttaa kohteen merkitykseen. Sully toteaa tämän johtuvan siitä, että merkitysarviointi on osa arvoperusteista konservointia. Arvoperusteinen konservointi tarkoittaa, että konservoitaessa objekti se konservoidaan säilyttämään konservointihetkellä siihen liitetyt merkityksellisinä pidetyt arvot. Sullyn mukaan jo konservointi silloin itsessään vaikuttaa suoraan siihen, miten objekti kulttuurihistoriallisesti arvotetaan. Tämä puolestaan tarkoittaa, että kohde voi menettää merkityksensä, elettävän ajan arvomaailman muuttuessa (Sully 2015: 296–297). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna yksittäiset hylkymuseot tai -puistot eivät ole ratkaisu, koska kulttuuriperinnön säilyttämiseen liittyvät toimet ja ajatusmallit eivät ulotu yksittäistä hylkyä pidemmälle. Pitkän aikavälin suojelua mietittäessä tämä ei ole edes yksittäisen hyllyn kannalta kestävä tilanne, koska muutos elettävän ajan arvomaailmassa voi poistaa kulttuuriperinnön statuksen ja aiheuttaa näin sen, että kynnys hyllyn kajoamiselle laskee. Tässä tilanteessa hyllyltä katoavat käyttäjät tai käyttäjien määrä vähenee voimakkaasti, jolloin käyttämisen tarkoitus muuttuu ja kulttuuriperformanssin tilalle tulee jotain muuta toimintaa. Tutkielmani kirjoittamisen ajankohdan kaltainen hylkypuistotoiminta, jossa pääosa toiminnasta on vain sukeltajien saavutet-

⁵⁸ Englanniksi *assessment of significance*, joka on kulttuurihistoriallisen merkityksen arviointiin käytettyä apuvälinettä.

tavissa ja suunnattu sukeltajille, ei myöskään pitkällä aikavälillä edesauta suojelumentaliteetin kehittymistä ei-sukeltavien keskuudessa. Suojelumentaliteetin kehittyminen ja kohteen muuttuminen kulttuuriperinnöksi käyttäjälleen vaatii sen, että käyttäjä kykenee osallistumaan kohteella tapahtuvaan kulttuuriperformanssiin. Jos käyttäjä ei pääse fyysisesti paikalle, osallistuminen voi tapahtua myös jonkin median kautta.

5. Suojelumentaliteetin tietoinen kehittäminen osallistamisen avulla

Vedenalaisen arkeologian piirissä on jo olemassa vakaata yhteistyötä virkistysukeltajien kanssa. Heidän panoksensa monien historiallisten hylkyjen löytymiseen on merkittävä, sillä monet sukeltajat etsivät historiallisia, kauan sitten uponneita aluksia ja osallistuvat myös niiden tutkimukseen vapaaehtoispuhjalta. Esimerkiksi sukellusharrastajien panos Kronprins Gustav Adolfin hylkypuiston kehittämiseen on ollut korvaamatonta (MUSE/spa/21: 10–14). Aktiivinen osallisuus ammatti-arkeologin johtamaan tutkimukseen ja työhön ei vain syvennä ja paranna suhteita sukeltajayhteisöön, vaan edistää myös suojelumyönteistä suhtautumista vedenalaisiin muinaisjäänköksiin ja historialliisiin hylkyihin. Siitä huolimatta että ristiriitokin on ollut (vertaa Vrouw Marian tapaus, katso 3.2.3. *Ydinongelmat*), onnistuneen osallistamisen hyödyt ovat haittoja merkittävämmät.

Osallistamisen epäonnistuminen johtuu kahdesta pääasiallisesta tekijästä: osallistettavien passivoinnista ja puutteellisista tiedoista (Crooke 2015: 481, 494). Osallistettavien passivoinnilla tarkoitetaan, että osallistettavat ovat vain nimellisesti mukana prosessissa. Heidän kauttaan kierrätetään auktoriteetin eli museoammattilaisen ideat, lähinnä vain hyväksyttävänä tai kommentoitavina, mutta käytännössä heitä ei kuulla eivätkä he osallistu varsinaiseen työprosessiin. Puutteelliset taustatiedot taas viittaavat osallistettavien omaan henkilökohtaiseen taustaan. Osallistaminen on työkalu, joka on suunnattu työn kohderyhmälle, ja jonka tarkoituksena on mahdollistaa kohderyhmän tarpeiden huomioon ottaminen. Tämän takia osallistettavilla on harvoin riittävästi taustatietoja museoammattilaisten toimenkuvasta, ja ymmärrystä miksi esimerkiksi arkeologiset tutkimusmenetelmät ovat muodostuneet sellaisiksi mitä ne ovat. Onnistuneessa osallistamisessa on kyetty luomaan osallistettaville ymmärrys museoammattilaisten työstä ja muinaisjäänköskohteiden realiteeteista, jotka määrittelevät kuinka muinaisjäänköskohteita voidaan hyödyntää. Se tarkoittaa myös, että he ovat itse konkreettisesti päässeet osallisiksi työhön, esimerkiksi yleisökaivauksien kautta, jossa he ovat saaneet tehdä tutkimusta edistävää työtä ammattilaisen ohjauksessa. Positiiviset kokemukset ja elämykset osallistumisesta näkyvät muun muassa yleisön haluna olla mukana myös jatkossa. Intendentti Tikkanen mainitsi haastattelussa sukeltajien ottavan itse aktiivisesti yhteyttä ja toivovan, että heille annettaisiin tehtäviä (MUSE/spa/21: 38).

Suojelumentaliteetin kehittämiseen ja ylläpitämiseen suuntautuva työ on huomaamatta kehittynyt vakaalle pohjalle, joten sitä on helpompaa tehdä, koska työ on entuudestaan tuttua. Ei-sukeltajien osalta tilanne ei ole niin selkeä. Ei-sukeltavat ja osittain myös sukeltajat tietävät vain vähän Itämeressä olevista lähihistorian hyllyistä. Hyllyistä uutisoitaessa on nähtävissä mediassa lähdekritiikin puutetta, joka luultavimmin johtuu heikosta yleistiedosta. Kesällä 2015 uutisoitiin Yleisradiossa Ruotsin vesialueelta löytyneestä hyllystä, josta ensimmäisenä oli luonnollisesti uutisoitu Ruotsissa (Kuusisalo & Kerola 2015). Mediassa ehdittiin jo maalaila löytyneen sukellusveneen hyllyn olevan jonkinlainen Venäjän operaatio, jonka johdosta Itämeren turvallisuustilanteen nähtiin heikentyneen. Tässä vaiheessa edes itse hylkyä ei ollut ehditty tutkia kuin sen verran, että tiedettiin, että hylky on sukellusveneen ja sen kyljessä on venäjänkielistä tekstiä (Matikainen 2015; Koivuranta 2015). Lopuksi paljastui, että kyseessä on ensimmäisen maailmansodan aikainen hylky, mutta tämä uutinen ei aiemman uutisen tavoin aiheuttanut yhtä suurta kohua, eikä sitä käsitelty yhtä laajasti (Kerola 2015). Tilanteessa on nähtävissä sekä taustatietojen puute, että Watsonin toteama tilanne, jossa asiat tulkitaan nykyhetken poliittisten tunteiden ja kulttuurisen kontekstin mukaisesti (Watson 2015: 290). Yleisökaivauksien määrällinen lisääminen ja uusien virallisten hylkypuistojen tai museoiden avaus ei itsellään ole ongelmaan vastaus, koska näiden toimien ensisijainen kohderyhmä ovat sukeltajat, eivät ei-sukeltajat. Arkeologisten tutkimusten tavoin, myös vedenalaisten muinaisjäännösten tai historiallisten hylkyjen ympärille rakentuvat hylkypuistot nielevät runsaasti resursseja: rahaa, aikaa ja henkilöitä sekä perustus- että ylläpitovaiheessa (MUSE/spa/21: 6–7). Tältä näkökannalta myös yleisökaivausten kohdalla on se ongelma, että media ja ihmiset ehtivät menettää kiinnostuksensa aiheeseen, koska hyvä tieteellinen tutkimus on hidasta, ja tulokset eivät välttämättä ole ”sensaatioksi” mielletäviä. Siitä huolimatta, että alan sisällä tieto voikin olla sensaatio. Terminä osallistaminen tarkoittaa yleensä yleisön mahdollisuutta ottaa osaa tutkimusprosessiin sekä näyttelyiden luomiseen. Täysin mahdollista olisi myös osallistaa sukeltajia historiallisten hylkyjen ja vedenalaisten muinaisjäännösten sekä kulttuuriperinnön popularisointiin ei-sukeltaville. Tällöin olisi mahdollista, että tieto yleisökaivauksien pitkästä perinteestä myös vedenalaisten kohteiden parissa saavuttaisi entistä suuremman yleisön. Tällä hetkellä tietoa on kohtalaisen haastavaa löytää, mikäli ei täysin tiedä mitä on hakemassa ja mistä tietoa saa.

5.1. Miksi ja miten osallistaa sukeltajia vedenalaisten kohteiden popularisointiin?

Ei-sukeltavien pitäisi päästä vuorovaikutukseen kohteiden kanssa *in situ*, jotta mahdollisuus kulttuuriperformanssiin syntyy. Tämä ei täysin fyysisesti ole mahdollista, mutta virtuaalitekniologiaa hyödyntämällä kohteet saattaisi voida kuvainnollisesti tuoda pinnalle ja saada luotua ei-sukeltaville edes välillinen kontakti vedenalaisiin kohteisiin. Tämä ei tarkoita, että populaarin tiedon sisällöntuotto lepäisi sukellusharrastajien harteilla, vaan että heitä osallistettaisiin havainnollistamiseen ja tutkimuksen tukemiseen. Varsinainen tutkimustyö ja tiedollinen sisällöntuotto olisivat museoammattilaisten harteilla, mutta tekstin oheen tarvittavan video- ja kuvamateriaalin tuottoon harrastajasukeltajat voisivat hyvin osallistua. Videokuvamateriaalia sukeltajat ovat jo internetiin ladanneetkin, mutta näihin voi törmätä vain sattumalta esimerkiksi *Hylyt.net* sivustolla (Pohjalla ry 2015). Osallistaminen tällä tavoin vain heijastelisi perintökohteissa tapahtuvan kulttuuriperformanssin muutosta, joka johtuu teknologian tulosta osaksi kulttuuriperintökohteita. Graham Black (2015: 124–128) on todennut perinteisen ”nauti, puhu, tee” –kulttuuriperformanssimallin muuttuvan teknologian kautta yhä voimakkaammin ”puhu” ja ”tee” –painotteisemmaksi. Blackin mukaan vierailijat haluavat olla yhä enemmän itse vuorovaikutuksessa museoitujen objektien ja kulttuuriperinnön kanssa, koska teknologia on mahdollistanut tämän ilman että kulttuuriperinnölle ja muinaisjäännekohteille koituu ylimääräistä vaaraa. Yhä joudutaan tasapainoilemaan silti sen kanssa, kuinka paljon fyysistä käyttöä kohde kestää ilman että säilyminen vaarantuu.

Jeremy Green (2004: 165–204) kirjoittaa fotogrammetriaan eli valokuvaukseen perustuvista tekniikoista. Näitä tekniikoita hyödynnetään pääasiassa kohteen kunnan dokumentoinnissa sekä kaivausten aikana tallennettaessa näkymiä kohteesta. Valokuvaukseen ja videokuvaukseen perustuvien tekniikoiden etuna on niiden kajoamattomuus ja se, että ne voivat palvella dokumentoinnin lisäksi popularisoinnin tarpeita. Samalla sukeltajat pääsisivät osallistumaan kohteiden kunnan valvontaan sekä talentamaan kohteilla tapahtuneita muutoksia. Opettamalla kajoamattomien menetelmien käyttöä korostetaan sekä *Helli hylkyjämme –kampanjan* että yleisempiäkin muinaisjäännekohteiden suojeluun liittyviä koskemattomuuden periaatteita. Parhaimmillaan tämä voi tarkoittaa, että harrastajasukeltajat ymmärtävät helpommin arkeologisen tutkimuksen tuhoavan luonteen; kerran kaivettu kohde on iäksi tuhottu. Tämän väis-

tämättömän tosiasian ymmärtäminen voi edesauttaa hahmottamaan, miksi kajoavaan toimintaan laissa vaaditaan viranomaisen lupa ja kaivausjohtajalta sopivaa pohjakoulutusta (Muinaismuistolaki 295/1963). Dokumentoinnin avulla osallistettava joutuu myös havainnoimaan tietoisemmin omaa sekä kohteen ympäristöä, jolloin hän saattaa alkaa kiinnittää huomiota kohteen yksityiskohtiin ja luonteeseen uudella tavalla. Fotogrammetriaan perustuvien tekniikoiden hyödyntämisen puolesta puhuvat myös niiden yksinkertainen opetettavuus sekä taloudelliset edut. Vedenpitävät valo- ja videokuvauslaitteet eivät nykyään ole enää järin kalliita. Lisäksi kenttätöistä tuttujen dokumentointitekniikoiden alkeita voidaan opettaa pinnalla ja sitten vasta siirtyä veteen harjoittelemaan. Näiden alun perin dokumentointiin tarkoitettujen tekniikoiden kohdalla ei myöskään tule ongelmia siitä, kuka dokumentointia saa tehdä. Dokumentoinnilla olisi lisäksi mahdollista saada talteen tietoa kohteiden kunnosta, joka olisi tutkijoiden käytössä myös myöhemmin.

Kajoavan tutkimuksen osalta vedenalaiseen arkeologiaan sekoittuu myös ammattisukeltamiseen liittyvät ongelmat. Toisin kuin virkistysukellusta, ammattisukellusta⁵⁹ on työturvallisuuden takaamiseksi säädeltävä lailla (Benjamin & MacKintosh 2016). Tutkimussukeltaminen kuuluu ammattisukeltamisen piiriin, ja myös arkeologinen tutkimussukeltaminen⁶⁰ on osa ammattisukeltamista. Suomessa ja muissa Euroopan Unionin jäsenmaissa on käytössä vuoden 2005 EU-direktiiviin pohjautuvat standardit ESD ja AESD⁶¹, joilla määritetään tutkimussukeltajan muodollinen pätevyys (European Science Foundation (ESF) 2009). Benjaminin ja MacKintoshin mukaan kansallisesti koulutuksissa on eroja, kuten myös siinä minkälaista pohjaa tutkimussukeltaja koulutettavalta odotetaan. He huomauttavatkin, että Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa on hyväksytty vähimmäispätevyyden osoitukseksi vuosien virkistysukelluskokemus, jonka takia Euroopan Unioni on alkanut kannustaa myös muita yhtenäistämään laatuvaatimuksiaan tähän käytäntöön (Benjamin & MacKintosh 2016). Kajoava tutkimus ja arkeologinen tutkimussukeltaminen ovat omalla tavallaan hankaluuksissa mentäessä valtion aluevesien ulkopuolelle. Kansainvälisten vesien puolella valtiot saavat toimia rajoitetusti omalla talousalueellaan, mutta tämä koskee Sarah Dromgoolen (2010: 43) mukaan vain tieteellisiä tutkimustoimia. Hän nostaa kuitenkin esiin, etteivät

⁵⁹ Kansainvälisesti tietoa löytyy termillä *commercial diving*.

⁶⁰ Kansainvälisissä englanninkielisissä artikkeleissa termillä *scientific diving*.

⁶¹ ESD eli European Scientific Diver ja AESD eli Advanced European Scientific Diver

valtiot voi kuitenkin kontrolloida vedenalaisiin muinaisjäänöksiin tai kulttuuriperintökohteisiin kohdistuvaa toimintaa. Tämä johtuu Dromgoolen (2010: 40–45) mukaan siitä, ettei arkeologista tutkimussukeltamista tulkita kansainvälisessä lainsäädännössä osaksi Marine Scientific Researchia (MSR), koska arkeologinen tutkimus kohdistuu aina ihmisen toiminnasta merenpohjaan päätyneeseen aineistoon, ei meriluontoon itseensä. Aminoff tai Pirjatanniemi eivät ole omissa artikkeleissaan sivunneet tätä aihetta. Mahdollisesti paras lähestymistapa suojata historiallisia hylkyjä, jotka ovat kansainvälisten vesien puolella, on Pirjatanniemen korostama tiedon popularisointi ja sen saavutettavuuden lisääminen. Pohjatietojen kasvaminen helpottaisi ihmisiä tunnistamaan aarteenmetsästykseseen liittyvää ajatusmallia sekä tiedostamaan aarteenmetsästykselle ominaisen toimintatavan, joka arkeologisen tutkimuksen tapaan tuhoaa kohteensa.

Skotlantilainen projekti *Samphire* on onnistunut esimerkki osallistamisen vaikutuksista, josta voisi ottaa mallia ja ajatuksia siihen, kuinka Itämerellä ja Suomessa suojelumentaliteettiä voitaisiin kehittää. *Project Samphire* on keskittynyt kehittämään sekä tukemaan Skotlannin vedenalaisen kulttuuriperinnön tunnistamista, tutkimista sekä arvostamista yhteistyössä paikallisten yhteisöjen kanssa. Projektin tavoitteena on ollut lisäksi lähentää ammatti-arkeologeja ja paikallisia toisiinsa, ja näin kehittää kulttuuriperintöammattilaisia ja maallikoiden välistä suhdetta (SAMPHIRE 2017A). Tämä projekti palkittiin onnistuneesta työstään vuoden 2017 Europa Nostra Awards:eissa, joka on museopiireissä arvostettu Euroopan Unionin kulttuuriperintöpalkinto (SAMPHIRE 2017B).

5.2. Popularisointi käytännössä

Suomessa on kymmenen pääasiassa vain merenkulkuun keskittynyttä museota⁶². Museot sijaitsevat lähinnä länsirannikolla, koska rannikkoalueella merenkulku on aina ollut tärkeä osa alueen elämää. Merenkulkuun keskittyneet museot ovat hyviä yhteistyökumppaneita pohdittaessa suojelunkehittämistä, koska museoissa on totuttu tekemään popularisoivaa työtä. Näissä museoissa on jo olemassa runsaasti hylkyihin ja aluksiin liittyvää materiaalia, mutta merenpohjassa olevien hylkyjen tavoin ne ovat

⁶² Museot löytyvät eripuolilta Suomea. Oulussa on *merimiehenkotimuseo*, Kristiinankaupungissa *Kristiinankaupungin merimuseo*, Vaasassa *Vaasan merimuseo*, Raumalla *Rauman merimuseo*, Uudessakaupungissa *Merimiehenkoti-museo*, Turussa *Forum Marinum*, Ahvenanmaalla Maarianhaminassa *Ahvenanmaan merenkulkumuseo*, Helsingissä *Suomenlinnan museo*, Loviisassa *Loviisan merenkulkumuseo* sekä Kotkassa *Suomen merimuseo*.

sidoksissa fyysiseen paikkaan. Fyysisessä museossa olevat näyttelyt ja tieto on yksinkertaisesti saavuttamattomissa, ellei ei-sukeltavalla henkilöllä ole mahdollisuuksia matkustamiseen tai kiinnostusta kulttuurimatkailuun. Esteettömyyteen eivät liity vain fyysisten tai henkisten rajoitteiden huomioiminen, vaan osa sitä on myös ihmisten sijainnin ja mahdollisuuksien pohtiminen.

Historiallisten hylkyjen pinnalle tuonnin ongelmaan vastausta voisi lähteä tarkastelemaan Suomen museoliiton *seinätön museo*⁶³ –konseptin avulla. Konseptin taustalla on idea siitä, ettei kulttuuriperintöön ja muinaisjäännöksiin liittyvä tieto ole vain fyysisessä paikassa eli museorakennuksessa vaan saavutettavissa myös muilla keinoin – verkossa (Suomen museoliitto 2017). Ideaa voitaisiin soveltaa vedenalaisten hylkyjen popularisointiin esimerkiksi luomalla merimuseoiden ja museoviraston yhdessä ylläpitämä verkkomuseo, jonka pysyvät näyttelyt ja vaihtuvat näyttelyt hyödyntäisivät osallistettujen harrastajasukeltajien dokumentoimaa valokuva- ja videomateriaalia. Museoissa virtuaaliset verkkonäyttelyt ovat jo arkipäivää ja etenkin historiallisten hylkyjen kohdalla vastaus siihen, kuinka ne voidaan tuoda pinnalle. Verkossa oleva näyttely tukisi fyysisten museoiden toimintaa ja mahdollistaisi samalla saavutettavuuden myös heille, jotka eivät syystä tai toisesta pääse käymään museolla. Myös itsenäisellä omalla alustallaan toimiva virtuaalinen museo ei kasvattaisi liian raskaaksi merimuseoiden omia internetsivuja, sen sijaan sivustolta olisi näihin museoihin ohjaavat linkit heille, jotka haluavat ja voivat museoissa vieraila. Virtuaalinen näkökulma ja sen tarjoamat mahdollisuudet parantaisivat huomattavasti ei-sukeltavien mahdollisuuksia päästä kohtaamaan vedenalaista kulttuuriperintöä ja muinaisjäännöksiä.

Virtuaalisella alustalla on myös muita mahdollisuuksia. Vrouw Mariasta on vuonna 2012 valmistunut 3D-simulaatio, jonka avulla ei-sukeltava pääsee kokemaan hylyn sukeltajan silmin (Museovirasto 2015B). Kyseinen simulaatio⁶⁴ on yhä koettavissa Kotkassa Suomen merimuseossa (MUSE/spa/21: 63), ja sitä voidaan pitää urauurtavana kokeiluna, joka osoitti kuinka hylt on mahdollista tuoda pinnalle niihin kajoamatta. Tällä hetkellä simulaation tekemiseen käytetty teknologia on jo osittain vanhentunutta, mutta sen merkitystä ja elämystä se ei poista. Simulaatio Vrouw Mariasta on kuitenkin sidoksissa fyysiseen museoon, joten sitä käyttäekseen pitää matkus-

⁶³ *Seinätön museo* on Suomen museoliiton museoille kehittämä alusta, joka on tarkoitettu helpottamaan virtuaalisen sisällön tuomista älypuhelimiin ja tableteille (Suomen museoliitto 2017).

⁶⁴ Simulaatio toteutettiin Museoviraston ja Aalto yliopiston yhteistyöhankkeena. (Museovirasto, 2012).

taa Kotkaan. Seuraava askel olisi irrottaa simulaatiot fyysisestä vaatimuksesta verkkosijaintiin. Teknologian kehittyessä ja muuttuessa helpommaksi voi tulevaisuudessa harkita mahdollisuutta hyödyntää virtuaalisukeltelussa peliteknologiaa⁶⁵ enemmänkin, tai perinteisemmin luoda luontodokumentteja muistuttavia hylkyelokuvia (vertaa planetaariot). Materiaalin kokonaisvaltainen hyödyntäminen lisäisi popularisoinnin mahdollisuuksia immersiiivisten kokemusten⁶⁶ välityksellä. Popularisointia ei pidä silti jättää pelkän virtuaalisen, aina avoinna olevan verkkomuseon harteille, vaan siihen tulee liittää myös kohteet fyysisinä. Mallia voi ottaa esimerkiksi Skotlannin Project SAMPHIRE:n toteutuksesta sekä Caymansaarten perintöpolusta, joka sisältää vedenalaisten kohteiden lisäksi maanpäällisiä kohteita ja pyrkii esittelemään polun avulla kokonaisuudessaan saarten 500 vuoden mittaista historiaa. Käytännössä vedenalaisten kohteiden historia pitäisi saada sidottua osaksi kokonaishistoriaa, jotta historiasta luotava kuva olisi mahdollisimman monipuolinen, ja historiallisten hylkyjen merkitys avautuisi yleisölle paremmin. Tästä syystä esimerkiksi maakyntin pystyttämistä Helsingin Kaivopuistonrantaan ei missään nimessä saa jättää tekemättä. Vaan kyltti tulee pystyttää ja liittää oheen esimerkiksi QR-koodi, josta erikseen voi avata vaikka Kronprins Gustav Adolfista tehdyn 3D-mallin tarkasteltavakseen tähyillessään ulapalle.

⁶⁵ Peliteknologiasta hyvinä esimerkkeinä ovat VR-teknologia, jota on käytetty IT –elokuvan markkinoinnissa (IT: FLOAT – A Cinematic Virtual Experience) sekä niin sanottujen ”kävelysimulaattoreiden” avulla. Kävelysimulaattoreilla tarkoitetaan pelejä, joissa ei juuri ole peli-elementtejä vaan keskitytään tarinnan kerrontaan, esimerkiksi pelaajayhteisöissä tämäntyyppisiksi peleiksi nimitetään muun muassa: *What remains of Edith Finch* ja *Hellblade: Senua’s Sacrifice* -pelejä.

⁶⁶ Simulaatioihin ja immersiiivisyyteen voi perehtyä Maija Paunion Tampereen yliopistoon vuonna 2016 tekemästä pro-gradusta *Immersiivinen kokemus Vrouw Marian näyttämöllä* (MUSE/spa/21: 66). Tutkielma on luettavissa sähköisesti osoitteessa <http://tampub.uta.fi/handle/10024/100466>.

6. Yhteenveto ja johtopäätökset

Suojelumentaliteetin synty perustuu kulttuuriperinnön aktiiviselle käytölle osana kulttuuriperformanssia. Tämä käyttö ylläpitää myös kulttuuriperintöön kohdistuvaa suojelumuönteisyyttä. Tätä suojelumentaliteettia on mahdollista laajentaa koskemaan kulttuuriperintöstatuksettomia kohteita, kuten muinaisjäänöksiä ja muinaisjäänösstatuksettomia hylkyjä. Suojelumuönteisyyden laajeneminen muihin kohteisiin perustuu suojelun eri osa-alueiden yhteistyölle. Yhteistyöllä tuetaan sekä suojelun onnistumista että suojelumentaliteetin kehittymistä ja ylläpitoa. Olennaista on hahmottaa suojelutyön keskiössä olevien historiallisten hylkyjen lähtökohtainen luonne. Historiallisen hyllyn luonteella tarkoitan sitä, onko kyseessä kulttuuriperintö, muinaisjäänös vai muinaisjäänös- ja kulttuuriperintöstatukseton hylky. Näitä määritelmiä erottavat kriteerit, joiden perusteella historiallisen hyllyn luonne voidaan määrittää. Luonne vaikuttaa siihen, kuinka suojelu toteutuu käytännössä ja mitä haasteita suojeluun liittyy sekä mistä haasteet johtuvat. Historiallisen hyllyn luonteen tunteminen auttaa hahmottamaan miten näihin haasteisiin voidaan vastata popularisoinnin ja osallistamisen avulla.

6.1. Hyllyn luonne

Historiallinen hylky, joka on luonteeltaan kulttuuriperintöä, syntyy poikkeuksesta siihen kohdistuvan toiminnan seurauksena. Laurajane Smith on todennut David Harveyn argumenttiin tukeutuen, että kulttuuriperintö luodaan aina yhteiskunnan taholta edustamaan tiettyä aikakautta, jonka ilmiöitä käsitellään kulttuuriperformanssin avulla. Kulttuuriperformanssissa yksilö vahvistaa tietoisesti tai tiedostamattaan omaa identiteettiään, mielipiteitään sekä sosiaalista ja kulttuurista yhteenkuuluvuuden tunnettaan yhteisöön, johon hän kuuluu, kokee kuuluvansa tai haluaa kuulua. Kulttuuriperformanssi toteutuu Harveyn tunnistamien toiminnan muotojen kautta: muistelu, ikuistaminen, kommunikaatio ja muistojen sekä tiedon eteenpäin välittäminen. Kulttuuriperintöön liittyvä säilyttäminen johtaa väistämättä konservointiin tai konservointitarpeen arviointiin. Merkitysarviointia (*assessment of significance*) käytetään kulttuuriperinnön tunnistamisen työkaluna. Dean Sully on kritisoinut työkaluun liitettyä käsitystä objektiivisuudesta. Sully on huomauttanut, että merkitysarviointi on yksi osa arvokonservointia, joka on itsessään kulttuuriperintöä luovaa toimintaa ja vaikuttaa kohteen luonteeseen. Merkitysarvioinnissa pyritään selvittämään kohteen sidosryhmiä, tutkimaan koh-

detta ja selvittämään keille kohde on tärkeä sekä miksi. Tämä on osa tietoista konservointitarpeen arviointia, joka perustuu arvoille. Arvokonservoinnissa objekti konservoidaan konservointipäätöksen aikaisia arvoja. Konservoitu objekti edustaa aikakautaan siitä näkökulmasta, mikä on konservointi hetken arvomaailma. Sully toteaa, että tiedostamatta arvoperusteisesti konservoidun objektin kulttuuriperintöstatus on kaatoava. Arvokonservoitu objekti ei pysty muuttumaan ja mukautumaan tulevaisuuden arvomaailmaan ja tarpeisiin, mikäli se edustaa vain konservointihetkensä arvomaailmaa ja haluaa kuvausta menneisyydestä.

Kulttuuriperintöön liittyvä kulttuuriperformanssi toiminta ja luominen selettävät, miksi John Schofield on määritellyt kulttuuriperinnön olevan jotain arvostettua, joka on tärkeä yhteisölle, ryhmälle tai yksilölle. Kulttuuriperintö nähdään tärkeänä, koska sitä arvostetaan. Schofield on tarkentanut määritelmäänsä huomauttamalla, ettei perintö herätä tunteita niissä, joiden perinnöstä ei ole kyse. Huomio sitoo kulttuuriperinnön Andrea Witcombin tunteiden pedagogiaan. Kulttuuriperintökohteet sisältävät aisteja stimuloivia ärsykeitä, jotka vaikuttavat yksilön kokemukseen. Kohteen herättämät tunteet riippuvat yksilön henkilöhistoriasta ja kollektiivisista muistoista, joita hänelle on elämänsä aikana kertynyt. Witcombin huomioimat tunteet vuorostaan vuorovaikuttavat paikalla tapahtuvaan kulttuuriperformanssiin. Mikäli kohde ei herätä henkilössä tunteita kyse ei ole joko hänen kulttuuriperinnöstään, kulttuuriperintökohde on menettänyt merkityksensä Sullyn kuvailemalla tavalla tai kohde yksittäisenä hylkynä ei yksinkertaisesti ole kulttuuriperintöä.

Tutkielmani aineistosta voin todeta vain Ladogan melko varmasti täyttävän yksittäisenä hylkynä kulttuuriperinnön määritelmän. Ladoga edustaa ensimmäisen maailmansodan aikaa ja yhteiskuntaa, hylkyä on tutkittu ja sitä on popularisoitu. Hylkyä on myös käytetty sen löytymisen jälkeen ja sen historia on tiedossa. Ladogan hylky on nykyään myös muinaisjäännös, koska hyllyn uppoamisesta on kulunut yli sata vuotta. Kulttuuriperintöstatuksettomina tutkielmani hylyistä voi varmuudella pitää valtaosaa, koska niitä ei ole tutkittu ja niiden historiaa ei tunneta. Tämä tarkoittaa, että on kyseenalaista tapahtuuko kulttuuriperformanssia näillä hylkyillä harrastajasukeltajien vieraillessa niillä eli herättääkö itse hylky sukeltajassa tunteita.

Historiallinen hylky, joka on luonteeltaan muinaisjäännös täyttää juridisen Muinaisjäännöslain määritellyn kriteerin. Toisin sanoen hyllyn uppoamisesta on kulunut sata vuotta. Tutkielmani hylkyaineistossa on muinaisjäännökseksi laskettavia

hylkyjä 27 kappaletta (LIITE 3). Näistä hyllyistä 26 eivät todennäköisesti tällä hetkellä täytä kulttuuriperinnön kriteereitä, toisin kuin Ladoga. Näitä hylkyjä ei ole tutkittu yhtä paljon, niitä ei välttämättä ole popularisoitu laajalti, mutta niiden uppoamisesta on kulunut sata vuotta. Kuuden hyllyn (1182, 1132, 1660, 1652, 1105, 1655) kohdalla on vaikea perustella, miksi ne täyttävät kiinteän muinaisjäännöksen kriteerit hylkyinä, koska niiden tiedoissa ei mainita oletettua uppoamisajankohtaa. Todennäköisesti nämä hyllyt ovat olleet viranomaisten tiedossa kauan ennen sähköisen muinaisjäännösrekisterin luomista, jolloin ne voidaan luokitella kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Tämä ei kuitenkaan ilmene järin selkeästi näiden hylkyjen rekisterikortista, joten syytä ei käytännössä voi todeta. Ne eivät välttämättä edusta uppoamisajankohtansa aikaa, joten niillä ei todennäköisesti tapahdu kulttuuriperformanssia, joten nämä 26 hylkyä eivät ole itsenäisinä ja yksittäisinä kohteina tarkasteltuna kulttuuriperintöä.

Muinaisjäännös- ja kulttuuriperintöstatuksettomia hylkyjä on aineistosta ni ehdottomasti eniten kokonaisuudessaan 57 hylkyä (katso 4.1.1. *Maailmansotien aikaisten hylkyjen suoja*). Näiden hylkyjen kohdalla muinaisjäännösstatus on epäselvä, koska niistä ei välttämättä ole riittävästi tietoja melko tarkkaan identifiointiin. Näistä hyllyistä ei tiedetä, esimerkiksi milloin ne ovat uponneet ja minkä aluksen hyllystä on kyse. Osaa hyllyistä ei välttämättä edes ole, vaan kohde koostuu pelkästään hyllyn jäänteistä. Epätodennäköistä on, että sukeltajat vierailevat kaikilla näillä hyllyillä, koska hyllyn sijaintitiedot ovat epätarkkoja ja varmuutta hyllyn olemassa olosta ei ole. Suurin osa aineistoni tämän luonteisista hyllyistä ei tule täyttämään kulttuuriperinnönkriteereitä, koska mahdollisesti perusteellisella tutkimuksellakaan ei kyetä identifioimaan hylkyä.

Luonteen määräytymiseen ei vaikuta lähtökohtaisesti kohteen itsensä kunto. Muinaisjäännös- ja kulttuuriperintöstatukseton hylky voi olla hyväkuntoisempi kuin kulttuuriperintökohteen kriteeri täyttävä hylky. Arvostus ei ole riippuvainen kohteen kunnosta, vaan siitä kuinka hyvin kohteen elinkaari tunnetaan ja mitä se yhteisölle ja yksilöille sekä ryhmille edustaa. Tämä tunteminen liittyy kohteen tiivistä luontevaksi osaksi paikallishistoriaa tai vain laajempaa historiallista jatkumoa. Mahdollisesti samasta syystä kulttuuriperintökohteeseen kohdistuva suojelunhalu ei riitä ulottumaan muihin historiallisiin hylkyihin tai muinaisjäännöksiin. Suojelunhalu ei myöskään kata muiden kulttuuriperintöä, koska se ei herätä tunteita samalla tavoin kuin yksilön oma kulttuuriperintö.

6.2. Hyllyn luonteen vaikutus suojeluun

Historiallisen hyllyn luonne vaikuttaa suoraan siihen, kuinka suojelu toteutuu käytännössä. Luonteen tunnistaminen auttaa viitteitä siitä, miten motivoituneita yhteisöt, ryhmät ja yksilöt ovat säilyttämään kyseisen kohteen. Kohteeseen suhtautuminen riippuu myös hyllyn luonteesta. Luonne auttaa myös ymmärtämään, mistä kohteen suojelun haasteet johtuvat. Kulttuuriperintökohteeksi tunnistettavaa hylkyä on helpointa suojella. Tämä johtuu siitä, että ennen kulttuuriperinnöksi tunnistamista kohdetta on yleensä tutkittu, kohteen elinkaari eli historia on saatu joko täysin tai alustavasti selville ja tältä pohjalta sitä on popularisoitu. Popularisoinnin kautta kohteen merkitys on vakiintunut ja siitä on luotu kulttuuriperintökohde. Suojelun helppous johtuu siitä, että ihmisille on kehittynyt suhde kohteeseen. Tällöin suojelumentaliteetin synty ja ylläpitoon tarvittava motivaatio ovat lähtöisin yksilöstä itsestään. Tämän suhteen takia kulttuuriperintöä arvostetaan ja sitä pidetään tärkeänä säilyttää jälkipolville.

Muinaisjäänköhdettä, joka ei ole yksittäisesti tarkasteltuna ole kulttuuriperintöä, ei ole yhtä helppo suojella. Muinaisjäänökset kokonaisuutena ovat yksi osa kulttuuriperintöä, mutta yksittäisinä kohteina tarkasteltuna ne eivät välttämättä täytä kulttuuriperinnön kriteereitä. Yksittäiseen muinaisjäänökseen ei yhteisöllä, ryhmällä tai yksilöllä ei välttämättä ole muodostunut minkäänlaista suhdetta, jonka vuoksi muinaisjäänöstä arvostettaisiin sen itsensä vuoksi toisin kuin kulttuuriperintökohteita. Tämän suhteen puuttuminen erottaa muinaisjäänöksen kulttuuriperinnöstä, syntyvän lisäksi. Muinaisjäänökset poikkeuksetta löydetään, siinä missä kulttuuriperintö on aina yhteiskunnan luomaa. Muinaisjäänöksen kohdalla suojelumentaliteetti ei ole lähtöisin yksilöstä itsestään, vaan syntyy ulkoisen motiivoinnin tuloksena. Muinaismuistolaki heijastelee yhteiskunnan arvomaailmaa ja näkee muinaisjäänösten säilymisen merkityksellisenä. Tässä tapauksessa pelkästään lakiin nojautuva suojelumentaliteetti luottaa yksilön haluun kunnioittaa yhteisiä sääntöjä eli lakeja. Arkeologista ja historiasta kiinnostuneille tämä on todennäköisesti luontevampaa, koska heillä voi olla enemmän tietoa arkeologian ja historian tutkimuksesta.

Muinaisjäänös- ja kulttuuriperintöstatukseton hylkyä on vaikeinta suojella. Metallirunkoisista hilyistä suurin osa on näitä. Ne eivät täytä juridisia muinaisjäänöksen kriteereitä, mutta eivät myöskään kulttuuriperinnönkriteereitä. Suojelumentaliteetin syntyyn tarvittava sisäinen motivaatio tai ulkonen motivaatio eivät kehi-

ty, koska motivoivaa tekijää ei ole. Ihmisillä ei ole syntynyt historialliseen hylkyyn suhdetta, joka tekisi siitä merkityksellisen heille ja lain kunnioittaminen ei ole tarpeen, koska hylky ei ole lain suojaama.

6.3. Miten popularisoinnilla voidaan vaikuttaa hyllyn luonteen luomiin haasteisiin?

Pelkkään muinaismuistolakiin perustuva suojele ei toimi, koska suojelelunhalu rakentuu ulkoisen motivaation varaan. Tästä syystä täysin statuksettomat hylt ovat alttiimpia kajoamiselle, samoin kuin muinaisjäänökset. Pirjatanniemi on tulkinnut tiedonpuutteen olevan Muinaismuistolain toimimattomuuden taustalla. Populaaria ja helposti saatavilla olevaa luotettavaa tietoa on liian vähän, joten Pirjatanniemi toteaa, ettei ihmisten motiiveja hylkyihin kajoamiseen voida rikoslain silmissä pitää tuomittavina.

Muinaisjäänöslain suojaamattomia hylkyjä on aineistostani noin 66 %. Ne ovat metallirunkoisina hylkyinä kuitenkin tiedollisesti merkittäviä, koska ainakin osa niistä on rakennettu metallin käyttöön oton alkuaikoina. Nämä hylt voivat myös tarkentaa käsitystämme 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten laivanrakennusteknologiasta, ja siitä kuinka metallia raaka-aineena opittiin hyödyntämään tehokkaasti. Näitä hylkyjä ei kuitenkaan suojaa muinaisjäänös- tai kulttuuriperintöstatus, koska niitä ei tunneta. Jan Aminoff totesi myös, että sellaisen historiallisen hyllyn omistajuutta sukeltaja voi koettaa vaatia, joka ei vielä täytä Muinaismuistolain sadan vuoden kriteeriä. Tämä on oletettavasti mahdollista myös siinä tapauksessa, että muinaisjäänösstatukseton hylky olisi kulttuuriperinnöksi laskettavissa. Kynnys kajota näihin hylkyihin on todennäköisesti siksi matala. Tätä kynnystä kajoamiseen voidaan pyrkiä ohjautusti korottamaan popularisoimalla historiallisia hylkyjä. Erityisesti popularisointia täytyy kohdentaa ei-sukeltaville, jotta ennen sukellusharrastuksen aloittamista yksilöllä olisi enemmän tietoa historiallisista hylkyistä ja kehittynyt alustavasti suhde historiallisiin hylkyihin kulttuuriperintönä. Suhteen kehittyminen johtaisi kulttuuriperintökohteiden käyttöön kulttuuriperformanssissa, jolloin suojelelunhalu on lähtöisin yksilöstä itsestään. Popularisoinnin haasteena on sijainti, joka mahdollistaa vain harvoille hylkyillä vierailun.

Vastaus ongelmaan tulee mahdollisesti teknologian kehityksestä, jonka Graham Black on todennut muuttavan tapaamme toteuttaa kulttuuriperformanssi. Perinteinen ”nauti, puhu, tee” -malli on muuttumassa ”puhu” ja ”tee” -painotteisemmaksi, koska teknologian kehitys mahdollistaa vuorovaikutteisemmän

suhteen kulttuuriperintöön. Sosiaalisen median ja teknologian aikana kävijöille on myös luonnollista jakaa kokemaansa elämystä jo vierailun aikana. Osallistuminen kulttuuriperformanssiin on siis aikaisempaa aktiivisempaa ja tekemistä painottavampaa. Blackin toteamaa muutosta on nähtävissä myös Suomessa. Intendentti Tikkanen haastattelussaan mainitsi sukeltajien ottavan aktiivisesti yhteyttä ja toivovan, että heille annettaisiin tehtäviä. Kulttuuriperintökohteiden hoitaminen ja dokumentointi on osa sekä säilytys- ja tutkimustyötä, että kulttuuriperformanssia. Tahto osallistua yhteisestä perinnöstä huolehtimiseen voidaan tulkita heijastelevan kulttuuriperformanssin muutosta ”puhu” ja ”tee” painotteisemmaksi erityisesti vedenalaisen arkeologian piirissä. Osatekijänä tässä muutoksessa on ollut varmasti onnistunut sukeltajien osallistaminen jo 20 vuoden ajan. Tämä ei tarkoita, ettei välillä olisi syntynyt ristiriitoja sekä takaiskuja. Kulttuuriperinnöstä ja kulttuuriperformanssista keskusteltaessa on otettava huomioon, että ihmisten taustat, arvot ja yhteisöt, joihin nämä kuuluvat ovat erilaisia. Yhden kulttuuriperintö ei ole tätä toiselle, mutta tietoisuus perinnöstä voi edesauttaa kunnioittamaan sitä. Osallistamisen hyödyt ovat kuitenkin haittoja merkittävämmät, koska se edesauttaa menneisyyden tutkimusta ja onnistuessaan luo uusia kulttuuriperintökohteesta kiinnostuneita sidosryhmiä. Sidoryhmillä on jälleen omat syynsä osoittaa kiinnostusta kulttuuriperintökohteille ja näiden syiden pohjalta syntyy sisäinen motivaatio suojella kohdetta. Toisin sanoen onnistunut historiallisten hylkyjen popularisointi levittää tietoa, jonka avulla ihmisten on mahdollista tutustua hylkykohteisiin. Populaarin tiedon määrän kasvu helpottaa tiedon saatavuutta, koska ihmiset löytävät tiedon nopeammin. Luotettava populaari tieto helpottaa myös arkeologin ja aarteensijöiden erottamista toisistaan. Populaarin tiedon saamiseksi tarvitaan kuitenkin tutkimusta, jonka avulla hylkykohteiden elinkaaria saadaan selville. Hylkyjen historian selvittäessä myös mahdollisuudet löytää hyllylle sidoryhmiä kasvavat. Haasteena popularisoinnille on kuitenkin hylkyjen hankala sijainti ja tutkimukseen saatavilla olevien resurssien puute.

6.4. Popularisointi käytännössä

Käytännön popularisoinnissa tutuin tapa ovat yleisökaivaukset sekä maallisen että vedenalaisen arkeologian piirissä. Toinen tutuksi tullut tapa popularisoida vedenalaisia kohteita ja historiallisia hylkyjä ovat hylkypuistot. Nämä ratkaisut ovat selkeästi tehok-

kaita, mutta vedenalaisen arkeologian kohdalla keinot tarvitsevat monipuolistusta. Molemmat tavat popularisoida ovat erittäin sukeltajakeskeisiä, sillä vain sukeltajat pääsevät fyysisesti käymään vedenalaisella kohteella. Tilanne on ymmärrettävä. Sukelusharrastus on ollut vasta noin 67 vuotta olemassa, ja harrastajia on väestöstä erittäin pieni osa. Suomessa sukeltajia on väestöstä vain noin 0,9 % eli yhtä paljon kuin Porvoossa on asukkaita. Ennen nykyistä teknologiaa vedenalaisten kohteiden sijainti on rajannut popularisoinnin kohderyhmää rajusti. Alussa on myös ollut tärkeää vaikuttaa pelkästään sukeltajiin, jotta historiallisia hylkyjä ei tuhota etsittäessä aarteita. Tärkeintä oli siis saada fiktiosta tuttu ”aarrehylky” mielikuva kumottua, koska suurin osa hyllyistä ei sisällä arvokasta lastia vaan lasti usein on nostettu hyllystä jo sen uppoamisen aikana, jos nostaminen on ollut mahdollista. Nostamatta jäänyt arvokas lasti ei välttämättä myöskään ole säilynyt sellaisena, että se nykyäänkin olisi vielä arvokasta. Popularisoinnin tapojen monipuolistaminen ei tarkoita, että ensisijaisesti sukeltajia kohderyhmänään pitävistä hankkeista tulisi luopua. On luontevaa jatkossakin jatkaa näiden tuttujen ja hyväksi havaittujen tapojen kanssa. Samalla voidaan tuoda näiden tapojen rinnalle ensisijaisesti ei-sukeltaville suunnattua popularisointia. Nykyinen teknologia on alkanut jo mahdollistaa historiallisten hylkyjen saavuttamisen virtuaalisesti eli metallirunkoiset hyllyt voivat tulla pinnalle poistumatta merenpohjasta. Tätä kehitystä voidaan pitää voimakkaana kannustimena kehittää ja syventää yhteistyötä merimuseoiden kanssa, jolloin museoissa olevaa popularisointitaitoa ja asiantuntijuutta voidaan hyödyntää.

Ensimmäinen popularisoinnin haaste on datan puuttuminen aineistoni kaltaisista historiallisista hyllyistä. Ei-sukeltaville on tarjottava jonkinlaisen median kautta mahdollisuus vuorovaikutukseen hylkykohteen kanssa, jotta kulttuuriperformanssiin tarvittava suhde kulttuuriperintöön muodostuu. Tämän materiaalin tuottamiseen eli popularisointiin sukeltajia voidaan osallistaa. Valokuvaukseen ja videokuvaukseen perustuvia tekniikoita käytetään usein kohteiden dokumentointiin sekä kunnan valvontaan. Nämä tekniikat ovat lähtökohtaisesti kajoamattomia ja tekniikoiden omaksuminen on melko helppoa. Valokuvaaminen ja videokuvaaminen tuovat kuvamateriaalia, jota tarvitaan ei-sukeltaville popularisoidessa. Sukeltajien osallistaminen kuvauksen kautta popularisointiin tukee myös *Helli hylkyjämme –kampanjan* viestiä, koska toiminnallaan sukeltaja osallistuu levittämään tietoa niiden joukkoon, jotka eivät hyllylle itse pääse. Dokumentointiin tarvittavat vedenpitävät digitaalikamerat tai videoka-

merat ovat nykyään melko edullisia ja tekniikat itse voidaan opettaa maalla sukeltajille. Dokumentoinnin opettaminen voi tuoda sukeltajille myös uusia näkökulmia historialliin hylkyihin, koska ovat oppineet kiinnittämään huomiota erilaisiin asioihin kuin ennen historiallisen hyllyn dokumentoinnin oppimista. Sukeltajien osallistaminen kuvamateriaalin tuottoon vähentäisi popularisointiin tarvittavaa resurssien määrää ja ei-sukeltaville olisi mahdollisuus kohdata historiallisia hylkyjä *in situ* kuvallisen median välityksellä. Tähän popularisointiin osallistaminen tarvitsee kuitenkin ympärilleen selkeät suunnitelmalliset rajat, jotta onnistunut osallistaminen mahdollistuu. Yksi selkeä keino luoda rajoja olisi kehittää erilaisia hylkykohteita ja vedenalaisia muinaisjäänöksä toisiinsa yhdistävä *Vedenalainen perintöpolku*. Tämä polku voisi sisältää erilaisia luonnontieteellisiä kohteita, kulttuuriperintökohteita, kulttuuriympäristökohteita ja muinaisjäänöksikohteita kuin myös muinaisjäänöksstatuksettomia hylkyjä (LIITE 5). Vedenalainen perintöpolku voisi itsessään olla Caymansaarien polun tapaan osa maalla olevaa laajaa *Perintöpolkua*. Kohteiden maininta osana vedenalaista perintöpolkua ei ehdottomasti vaadi, että kohteissa on oltava hylkypuistolle tavallisia sukelluskalusteita kuten poijuja, opastauluja tai reittiä opastavia köysiä. Kohteita voidaan priorisoida sen perusteella, miten niitä aiotaan käyttää ja siten ”luokitella” miten hylky on osa perintöpolkua: historiallinen kohde, muinaisjäänöks, hylkymuseo vai hylkypuisto (LIITE 3).

Toinen tarvittava asia popularisoinnin onnistumiseksi on paikka, jonne sukeltaja voi lahjoittaa käyttöoikeuksineen kopiot kuvaamastaan materiaalista käytettäväksi popularisointiin. Museot ovat fyysisinä kohteina paikkasidonnaisia, joten laajempaan saavutettavuuteen voitaisiin pyrkiä kehittämällä internetpohjainen ”verkkomuseo”, jonka toiminta tukisi myös rannikoilla sijaitsevien merimuseoiden toimintaa. Verkkomuseon sisältö voisi koostua pysyvästä virtuaalisesta näyttelystä ja vaihtuvista verkkonäyttelystä, joiden rakentamisessa sekä kehittämisessä hyödynnettäisiin sukeltajien tuottamaa kuvamateriaalia. Tämä materiaali olisi myös tutkijoiden käytössä, jotta sukellustaidottomat merihistoriantutkijatkin pääsevät lähemmäs merenpohjassa olevaa lähdemateriaalia. Verkkomuseon olisi parasta olla itsenäinen museo, jotta se ei kuormittaisi olemassa olevien museoiden omia nettisivuja. Sen sijaan verkkomuseon työntekijät voisivat olla osa jonkin fyysisen museon työyhteisöä, jossa työntekijöiden työtilat sijaitsisivat.

Suojelun kehittämisen kannalta pitkän aikavälin ratkaisut ovat ainoa keino vähentää historiallisia hylkyjä ympäröiviä huhuja ja tarinoita. Historialliset hylkykoh-

teet on sidottava tiiviimmin osaksi laajempaa historiallista kontekstia, ja luoda temaat-
tisia kokonaisuuksia, joiden kautta näkökulmat menneisyyteen monipuolistuu. Popula-
risointi on tehokas keino rakentaa suojelua kestäväälle pohjalle ja lisätä ihmisten tietoa
todellisista hyllyistä, jolloin mielikuva aarrehyllyistä jäisi elämään vain fiktion. Historial-
listen hyllyjen näkyvyyttä myös saavuttamattomina kohteina on hyvä lisätä, joten
maakylttejä hyllyjen läheisyyteen kannattaa pystyttää myös ei-sukeltavien iloksi. Tek-
stin oheen voidaan tulevaisuudessa liittää esimerkiksi QR-koodi, jonka avulla kylttiin
tutustuja voi tabletilla tai älypuhelimella avata hyllyä koskevaa lisätietoa, 3D-mallin,
kuvia, videon tai mahdollisessa verkkomuseossa olevan virtuaalisen näyttelyn. Histori-
allisten hyllyjen käyttö tapahtuu siis kulttuuriperformanssin kautta, joka muuttaa his-
toriallisen hyllyn osaksi kulttuuriperintöä. Hyllymyönteisyys ja suojelumentaliteetti
tarvitsevat syntyäkseen sisäisen motivaation, koska yksilöt, ryhmät ja yhteisöt arvosta-
vat kulttuuriperintöään. Toisin sanoen historiallisten hyllyjen hyötykäytön kautta voi-
daan edistää historiallisten hyllyjen suojelua.

Lähdeluettelo

Sähköiset rekisterit:

Muinaisjäännösrekisteri: (tunnus)

- » [https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx]
 - 1526, viimeksi käyty: 4.9.2017
 - 1436, viimeksi käyty: 4.9.2017
 - 1000023496, viimeksi käyty: 4.9.2017
 - 1000027872, viimeksi käyty: 4.9.2017
 - 1000017894, viimeksi käyty: 4.9.2017
 - 1000018120, viimeksi käyty: 4.9.2017
 - 2594, viimeksi käyty: 4.9.2017
 - 2650, viimeksi käyty: 11.9.2017
 - 2489, viimeksi käyty: 11.9.2017
 - 2283, viimeksi käyty: 11.9.2017
 - 2309, viimeksi käyty: 11.9.2017
 - 1978, viimeksi käyty: 11.9.2017
 - 1216, viimeksi käyty: 6.9.2017
 - 1259, viimeksi käyty: 6.9.2017
 - 1165, viimeksi käyty: 7.9.2017
 - 2616, viimeksi käyty: 5.9.2017
 - 2595, viimeksi käyty: 6.9.2017
 - 1824, viimeksi käyty: 6.9.2017
 - 1801, viimeksi käyty: 6.9.2017
 - 2459, viimeksi käyty: 7.9.2017
 - 2673, viimeksi käyty: 7.9.2017
 - 2501, viimeksi käyty: 7.9.2017
 - 2612, viimeksi käyty: 7.9.2017
 - 1459, viimeksi käyty: 12.9.2017
 - 1249, viimeksi käyty: 12.9.2017
 - 1393, viimeksi käyty: 12.9.2017
 - 1300, viimeksi käyty: 12.9.2017
 - 2498, viimeksi käyty: 13.9.2017
 - 1182, viimeksi käyty: 13.9.2017
 - 1132, viimeksi käyty: 13.9.2017
 - 1660, viimeksi käyty: 13.9.2017
 - 1652, viimeksi käyty: 14.9.2017
 - 1655, viimeksi käyty: 14.9.2017
 - 1105, viimeksi käyty: 14.9.2017
 - 1808, viimeksi käyty: 14.9.2017
 - 1797, viimeksi käyty: 14.9.2017
 - 1809, viimeksi käyty: 16.9.2017
 - 1803, viimeksi käyty: 16.9.2017
 - 1141, viimeksi käyty: 16.9.2017
 - 1062, viimeksi käyty: 16.9.2017
 - 1630, viimeksi käyty: 16.9.2017
 - 1691, viimeksi käyty: 16.9.2017
 - 1692, viimeksi käyty: 18.9.2017
 - 1693, viimeksi käyty: 18.9.2017
 - 1694, viimeksi käyty: 18.9.2017
 - 1689, viimeksi käyty: 18.9.2017
 - 1690, viimeksi käyty: 20.9.2017
 - 1103, viimeksi käyty: 20.9.2017
 - 1284, viimeksi käyty: 20.9.2017
 - 1273, viimeksi käyty: 20.9.2017
 - 1563, viimeksi käyty: 25.9.2017

- 2254, viimeksi käyty: 25.9.2017
- 1371, viimeksi käyty: 25.9.2017

Ålands fornlämningsregistret:

- » [<http://www.regeringen.ax/kulturarv/arkeologi-fornlamningar/fornlamningsregistret>]
- » Hylkytiedot on pyydettävä erikseen, pyydetty Marcus Lindholmilta joulukuussa 2016, saatu 18.1.2017
 - Talabot
 - Fräck
 - Centric
 - Hernodia
 - Daisy
 - Runhild
 - Alfhild
 - Jug
 - Skiftet
 - Lejtnant Burakov
 - Nederland
 - SMS Hindenburg
 - SMS Rheinland
 - Jon
 - Kruise
 - C2
 - Aura II
 - Notung
 - Wirgo
 - Sverre
 - Helgoland
 - Bonden
 - Betty H
 - Hera
 - Dagmar Clausen
 - Miranda
 - Storbrotten

Painamattomat lähteet

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkisto, MUSE-kokoelma, Turun yliopisto

Äänitteet:

MUSE/spa/21: Intendentti Sallamari Tikkasen haastattelu Kronprins Gustav Adolf –hylkypuiston perustamisesta

Tutkimuskirjallisuus ja referenssiteokset:

Alvik, Riikka. 2013. The wreck of Vrouw Maria – A sunken treasure or a common European heritage? *Jambes, Europae Archaeologiae Consilium (EAC), Association internationale sans But Lucratif (AISBL)*. [http://www.academia.edu/7427962/The_wreck_of_the_Vrouw_Maria_-_A_sunken_treasure_or_a_common_European_heritage]

Aminoff, Jan. 2008. Historic Wrecks and Salvage under Finnish Law – Recent developments, in Rak, H. & Wetterstein, P. (ed.) *Shipwrecks in international and national law, Åbo Akademi Institute of Maritime and Commercial Law*: 115-130. Turku: Åbo Akademi.

Benjamin, Jonathan & Hale, Alex. 2012. Marine, Maritime, or Submerged Prehistory? Contextualizing the Prehistoric Underwater Archaeologies of Inland, Coastal and Offshore Environments. *European Journal of Archaeology*, 15(2): 237-257.

- Benjamin, Jonathan & MacKintosh, Robert. 2016. Regulating Scientific Diving and Underwater Archaeology: legal and historical considerations. *International Journal of Nautical Archaeology*, 45(1): 153-169
- Black, Graham. 2015. Developing Audiences for the Twenty-First-Century Museum, in C. MacCarthy (ed.) *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Practice*: 123-153. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Broadwater, John D. 2002. Timelines of Underwater Archaeology, in C.V. Ruppe & Barstad J.F. (ed.) *International Handbooks of Underwater Archaeology*: 17-27. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Crooke, Elizabeth. 2015. The "Active Museum": How Concern with Community Transformed the Museum, in C. MacCarthy (ed.) *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Practice*: 481-503. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Darvill, Timothy. 2003. *The Concise Dictionary of Archaeology*. Oxford: Oxford University Press.
- Dromgoole, Sarah. 2010. Revisiting the Relationship between Marine Scientific Research and the Underwater Cultural Heritage. *International Journal of Marine & Coastal Law* 25(1):33–61.
- Enqvist, Johanna. 2016. *Suojellut muistot – Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Furman, E., Pihlajamäki, M., Välipakka, P. & Myrberg, K. 2013. *Itämeri: Ympäristö ja Ekologia*. [<http://hdl.handle.net/10138/45077>] käyty: 28.11.2016
- Giesecke, Anne G. 2002. Wrecked and abandoned, in C.V. Ruppe & Barstad J.F. (ed.) *International Handbook of Underwater Archaeology*: 573-584. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Gould, Richard A. 2000. *Archaeology and the Social History of Ships*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green, Jeremy. 2004. *Maritime archaeology: A technical handbook, second edition*. San Diego: Elsevier Academic press.
- Gregory, David & Oxley, Ian. 2002. Site Management, in C.V. Ruppe & Barstad J.F. (ed.) *International Handbook of Underwater Archaeology*: 715-727. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Huang, Jie. 2013. Odyssey's Treasure Ship: Salvor, Owner, or Sovereign Immunity. *Ocean development & International law*, 44(2):170-184.
- Harjula, Mirko. 2010. *Itämeri 1914–1921*. Helsinki: Books on Demand GmbH (BOD).
- Hunter, Jack. 2002. Heritage or Hazard? The oil tanker Montebello and Its Potentially Dangerous Cargo, in C.V. Ruppe & Barstad J.F. (ed.) *International Handbook of Underwater Archaeology*: 727-737. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Keith, Donald H. 2002. Preservation, in C.V. Ruppe & Barstad J.F. (ed.) *International Handbook of Underwater Archaeology*: 737-751. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Kivistö, Niilo. 2014. *Pietarin suojaus vai uhkaksi Saksan selustaan? Brittiläinen sukellusvenelaivue osana Venäjän Itämeren laivastoa 1914–1918*. Helsinki.
- Luntinen, Pertti. 1987. *Saksan keisarillinen laivasto Itämerellä: Aikeet, suunnitelmat ja toimet*. Ensimmäinen painos ed. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Luntinen, Pertti. 1997. *The imperial Russian army and Navy in Finland 1808–1918*. Ensimmäinen painos ed. Helsinki: Hakapaino Oy.
- MacLeod, Ian D. 2002. In situ corrosion measurements and management, in C.V. Ruppe & Barstad J.F. (ed.) *International Handbook of Underwater Archaeology*: 697-715. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Missiaen, T., Söderström, M., Popescu, I. & Vanninen, P. 2010. Evaluation of a chemical munition dumpsite in the Baltic Sea based on geophysical and chemical investigations. *Science of the Total Environment* 408(17): 3536-3553.

Pirjatanniemi, Elina. 2008. Shipwreck heritage management – A criminal law perspective, in Rak, H. & Wetterstein, P. (ed.) *Shipwrecks in international and national law*, Åbo Akademi Institute of Maritime and Commercial Law: 159-179. Turku: Åbo Akademi.

Ringbom, Henrik. 2008. Wrecks in international law, in Rak, H. & Wetterstein, P. (ed.) *Shipwrecks in international and national law*, Åbo Akademi Institute of Maritime and Commercial Law: 9-35. Turku: Åbo Akademi.

Schofield, John. 2008. Heritage management: Theory and Practice, in G. Fairclough, R. Harrison, J.H.J. Jameson & Schofield J. (ed.) *The Heritage Reader*: 15-30. New York: Routledge.

Scott-Ireton, Della A. & McKinnon, Jennifer F. 2015. As the Sand Settles: Education and Archaeological Tourism on Underwater Cultural Heritage. *Public Archaeology* 14(3): 157-171.

Smith, Laurajane. 2015. Theorizing Museum and Heritage Visiting, in A. Witcomb & Message K. (ed.) *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Theory*: 459-485. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Smith, Laurajane. 1993. Towards a theoretical framework for archaeological heritage management. *Archaeological Review from Cambridge* 12(1): 55–75. (Uudelleenjulkaistu, katso alla oleva lähde).

Smith, Laurajane. 2008. Towards a theoretical framework for archaeological heritage management, in G. Fairclough, R. Harrison, J.H.J. Jameson & Schofield J. (ed.) *The Heritage Reader*: 62-74. New York: Routledge.

Sully, Dean. 2015. Conservation Theory and Practice: Materials, Values and People in Heritage Conservation, in C. McCarthy (ed.) *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Practice*: 123-154. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Watson, Sheila. 2015. Emotions in the History Museum, in A. Witcomb & Message K. (ed.) *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Theory*: 283-301. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Witcomb, Andrea. 2015. Toward a Pedagogy of Feeling: Understanding How Museums Create a Space for Cross-Cultural Encounters, in A. Witcomb & Message K. (ed.) *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Theory*: 321-344. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Lait, kansainväliset sopimukset & suositukset, erilaiset raportit ja oikeuden päätökset:

European Science Foundation (ESF) Marine Board. 2009. *Common Practices for Recognition of European Competency Levels For Scientific Diving at Work*.

[http://scientific-diving.eu/ESDP_standards_consultation_document_FINAL.pdf]

HELCOM. 1996. *Third Periodic Assessment of the State of Marine Environment of the Baltic Sea 1989-1993, 64A*. Helsinki: Helsinki commission.

[<http://helcom.fi/Lists/Publications/BSEP64a.pdf>]

HELCOM. 1996. *Third Periodic Assessment of the State of Marine Environment of the Baltic Sea 1989-1993; Background document Balt. Sea Environ. Proc. NO. 64 B*. Helsinki: Helsinki commission.

[<http://helcom.fi/Lists/Publications/BSEP64B.pdf>]

Muinaismuistolaki (MML) 295/1963.

[<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1963/19630295>]

Svensson, E. 2010. *Potential Shipwreck Pollution in the Baltic Sea – Overview of Work in the Baltic Sea States*. Gothenburg: Swedish Maritime Administration and Lighthouse.

[<http://sjofartsverket.se/upload/vrakutredning/Bil.2.%20Shipwreck%20Pollution%20Baltic%20Sea%20States%20ES%202010-12-15%20Final.pdf>]

UNESCO. 2002. *Resolutions*. Paris.

[<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124687e.pdf#>]

UNESCO. 2013. *Manual for Activities directed at Underwater Cultural Heritage – Guidelines to the Annex of the UNESCO 2001 Convention*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNESCO. 2016. Public Access to Underwater Cultural Heritage.

[<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/access/>], käyty 20.2.2017

Turun hovioikeus. 2005. Hovioikeusratkaisu nro. 5.

[<https://oikeus.fi/hovioikeudet/turunhovioikeus/sv/index/hovioikeusratkaisut/hovioikeusratkaisut/1111528800017.html>]

Populaarit tietotekstit, tiedotteet ja populaarikulttuuri:

Brook, Benedict. 2016. Mystery of vanishing World War II shipwrecks. *NZ Herald*, 21.11.2016.

[http://www.nzherald.co.nz/world/news/article.cfm?c_id=2&objectid=11751988], käyty 24.5.2017

Cayman Compass. Eastern district's top Maritime Heritage Trail sites, 14.10.2016.

[<https://www.caymancompass.com/2016/10/14/eastern-districts-top-maritime-heritage-trail-sites/>], käyty 2.10.2017

Cayman Islands National Museum. 2017. Archaeology in Cayman & the Caribbean.

[<https://www.museum.ky/archaeology>], käyty 1.10.2017

CNMI Historic Preserve Office. Battle of Saipan: WWII Maritime Heritage Trail.

[<http://www.pacificmaritimeheritagetrail.com/about/>], käyty 10.5.2017

Core Design. 1997. *Tomb Raider II*. Eidos Interactive.

Farmer, Ben. 2016. Royal Navy WW2 wrecks 'disappear' after being destroyed by scrap metal scavengers. *The Telegraph*, 16.11.2016.

[<http://www.telegraph.co.uk/news/2016/11/16/dutch-probe-mystery-of-wartime-shipwrecks-that-appear-to-have-gone/>], käyty 24.5.2017

Florida Department of State. 2005. About the Florida Keys National Marine Sanctuary.

[<http://info.flheritage.com/galleon-trail/about.cfm>], käyty 10.5.2017

The Guardian. Wartime shipwrecks are being illegally salvaged. Are we powerless to stop it?, 20.12.2016.

[<https://www.theguardian.com/science/blog/2016/dec/20/can-anything-be-done-to-stop-the-vanishing-wwii-shipwrecks-of-java>], käyty 24.5.2017

The Guardian. Images reveal three more Japanese WWII torn apart for scrap, 9.2.2017.

[<https://www.theguardian.com/world/2017/feb/09/images-reveal-three-more-japanese-wwii-shipwrecks-torn-apart-for-scrap>], käyty 24.5.2017

Hannula, Tommi. 2016. Vain painaumat merenpohjassa – Jaavanmeren taistelussa vuonna 1942 upotettiin kaksi hollantilaista sota-alusta, nyt hylät ovat kadonneet. *Helsingin Sanomat (HS)*, 16.11.2016.

[<http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004875289.html>], käyty 11.5.2017

Huovinen, Arto. 2014. I Maailmansodan valhe paljastui: Lusitania oli ilmeisesti ammuslastissa. *Kansan Uutiset*, 6.5.2014.

[<http://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3164288-i-maailmansodan-valhe-paljastui-lusitania-oli-ilmeisesti-ammuslastissa>], käyty 22.5.2017

Iltä-Sanomat. Maailman vanhimmat samppanjapullot huutokaupataan Maarianhaminassa, 3.6.2011A.

[<http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000404858.html?ref=og-ref-m.iltasanomat.fi>], käyty 7.5.2017

Iltä-Sanomat. Ahvenanmaan vanha samppanja ennätyshintaan – yli 20 000 euroa per pullo!, 3.6. 2011B.

[<http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000404901.html?ref=og-ref-m.iltasanomat.fi>], käyty 7.5.2017

- Ilta-Sanomat. 11 hylkysamppanjaa huutokaupataan, 27.1.2012.
[<http://www.is.fi/ruokala/uutiset/art-2000000472242.html>], käyty 7.5.2017
- Jozuka, Emiko. 2016. British, Dutch WWII shipwrecks vanish from Pacific Ocean. *CNN*, 16.11.2016.
[<http://edition.cnn.com/2016/11/16/asia/indonesia-ww2-ship-wrecks-disappear/>], käyty 24.5.2017
- Kaleva. Pakolaislaivan hylky löytyi Itämerestä, 11.7.2002.
[<http://www.kaleva.fi/uutiset/ulkomaat/pakolaislaivan-hylky-loytyi-itameresta/469793/>], käyty 13.5.2017
- Kerola, Päivi. 2015. Asiantuntija Expressenille: Sukellusveneen hylky on todennäköisesti vuodelta 1916. *Yleisradio (YLE)*, 28.7.2015.
[<http://yle.fi/uutiset/3-8185914>], käyty 22.4.2017
- Keskisuomalainen. Miinalaivaa tutkineet sukeltajat sairaalaan, 6.9.2009.
[<http://www.ksml.fi/kotimaa/Miinalaivaa-tutkineet-sukeltajat-sairaalaan/442979>], käyty 22.5.2017
- Kilpijärvi, Anna-Mari. 2013. Perämerestä löytyi uusi hylky – katso kuvagalleria sukellustalkoista. *Kaleva*, 20.7.2013.
[<http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/perameresta-loytyi-uusi-hylky-katso-kuvagalleria-sukellustalkoista/636593/>], käyty 13.5.2017
- Kivi, Päivi & Starckman, Anja. 2014. Estonian hautarauhaa rikotaan jatkuvasti. *SVT*, 22.9.2014.
[<http://www.svt.se/nyheter/uutiset/estonian-hautarauhaa-rikotaan>], käyty 21.3.2017
- Koivisto, Ilona. 2015. Itämeren pohjassa lepää vielä kymmeniä sodan aikana uponneita sukellusveneitä. *Yleisradio (YLE)*, 29.7.2015.
[<http://yle.fi/uutiset/3-8189231>], käyty 22.4.2017
- Koivuranta, Esa. 2015. Kanerva Ruotsin hylkylöydöstä: Häkellyttävä uutinen. *Yleisradio (YLE)*, 27.7.2015.
[<https://yle.fi/uutiset/3-8185845>], käyty 15.9.2017
- Kokkonen, Yrjö & Töyrylä, Katriina. 2015. Uponnut sukellusvene oli lähtenyt Suomesta? – Ruotsi vahvistaa veneen alkuperän. *Yleisradio (YLE)*, 28.7.2015.
[<http://yle.fi/uutiset/3-8187185>], käyty 22.4.2017
- Koskinen, Pietari. 2014. HS: Tältä näyttää saksalaisen U-26:n hylky – Katso video. *Ilta-Sanomat*, 4.6.2014.
[<http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000764294.html>], käyty 6.6.2017
- Kuusisalo, Mikko & Kerola, Päivi. 2015. Expressen: Ruotsin aluevesiltä löytyi uponnut ulkomainen sukellusvene. *Yleisradio (YLE)*, 27.7.2015.
[<https://yle.fi/uutiset/3-8185651>], käyty 15.9.2017
- Kähkönen, Heikki. 2012. Sata vuotta merenpohjassa. *Ilta-Sanomat*, 21.2.2012.
[<http://www.is.fi/ruokala/uutiset/art-2000000479537.html>], käyty 22.4.2017
- Latvala, Jussi. 2016. Ylen suurtuotanto Heroes of the Baltic Sea on aarrelaivaseikkailu draaman ja realiteetin ristiaallokossa – ja haku ohjelmaan on nyt päällä. *Yleisradio (YLE)*, 2.3.2016.
[<https://yle.fi/ylex/uutiset/ylen-suurtuotanto-heroes-of-the-baltic-sea-on-aarrelaivaseikkailu-draaman-ja-realiteetin-ristiaallokossa-ja-haku-ohjelmaan-on-nyt-paalla/3-8713612>], käyty 22.12.2017
- Lehtinen, Iiro. 2015. Satavuotiaiden hylkyjen omistusoikeuksista epä tietoisuutta. *Länsi-Suomi*, 1.5.2015.
[<https://ls24.fi/uutiset/satavuotiaiden-hylkyjen-omistusoikeuksista-epatietoisuutta>], käyty 25.5.2017
- Lehtinen, Toni. 2016. Merkittävä hylkylöytö Suomenlahdella – Itämeren surkein hyökkäys upotti seitsemän saksalaista sotalaivaa. *Helsingin Sanomat (HS)*, 12.8.2016.
[<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002915455.html>], käyty 11.5.2017
- Liimateinen, Rainer. 2014. Empress of Ireland upposi 100 vuotta sitten – Titanicin veroinen turma. *Keskisuomalainen*, 29.5.2014.
[<http://www.ksml.fi/ulkomaat/Empress-of-Ireland-upposi-100-vuotta-sitten-Titanicin-veroinen-turma/250320>], käyty 13.5.2017

MackGillivray, Catherine. 2007. The Maritime Heritage Trail. *Key to Cayman*, 1.5.2007.
[<http://www.keytocayman.com/history/the-maritime-heritage-trail/>], käyty 2.10.2017

Matikainen, Jenny. 2015. Asiantuntija Ylelle: Ruotsista löytynyt hylky vaikuttaa pelastussukellusveneeltä. *Yleisradio (YLE)*, 27.7.2015.
[<https://yle.fi/uutiset/3-8185718>], käyty 15.9.2017

Mokkila, Maija. 2013. Espoolaispellosta nousi mittaamattoman arvokas keskiaikainen sormus. *Yleisradio (YLE)*, 31.8.2013
[<http://yle.fi/uutiset/3-6807927>], käyty 24.4.2017

MTV. Titanicin rungon osa ylös merestä, 11.8.1998.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/titanicin-rungon-osa-ylos-meresta/5479202>], käyty 4.5.2017

MTV. Valtio ei kiirehdi aarrelaivan nostoa, 29.6.1999.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/valtio-ei-kiirehdi-aarrelaivan-nostoa/5448942>], käyty 9.5.2017

MTV. Jussaröstä etsitään aarrelaivaa, 26.6.2000.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/jussarosta-etsitaan-aarrelaivaa/1829472>], käyty 9.5.2017

MTV. Koivusaari etsii uutta arvohylkyä, 25.6.2001.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/koivusaari-etsii-uutta-arvohylkya/1966580>], käyty 9.5.2017

MTV. Hylkysukeltaja Rauno tutkii keskiajan merimysteeriä – ura oli päättävä traagisesti jo teininä, 10.11.2015.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/hylkysukeltaja-rauno-tutkii-keskiajan-merimysteeria-ura-oli-paattya-traagisesti-jo-teinina/5550512>], käyty 6.5.2017

MTV. HS: Sukeltaja uskoo löytäneensä keskiaikaisen aarrelaivan hyllyn, 1.5.2015.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/hs-sukeltaja-uskoo-loytaneensa-keskiaikaisen-aarrelaivan-hyllyn/5046434>], käyty 14.5.2017

MTV. Ålandstidningen: Ahvenanmaan edustalta löytynyt uusi hylky – lastina ollut satoja vanhoja pulloja, 2.11.2016.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/alandstidningen-ahvenanmaan-edustalta-loytynyt-uusi-hylky-lastina-ollut-satoja-vanhoja-pulloja/6148276>], käyty 14.5.2017

MTV. Harvinainen löytö Itämeren pinnan alta – ”kuin Aku Ankasta”, 14.3.2016.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/harvinainen-loyto-itameren-pinnan-alta-kuin-aku-ankasta/5788350>], käyty 10.5.2017

MTV. Hylystä varastaminen toi sakkoja sukeltajalle, 20.5.2016.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/hylysta-varastaminen-toi-sakkoja-sukeltajalle/5904060>], käyty 5.5.2017

MTV. Video: Ensimmäiset kuvat uponneen panssarilaiva Ilmarisen hylystä – ”Hihkuin, että tämä se on”, 28.4.2016.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/video-ensimmaiset-kuvat-uponneen-panssarilaiva-ilmarisen-hylysta-hihkuin-etta-tama-se-on/5866104>], käyty 22.4.2017

MTV. Video: Sukeltajat tekivät harvinaisen löydön – järven pohjassa makasi 144-vuotias hylky, 26.11.2016.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/video-sukeltajat-tekivat-harvinaisen-loydon-jarven-pohjassa-makasi-144-vuotias-hylky/6186400>], käyty 22.4.2017

MTV. Maailmansodan aikainen sukellusveneeseen hylky miehistöineen löytyi Sardinian läheltä, 25.5.2016.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/maailmansodan-aikainen-sukellusveneeseen-hylky-miehistoineen-loytyi-sardinian-lahelta/5912686>], käyty 3.5.2017

- Museovirasto. 2011. Museoviraston strategia 2020.
[<http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/strategia>], käyty 5.12.2017
- Museovirasto. 2012. Vrouw Maria 3D-virtuaalisimulaation tekijät.
[http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen_perinto/va_perinto/tutkimukset/vrouw_maria/saavutettavuus/simulaatiotekijat]
Käyty 4.12.2017
- Museovirasto. 2014. Museoviraston Blogi: Tapaus Espoon kultasormus.
[http://blogi.nba.fi/2014/tapaus_espoon_kultasormus], käyty 24.4.2017
- Museovirasto. 2015A. *Hyllyn löytyminen & tutkimukset*.
[http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen_perinto/va_perinto/tutkimukset/gustav_adolf/hylky], käyty 26.4.2017
- Museovirasto. 2015B. *The 3D virtual simulation of the Vrouw Maria*.
[http://www.nba.fi/en/cultural_environment/archaeological_heritage/underwater_cultural_heritage/underwater-research/vm-underwater-project/virtual-simulation]
Käyty 4.12.2017
- Museovirasto. 2016A. Helli hylkyjämme!
[http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen_perinto/va_perinto/ohjeet/_helli_hylky_jamme], käyty 3.5.2017
- Museovirasto. 2016B. Helsingin hylkypuisto Kronprins Gustav Adolf.
[http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen_perinto/va_perinto/vedenalainen_puisto], käyty 26.4.2017
- Museovirasto. 2017. Kansainvälisiä yhteistyöhankkeita.
[http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/yhteistyohankkeita], käyty 10.1.2018
- Mäkelä, Kalle. 2013. Hyllynryöstäjät käyvät kilpajuoksua ensimmäisen maailmansodan aikaisiin aluksiin. *Yleisradio (YLE)*, 28.8.2013.
[<https://yle.fi/uutiset/3-6798218>], käyty 23.5.2017
- Naughty Dog LLC. 2007. *Uncharted Drake's Fortune*. Sony Computer Entertainment.
- Naughty Dog LLC. 2016. *Uncharted 4: A Thief's End*. Sony Computer Entertainment.
- Nyberg, Pertti. 2015. 300 vuotta vanha aarrelaiva löytyi Kolumbian rannikolta – lasti miljardin euron arvoinen. *MTV*, 5.12.2015.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/300-vuotta-vanha-aarrelaiva-loytyi-kolumbian-rannikolta-lasti-miljardin-euron-arvoinen/5595074>], käyty 9.5.2017
- PADI. 2016A. Deep diver.
[<https://www.padi.com/padi-courses/deep-diver>], käyty 21.3.2017
- PADI. 2016B. About Padi.
[<https://www.padi.com/about-padi>], käyty 21.3.2017
- Parkkinen, Pipsa. 2017. Titanicin hyllylle voi kohta sukeltaa – mutta halpaa se ei ole. *Iltalehti*, 19.3.2017.
[http://www.iltalehti.fi/matkakjutut/201703192200087954_ma.shtml], käyty 22.5.2017
- Pearson, Natali. 2017. Ghost ships: Why are World War II naval wrecks vanishing in Indonesia? *ABC*, 27.2.2017.
[<http://www.abc.net.au/news/2017-02-27/why-are-world-war-ii-naval-wrecks-vanishing-in-indonesia/8301782>], käyty 24.5.2017
- Pohjalla ry. 2015. Videolliset.
[<http://www.hylyt.net/loc/videolliset/>], käyty 1.1.2018.

- Pohjoispää, Monika. 2012. Itämeressä tikittää aikapommi. *Tiede* (12) 9.
[https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/itamereassa_tikittaa_aikapommi]
- Pukka, Linda. 2011. Itämeri on hylkyjen todellinen aarreaitta. *MTV*, 13.4.2011.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/tutkijat-itameri-on-hylkyjen-todellinen-aaarreaitta/1931684>], käyty 25.4.2017
- Pärssinen, Minna. 2016. Mihin katosi seitsemän toisessa maailmansodassa uponnutta alusta? Romumetallin kerääjien epäillään ryöstäneen hylt. *Yleisradio (YLE)*, 16.11.2016.
[<http://yle.fi/uutiset/3-9297684>], käyty 22.4.2017
- Rimaila, Elisa. 2013. Keskiaikainen sormus löytyi Espoonkartanon pellost. *Ilta-Sanomat*, 31.8.2013.
[<http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000653730.html>], käyty 24.4.2017
- Rita, Mikko. 2014. Itämeren hylkyissä muhii vakava ympäristöriski. *MTV*, 28.2.2014.
[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/itameren-hylkyissa-muhii-vakava-ymparistoriski/3006328>], käyty 9.5.2017
- Rosa, Keno D. 1991. Aarre lasimaljassa (Treasure under glass). *Aku Anka* 2004: 20: 3-22. Sanoma Magazine Finland Oy.
- Rosa, Keno D. 1997. Missisipin mestari (The Master of The Mississippi) in *Roope Ankan Elämä ja Teot* 1:25-53. Sanoma Media Finland Oy, Porvoo 2014.
- Rämö, Marjo. 2016. 70-vuotias tamperelainen sukelsi toisen maailmansodan hyllyille – Katso kuvat pinnan alta. *Tamperelainen*, 30.11.2016.
[<http://www.tamperelainen.fi/artikkeli/460920-70-vuotias-tamperelainen-sukelsi-toisen-maailmansodan-hyllyille-katso-kuvat-pinnan>], käyty 3.5.2017
- SAMPHIRE. 2017A. About.
[<http://blogs.wessexarch.co.uk/samphire/about/>]
Käyty 11.11.2017
- SAMPHIRE. 2017B. Homepage.
[<http://blogs.wessexarch.co.uk/samphire/>]
Käyty 11.11.2017
- Sukeltajaliitto ry. 2016A. Sukeltajaliitto ry.
[<https://www.sukeltaja.fi/content/fi/11501/50108/Sukeltajaliitto.html>], käyty 13.2.2017
- Sukeltajaliitto ry. 2016B. Hylkysukellus.
[<https://www.sukeltaja.fi/content/fi/11501/56708/Hylkysukellus.html>], käyty 4.5.2017
- Suomen museoliitto. 2017. Seinätön museo.
[<http://www.museoliitto.fi/seinatonmuseo>]
Käyty 11.11.2017
- Suomen ympäristökeskus. 2014A. Itämeri.
[<http://www.luonnontila.fi/fi/elinymparistot/itameri/>], käyty 28.11.2016
- Suomen ympäristökeskus. 2014B. Järvi-Meriwiki.
[<http://www.jarviwiki.fi/wiki/It%C3%A4meri>], käyty 28.11.2016
- Tilastokeskus. 2017. Arabia nousi kolmanneksi suurimmaksi vieraskieliseksi ryhmäksi.
[http://www.stat.fi/til/vaerak/2016/vaerak_2016_2017-03-29_tie_001_fi.html], käyty 3.5.2017
- Transgaard & Bancells. 2005. Valaiden valtakunta. *Aku Anka –taskukirja 303*: 5-39. Sanoma Magazine Finland Oy.
- Turun Sanomat. Suomenlahdelta löytyi neljän sukellusveneen hylt, 15.7.2006.
[<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074133619/Suomenlahdelta+loytyi+neljan+sukellusveneen+hylt>], käyty 4.5.2017

Ubisoft Montreal. 2012. *Assassin's Creed III*. Ubisoft.

UNESCO. 2016. Public access, Museums and Tourism.

[<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-culturalheritage/access/>], käyty 20.2.2017

VasaMuseet. 2015. Vasa Museet – Olyckan.

[<http://www.vasamuseet.se/vasas-historia/olyckan>], käyty 21.3.2017

Vikström, Satu. 2014. Ruumis voi säilyä kauan laivan hyllyssä Itämeren pohjassa. *Etelä-Suomen Sanomat*, 7.9.2014.

[<http://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/2014/09/07/ruumis-voi-sailya-kauan-laivan-hyllyssa-itameren-pohjassa>], käyty 26.5.2017

Wikman, Marjaana. 2015. Ratkeaako keskiajan suuri merimysteeri? Museovirasto tutkii mahdollisen aarrelaivan hylkyä. *MTV*, 8.11.2015.

[<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/ratkeaako-keskiajan-suuri-merimysteeri-museovirasto-tutkii-mahdollisen-aarrelaivan-hylkya/5547680>], käyty 22.4.2017

Yleisradio (YLE). YLE: Kuka ryösti hylyn? – trilleri synkistä vesistä, 27.12.2014.

[<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/12/27/kuka-ryosti-hylyn-trilleri-synkista-vesista>], käyty 26.4.2017

Ylä-Anttila, Aleks. 2016. Mysteeri Jaavanmerellä: toisen maailmansodan sotahaudoiksi julistetut hylyt katosivat merenpohjasta. *Iltä-Sanomat*, 17.11.2016.

[<http://www.is.fi/ulkomaat/art-2000002017622.html>], käyty 6.6.2017

Liitteet

LIITE 1: Uutisanalyysi

Aineiston lähde	määrä
MTV	17
YLE (Yleisradio)	8
Helsingin sanomat (HS)	2
Iltalehti	1
Ilta-Sanomat	6
Turun Sanomat (TS)	1
Kaleva	2
Länsi-Suomi	1
Etelä Suomen Sanomat	1
Tamperelainen	1
Keskisuomalainen	2
Kansan Uutiset	
Yhteensä	43

Hylyt aarteina: Uutisartikkelit, joissa historiallisia hylkyjä käsitellään aarteenetsinnän näkökulmasta. Tässä näkökulmassa artikkeli keskittyy historiallisen hyllyn lastin rahalliseen arvoon nykyrahassa, sen omistajuuteen ja hylkysukellukseen. Hylkysukelluksesta tuleva kuva, ei vastaa *Helli Hylkyjämme – kampanjan* arvoja, vaan antaa myönteisen kuvan hylkyihin kajoamisesta ja jättää huomioimatta tai taka-alalle kajoamiseen liittyvät riskit. Erityisesti varhaiset metallirunkoiset hylyt ovat silmämääräisesti hyvässä kunnossa, mutta todellisuudessa ne saattavat vain odottaa romahdusta. Hylyistä puhutaan myös mielellään *aarrehylkyinä*. Tämän ryhmän artikkeleissa asiantuntijoiden ja harrastajasukeltajien mielipiteet ja näkökannat törmäävät.

Julkaisija	Vuosi	Artikkelin nimi	Artikkelin hyllyn ajoitus
MTV	2001	<i>Koivusaari etsii uutta arvohylkyä</i>	1700-luku
MTV	2000	<i>Jussaröstä etsitään aarrelaivaa</i>	1700-luku (De Catherine, 1782)
MTV	2015	<i>Ratkeako keskiajan suuri merimysteeri? Museovirasto tutkii mahdollisen aarrelaivan hylkyä</i>	1400-luku (Hanneke Vrome, 1468)
MTV	2015	<i>Hylkysukeltaja Rauno tutkii keskiajan merimysteeriä – ura oli päättyä traagisesti jo teininä</i>	Muu
MTV	2015	<i>300 vuotta vanha aarrelaiva löytyi Kolumbian rannikolta – lasti miljardin euron arvoinen</i>	1700-luku, (San José, 1708)
MTV	1999	<i>Valtio ei kiirehdi aarrelaivan nostoa</i>	1700-luku (Vrouw Maria, 1771)

MTV	2015	<i>HS: Sukeltaja uskoo löytäneensä keskiaikaisen aarrelaivan hyllyn</i>	1400-luku (Hanneke Vrome, 1468)
MTV	2016	<i>Ålandstidningen: Ahvenanmaan edustalta löytynyt uusi hylky – lastina ollut satoja vanhoja pulloja</i>	n. 1800-luku (noin 150 vuotta vanha)
MTV	2016	<i>Ahvenanmaalta löydettyssä 150 vuotta vanhassa hyllyssä sisällä todellinen aarre: "Sanat eivät riitä kuvaamaan tunnetta"</i>	n. 1800-luku (käsittelee samaa hylkyä kuin yllä oleva uutinen)
Iltasanomat	2012	<i>Sata vuotta merenpohjassa</i>	1900-luku (Kolmimastoinen kuumari, 1916)
Iltasanomat	2011	<i>Maailman vanhimmat samppanjapullot huutokaupataan Maarianhaminassa</i>	n. 1800-luku
Iltasanomat	2011	<i>Ahvenanmaan vanha samppanja ennätyshintaan – yli 20 000 pullo!</i>	n. 1800-luku
Iltasanomat	2012	<i>11 hylkysamppanjaa huutokaupataan</i>	n. 1800-luku
Yhteensä	13		

Tässä ryhmässä olevien uutisten aiheena olevat hyltyt ovat pääosin uponneet 1300–1800 – lukujen aikana. Kokonaisuineistosta niitä on noin 30%.

Hyltyt muinaisjäännöksinä: Tämän ryhmän uutisartikkelit käsittelevät historiallisia hylkyjä ja niihin liitoksissa olevia aiheita tutkimuksellisesta näkökulmasta. Artikkeleissa on korostuneesti esillä hylkyjen merkitys historian tutkimukselle sekä niiden hautastatus. Hyllyistä ei puhuta *aarrehylkyinä* ja hyllyillä tapahtuvasta virkistyskelluksesta kertominen heijastelee *Helli hylkyjämme – kampanjan* arvoja. Äänessä ovat sekä asiantuntijat että harrastajasukeltajat, jotka jakavat koskemattomuuden arvomaailman hyllyistä puhuttaessa.

Julkaisija	Vuosi	Artikkelin nimi	Artikkelin hyllyn ajoitus
MTV	2016	<i>Harvinainen löytö Itämeren pinnan alta – "kuin Aku Ankasta"</i>	1700-luku (Huis te Warmelo, 1715)
MTV	2014	<i>Itämeren hyllyissä muhii vakava ympäristöriski</i>	Muu
MTV	1998	<i>Titanicin rungon osa ylös merestä</i>	1900-luku (Titanic, 1912)
MTV	2016	<i>Hyllystä varastaminen toi sakkoja sukeltajalle</i>	1900-luku
MTV	2011	<i>Itämeri on hylkyjen todellinen aarreaitta</i>	Muu
MTV	2016	<i>Video: Ensimmäiset kuvat uponneen panssarilaiva Ilmarisen hyllystä – "Hihkuin, että tämä se on"</i>	1900-luku (Panssarilaiva Ilmarinen, 1941)

MTV	2016	<i>Video: Sukeltajat tekivät harvinaisen löydön – järven pohjassa makasi 144-vuotias hylky</i>	1800-luku (Black Duck, 1872, USA)
MTV	2016	<i>Maailmansodan aikainen sukellusvene hylky miehistöineen löytyi Sardinian läheltä</i>	1900-luku (HMS P 311, 1942, UK)
YLE	2015	<i>Uponnut sukellusvene oli lähtenyt Suomesta? – Ruotsi vahvistaa veneen alkuperän</i>	1900-luku (1916)
YLE	2015	<i>Asiantuntija Expressenille: Sukellusveneen hylky on todennäköisesti vuodelta 1916</i>	1900-luku (1916)
YLE	2015	<i>Itämeren pohjassa lepää vielä kymmeniä sodan aikana uponneita sukellusveneitä</i>	1900-luku (1914–1918)
YLE	2013	<i>Hylyn ryöstäjät käyvät kilpajuoksua ensimmäisen maailmansodan aikaisiin aluksiin</i>	1900-luku (1914–1918)
YLE	2016	<i>Mihin katosi seitsemän toisessa maailmansodassa uponnutta alusta? Romumetallin kerääjien epäillään ryöstäneen hylyt</i>	1900-luku (1939–1945)
HS	2016	<i>Vain painaumat merenpohjassa – Jaavanmeren taistelussa 1942 upotettiin kaksi hollantilaista sota-alusta, nyt hylyt ovat kadonneet</i>	1900-luku (1939–1945)
HS	2016	<i>Merkittävä hylkylöytö Suomenlahdella – Itämeren suurin hyökkäys upotti seitsemän saksalaista sotalaivaa</i>	1900-luku (1914–1918)
Iltasanomat	2014	<i>HS: Tältä näyttää saksalaisen U-26:n hylky – Katso video</i>	1900-luku (1914–1918)
Iltasanomat	2016	<i>Mysteeri Jaavanmerellä: toisen maailmansodan sotahautoiksi julistetut hylyt katosivat merenpohjasta</i>	1900-luku (1939–1945)
TS	2006	<i>Suomenlahdelta löytyi neljän sukellusveneen hylky</i>	1900-luku (1939–1945)
Kaleva	2002	<i>Pakolaislaivan hylky löytyi Itämerestä</i>	1900-luku (1939–1945)
Kaleva	2013	<i>Perämerestä löytyi uusi hylky – katso kuvagalleria sukellustalkoista</i>	Muu
Etelä Suomen Sanomat	2014	<i>Ruumis voi säilyä kauan laivan hyllyssä Itämeren pohjassa</i>	Muu
Yhteensä 21			

Tämän ryhmän hylyt ovat uponneet pääosin 1900-luvulla ja ne ovat varsin nuoria. Tämä voi vaikuttaa siihen, miksei niitä kohdella yhtä voimakkaasti aarrehylkyinä kuin 1900-lukua ennen uponneita. Tähän ryhmään luokiteltavia artikkeleita on aineistosta 21 kappaletta, joka merkitsee noin 49 %.

Muut: Ryhmän uutisartikkelit käsittelevät historiallisten hylkyjen ympärillä olevia aiheita. Ne keskittyvät kokonaan muihin asioihin kuin hylkyihin muinaisjäännöksiä tai aarteenetsintään. Näissä artikkeleissa historialliset hylt ovat politiikan taustalla, yleisesti sukellusharrastuksen kohteena tai esitelty muun muassa matkailukohteena.

Julkaisija	Vuosi	Artikkelin nimi	Artikkelin hyllyn ajoitus
YLE	2015	<i>Expressen: Ruotsin aluevesiltä löytyi uponnut ulkomainen sukellusvene</i>	1900-luku (1917)
YLE	2015	<i>Asiantuntija Ylelle: Ruotsista löytynyt hylky vaikuttaa pelastussukellusveneeltä</i>	1900-luku (1917)
YLE	2015	<i>Kanerva Ruotsin hylkylöydöstä: Häkellyttävä uutinen</i>	1900-luku (1917)
Iltalehti	2017	<i>Titanicin hyllylle voi kohta sukeltaa – mutta halpaa se ei ole</i>	1900-luku (Titanic, 1912)
Länsi-Suomi	2015	<i>Satavuotiaiden hylkyjen omistusoikeuksista epätietoisuutta</i>	1900-luku
Tamperelainen	2016	<i>70-vuotias tamperelainen sukelsi toisen maailmansodan hyllyille – Katso kuvat pinnan alta</i>	1900-luku (1939–1945)
Keskisuomalainen	2009	<i>Miinalaivaa tutkineet sukeltajat sairailaan</i>	1900-luku (1914–1918)
Kansan Uutiset	2014	<i>I Maailmansodan valhe paljastui: Lusitania oli ilmeisesti ammuslastissa</i>	1900-luku (1914–1918)
Keskisuomalainen	2014	<i>Empress of Ireland upposi 100 vuotta sitten – Titanicin veroinen turma</i>	1900-luku (1914)
Yhteensä 9			

Tähän ryhmään tässä otannassa kuuluvien artikkelien ajallinen kiinnostus on 1900-luvussa. Näitä artikkeleja on koko aineistosta 9 kappaletta, joka tarkoittaa noin 21 %.

Artikkelien ajallinen jakauma:

Hyllyn uppoamisajankohta	Uutisten määrä
1900 - luku (1900-1945)	24
1800 - luku (1800-1899)	6
1300-1700 - luku	8
Muut (käsittelee kaikkia hylkyjä koskevia asioita)	5

LIITE 2: Intendentti Sallamari Tikkasen haastattelun nauhapöytäkirja & haastattelukysymykset

Nauhapöytäkirja

Intendentti Sallamari Tikkasen (Museovirasto) haastattelu 27.4.2017 hylkypuisto Kronprins Gustav Adolfin perustamisesta. Haastattelu on tehty historiallisten hylkyjen suojelun kehittämistä käsittelevää pro-gradu tutkielmaa varten, tarkoituksena saada tietoa, miten idea hylkypuistosta kehittyi, kuinka se rakennettiin ja miten se on toiminut. Haastattelijana pro-gradun tekijä Milla Airosalmi. Nauhapöytäkirjan lopussa on vielä erillisenä liitteenä haastattelun tukena käytetyt kysymykset, jotka haastateltava sai etukäteen. Alkuperäinen äänite on arkistoitu Historian, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen arkistoon tunnuksella MUSE/spa/21. Haastattelun ja äänitteen kokonaiskesto: 1.15.00.

1. MA: Minkä vuoksi hylkypuisto haluttiin luoda?
2. ST: Koettiin, että Suomessa oli tarvetta esitellä vedenalaisia kohteita hylkypuiston idealla ohjatusti. Idea oli syntynyt jo 90-luvun alkupuolella ja ST kirjoitti vuoden -97 Nautica Fennicaan artikkelin aiheesta. Konkretisoitui 2000-luvulla, kun puisto aukaistiin.
3. MA: Oliko alkuperäisen idean osana myös, että olisi luvallinen sukelluskohde sukeltajille?
ST: Kyllä, suojelu jo alun alkaenkin keskiössä ja halu esitellä hylkyjä *in situ*. Tapa nähdä tämä yhtenä suojelun ja valistamisen keinona. Monia motiiveja takana, mutta kaikkia ei välttämättä kirjattu ylös.
4. MA: Kenelle puisto haluttiin suunnata?
ST: Hylkypuistojen ideaan aina myös liittyy se, että se on myös ei-sukeltaville. Aukaistiin vuonna 2000, koska saatiin rahoitusta varsinaisen puiston perustamiseen. Ensin oli esitetty budjetti kulttuurikaupunkisäätiölle ja he antoivat summan puiston kalusteisiin. Mahdollisesti myös rahaa myönnettiin kaapelitehtaalla samoihin aikoihin olevaan hylkynäyttelyyn. Näyttely ja hylkypuisto liittyivät toisiinsa ja sekä sukeltavat että ei-sukeltavat saattoivat tutustua näyttelyn kautta Kronprins Gustav Adolfiin.
5. ST kirjoitti myös vuoden 2000 Nautica Fennicaan historia-artikkelin Kronprins Gustav Adolfin vaiheista.
6. ST: Ylipäänsä hyllyn tutkimiseen saatiin Suomen kulttuurirahaston apurahoja. Museovirastolla ei silloinkaan ollut juuri rahoja meriarkeologiaan.
7. ST oli tutkija ryhmästä ainoa jo maisteriksi valmistunut ja teki apuraha anomukset, jotta hylky voitiin tutkia, koska hylkypuistolle oli olennaista hyllyn tarina. Tutkimus on tärkeää myös siltä kannalta, että jos jotain katoaa, niin tiedetään että paikalla on joskus ollut jotakin. Tekivät perusarkeologisen dokumentoinnin, joka ST:n mielestä on hylkypuistolle hyvä tausta, jonka jälkeen tuli kulttuurikaupunki ja sieltä rahoitus kalusteisiin: poijuihin, köysiin, kyltteihin ja esitteisiin ynnä muuhun tällaiseen.
8. MA: Miten Gustav Adolf päätyi hylkypuiston kohteeksi?
9. ST: (Nautica Fennica -97 esiteltiin muitakin vaihtoehtoja). Se oli tutkittu, se sijaitsi Helsingissä ja ylipäänsä sijaitsi Etelä-Suomessa, missä on paljon sukeltajia. Ei ollut liian kaukana merellä eikä liian syvällä eli täytti hylkypuiston perusasiat hyvin. Ainoa ongelma on, että paikka on tuulinen. Paikka on dokumentoitu ja muut fasilitetit ovat ympä-

- rillä: charter-yhtiöitä, sukellusseuroja, majoitusta, ravintoloita. Vaikutusta myös Helsingin kulttuurikaupunki-asialla, säätiö halusi, että Helsingissä tapahtui jotain.
10. Pohdittiin vielä aiotaanko tällaista hylkypuistoa ruveta perustamaan. Päätyivät lähtemään ja silloin oli vielä tarpeeksi nuorta ja osaavaa porukkaa. Oli myös Itämeren ensimmäinen hylkypuisto ja Itämeren meriarkeologian kannalta sellainen esimerkki. ST on iloinen, että silloin sellainen pystyttiin tekemään, koska siinä oli monia hyödynnettäviä juttuja.
 11. Siinä pohdittiin turvallisuutta ja mukana oli vapaaehtoisia teredo navaliuksen sukeltajia. Teredo Navalis on meriarkeologinen seura, joka alkuaikoina auttoi hyvinkin paljon merimuseota. Kun reitti oli valmis, niin Helsingin urheilusukeltajat testasivat sitä reitin pituutta, että oliko järkevä perus sukellusvälineillä. Eli pääsikö turvallisesti kiertämään ilman, että ilma on koko ajan lopussa.
 12. Vrouw Maria hyllyn löytäjä kävi aktiivisesti hylkysaassa Meriarkeologisen arkiston ollessa siellä. Keskusteltiin monista asioista hänen kanssaan, kuten miten poijut kuuluu kiinnittää oikein. Vanhoja poijuja saatiin Helsingin satamasta. Humanisteina ei oltu paljoa mietitty ennalta miten poijut kuuluu kiinnittää. Hirveän moni taho auttoi kyllä.
 13. MA: Osallistaminen. Kuulostaa siltä, että on jo luonnostaan tullut osallistamista. On aina ollut olennaista meriarkeologiassa ja vedenalaisessa arkeologiassa nämä NGO:t, koska he ovat tehneet vapaaehtoista työtä. Teredo Navalis perustettiin aikoinaan tukemaan Museoviraston meriarkeologiaa. Heidän aluksellaan lähdettiin merelle ja ylläpitivät alusta. Olivat päteviä sukeltajia, mutta eivät arkeologeja. Laivaston sukeltajia, palokunnan sukeltajia tai muuten vain pitkän kokemuksen omaavia sukeltajia ja ovat käyneet harrastaja meriarkeologia kursseja. Helsingin urheilusukeltajat olivat mukana ja testasivat sitä.
 14. Ennen kuin apurahoja saatiin, olivat varat vähissä, jolloin esimerkiksi Helsingin satamalta saatiin vanhoja poijuja. Ja muonitusta saatiin, jostain vanhasta esitteestä selviää kaikki pikku sponsorit. Käytiin pyytämässä ihan materiaaliapuja, jotta päästiin tekemään ne tutkimukset. Sitten kun apurahat saatiin, niin nämä nuoret arkeologiopiskelijat pääsivät töihin.
 15. Tavallaan siinä oli samalla myös se, että saatiin Suomeen koulutettua sellaista uutta meriarkeologi polvea. Ainoa kerta Museoviraston uralla kun ST on voinut tehdä perinteistä historiallista tutkimusta ja käynyt Tukholmassa, jossa on paljon arkistoja, jotka liittyvät Kronprins Gustav Adolfin.
 16. ST ei itse ollut osallistamista ajatellutkaan, että sitä on itse asiassa tehty noin. MA: Se on ihan hyvä, usein kun lukee ulkomaisista hylkypuistoista, niin osallistaminen tulee läpi, vaikkei siitä suoraan puhuta. Paras tapa kehittää suojelumentaliteettiä. Hyvä tietää, et jo luonnostaan mukaan.
 17. Suurin osa Suomen hylkylöydöistä on harrastajasukeltajien tekemiä. Suurin osa osallistuneista oli jo valmiiksi suojelumyönteisesti ajattelevia. ST:n käsityksen mukaan hyllyltä ei ole koskaan kadonnut mitään. Siellä on irtoesineitä: tykinkuulia ja muita.
 18. Kerran, joku oli liikuttanut tykinkuulaa, ja siitä heti kirjoitettiin meidän (museoviraston) verkkosivuille, jotakin sellaista että, jos tällaista tapahtuu, niin joudumme harkitsemaan puiston sulkemista. Tietty kuluminen ja katoaminen voidaan sietää. Mikä sitten on se oma toleranssi, sitä ei olla jouduttu onneksi testaamaan.
 19. Aukaistiin viime vuonna uudella konseptilla, tällaista täytyy vähän uusia. Esitteet ja kaikki uusiksi ja sitten siellä kävi Ville Haapasalo sukeltamassa, joka oli tämmöinen hy-

lyn puistokummi. Sitten kisahallissa oli pikku näyttely. Nykyään puisto on Helsingin kaupungin liikuntatoimen vedenalainen liikuntapaikka. Hyvä, että vähän koko ajan uusia. Nyt mukana myös Baltacar EU-hankkeessa, jota Viro vetää, sukellusturismin kulttuuriperintökohteilla.

20. MA: Kuinka paljon ennen puiston rakentamista perehdyttiin ulkomaisiin esikuviin? Oli lähinnä sitä, että luettiin kansainvälisten julkaisujen hylkyjuttuja. ST:n ainoa kokemus hylkypuistoista, oli Skotlannissa -94 ja -95 opiskelemassa. Tällöin sukelsivat kursilla tutustumassa hylkypuistoon ja tekemässä meriarkeologista työtä. Se oli hyvä kokemus, mutta enemmän oli merkitystä artikkeleilla, joita oli julkaistu mm. International Journal of Nautical Archaeology ynnä muissa lehdissä, koska niistä puhuttiin paljon.
21. Ja haluttiin kirjoittaa niistä, koska enimmäkseen positiivista vaikutusta oli maailmalla olevissa jutuissa suojeluun. Se nähtiin kaikkialla maailmassa hyvänä suojelun keinona. Jotta ihmisillä olisi vähemmän halua rikkoa tai ottaa mitään, kun saattaisivat itsekin tulla uudestaan sinne. Ehkä myös omien kaverien kontrollointi, että jos on joku huonosti käyttäytyvä niin sitten se porukka ehkä vähän ojentaa sitten.
22. MA: Osittain varmaan vaikuttaa tunnettavuus, jolloin hylystä tulee kulttuuriperintöä eikä ole enää vain muinaisjäännös? ST:n mielestä Australialainen meriarkeologi Andrei Jiiluga on sanonut hyvin: kulttuuriperintöön kuuluu aina käyttäjät. Aina nämä käyttäjät ja kävijät tekevät kulttuuriperintökohteen.
23. Onko kävijämäärä näkynyt Kronprins Gustav Adolfin kunnossa ihan alussa? Kävijämäärä aina hankala kysymys. Sinnehän (hylkypuistoon) on vapaapääsy ja siellä on vieraskirja. Siitä on tehty tutkimustakin. Ensinnäkin sinne on tehty monitorointiohjelma, et miten sitä kuntokehitystä voidaan seurata. Sitten Mari Salminen (meriarkeologi) on tehnyt kävijäpalautteelle kyselyn. Koko ajan on ollut mahdollista antaa palautetta. Arvioitu että noin 300-400 ihmistä ensimmäisenä vuonna.
24. Kävijäpalautteen perusteella ilmeisesti tietyt tahot käyvät säännöllisesti sukeltamassa siellä, et muutaman kerran vuodessa. Charterfirmat vie sinne omia maksavia asiakkaitaan ja mitään yksinoikeutta ei tällaiseen voi kellekään olla, että kaikille se on vapaa. Jos siitä pystyy itselleen firmansa kautta elinkeinon saamaan niin sehän on vain hyvä. Baltacar hankkeessakin pohditaan, mitkä ovat vaikutukset paikallistalouteen, ne ovat pieniä virtoja.
25. Nykyään puhutaan merialueiden suunnittelusta, mikä on jo alkanut Suomessa, johon liittyy sininen kasvu, jonka pienenä alaviitteenä on tämä merellinen turismi. Niin siksi olisi hyvä saada myös numeerista tietoa paikallistalouteen tulevista vaikutuksista. Että mitä nää tuottaa taloudellisellakin tasolla, että onko tämmöisestä mihinkään.
26. MA: Tosi mielenkiintoista kattoo tätä ja se, et on päädytty et tohon on vapaa pääsy. Britanniassa maksetaan jonkinlainen lisenssi, joka antaa luvan sukeltaa kohteille ja jonka avulla valvotaan kuka siellä käy. ST: Ruotsissakin on että saa mennä vain lisensoidun sukellusoppaan kanssa sukeltamaan.
27. Aikanaan mietittiin kaikkia kävijälaskureitakin, metsähallitus ois sellasen pystynyt rakentaa, mutta siinä on se kulku. Todettiin ettei meillä (Museovirasto) resurssitkaan riittänyt muuhun, et ihan vaan vapaa käynti. Kuitenkin kysyttiin arvioita vierailija määrästä, joten sen takia sinne laitettiin sitä vieraskirjaa. Joskus myös pyydetty charterfirmoilta ja sukeltajilta arvioita, et osaavatko he arvioida, mutta se on tosi vaikeaa. Kävijämäärät on arvoitus, mutta kyllä se on suosittu. Että kyllä sitä käytetään.

28. Heti alun perinkin oli jo se idea, että on myös englanninkieliset verkkosivut. Oli jossakin vaiheessa jopa UNESCO:n vedenalaisen kulttuuriperinnön verkkosivuilla esimerkkinä siitä, kuinka vedenalaista kulttuuriperintöä tehdään saavutettavaksi. Ilman että suojele kärsii siitä.
29. On itsestään selvää, että tätä pitää myös päivittää. Nyt ollaan tekemässä 3D mallinnosta. Silloinkun tätä 90-luvun lopulla tutkittiin, niin silloinhan ei vielä ollut tätä 3D mallintamistekniikkaa.
30. Oli myös sellainen hanke kuin Nordic Blue Parks, joka löytyy internetistä, jota metsähallituksen biologit veti. Olivat käyneet sukeltamassa Gustav Adolfin hyllyllä ja metsähallitus sitten myöhemmin perusti luonto tämmöisiä vedenalaisia puistoja. Siinä myös GA (Gustav Adolf) oli yhtenä kohteena.
31. Siinä hankkeessa mietittiin löytyisikö joku upea pohja kulttuuriperinnölle. Et ikään kuin yhdistettäisiin luonnon ja kulttuuriperinnön esittely. Kronprins Gustav Adolfillakin on biokyltti (ympäristöä esittelevä), jotta ei tule sellaista kulttuuriperintö tuolla ja luonto täällä jakoa, vaan että ne ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa. Ettei olisi kulttuuriperintömatkailu ja luontomatkailu vaan sellainen yhdistetty. (Samalla tutkittiin Kronprins Gustav Adolfin hylkypuiston sivuja)
32. Sitten on sukeltajankartta, näit on jo vaihdettu. Kun aukaistiin niin palautteissa tuli, että tää (Kronprins Gustav Adolf) oli deluxe hylkypuisto, koska usein muidenkin maiden hylkypuistot niissä oli ehkä yks taulu ja meillä on nyt 13 tai 14, mutta jo alun perinki oli monta taulua, kertomassa yksityiskohdista. Taulujen luettavuus ja värit testattiin Helsingin urheilusukeltajien kanssa.
33. Järjestyssäännöt oli tosi oleellista, väsättiin Museoviraston lakimiehen kanssa. MA: Kuinka paljon järjestyssäännöt on pysynyt samana vai onko joutunut tekemään joitain pieniä hiontoja?
ST: Tuuliraja on tuotu vähän alemmas. Tuuliraja oli metrin kaksi liian korkealla. Muuten aika hyvin pysynyt muuttumattomina. Vähän sellaista palautetta on tullut, että poijuilta voi olla hieman pitkä matka, mutta nekin ovat kompromisseja, että mihin paikkaan voidaan laittaa.
34. Pikkupoijuja on kadonnut. Isot, pinta poijut tilattu tehtaalta. Tehtiin viimeisen päälle turvallisuusnäkökulmasta.
35. MA: Kuinka paljon prosessi sai aikaan uutta tietoa Kronprins Gustav Adolfista?
ST: Historia tietoa ei, ei sitä kukaan muu alkanut tutkimaan. Mutta onse poikinut sellaista pientä. Rami Kokko teki konservointikoululle Kronsprins Gustav Adolfin *in situ* konservoinnin. Sellasia muita pieniä tutkielmia myös. Helsingin yliopiston merihistorian opinnoissa on tullut erilaisia julkaisuja, joista jotkut on käsitellyt myös tätä (Kronprins Gustav Adolf).
36. MA: Se on ollut tosi hienoa, että on jo heti alussa ollut nämä enkunkielisetkin, että on otettu huomioon, että voi tulla myös ulkomailta (kävijöitä).
ST: Joo, meriarkeologia on niin kansainvälistä. Suomessa on niin pienet piirit, ettei ole vielä sellaista kriittistä massaa, joten kaikki näyttelyt on myös englanniksi. Kun puhuin alussa siitä kulttuurirahastosta niin heiltä tuli sitten tämmöinen julkasu (Maailma veden alla, juhla kirja).
37. ST: Suomen kulttuurirahasto on tukenut paljon meriarkeologiaa, että mahdollistanu muitakin hankkeita tai jotakin jatkotutkimuksia.

38. MA: Katotaas mitä unohtanut, oliko sitä mietitty että olisiko sukeltajia voitu osallistaa vaikka hylyn kunnan tarkkailuun tai popularisointiin? (hylkypuiston avaamisen jälkeen)
ST: Sillon ei, mutta siitä on puhuttu yleisesti, kun sukeltajat haluaisi meiltä erilaisia tehtäviä. Että olisi kansalaistarkkailua, sellaista monitorointia sen kuntokehityksen seuraamista. Kaikkien sukeltajien kanssa on puhuttu siitä, et jos on huomannu, että jotain on kadonnut niin sitten antaa palautetta.
39. MA: Onko sukeltajien kanssa samaa tilannetta, mitä näiden maanpäällisten metallinilmaisien ihmisten kanssa on?
ST: Me välillä myös tosta metallinilmaisimien käytöstä veden alla myös keskustellaan, mutta hirveen vähän siitä on tietoa. Joskus mietitty, et pitäis keskustella sukeltajien kanssa. Mietitty myös jos arkeologipäivillä harrastaja-arkeologien kanssa juttelis, et tietääkö he kuinka paljon metallinilmaisimia käytetään veden alla. Mutta ei ole kauhean laaja ilmiö kuitenkaan Suomessa. Muualla metallinpaljastimen käyttö veden alla on aika isossa (osassa).
40. MA: Pohdiskelen, että jos näitä hylkypuisto käytännön kautta suojelemista voisi ulottaa näihin nuorempiin hylkyihin?
ST: Joo, kyllä, ainakin se on se keino. Kun se on aukaistu julkisesti, tehdään tunnettavaksi, kun on se museonäyttely, niin kyl se mun mielestä on se keino suojella, kun siinä tulee, et ei sit ehkä enää kehdata (huonosti käyttäytyä), niin nähtävyyshöteellä.
41. ST: Tässä oli sit se ensimmäinen kartta ja yks taulu. Jonkin verran näitä joutuu uusimaan ja poijuttamaan, kustannuksia sitten poijuttamisen kohdalla tulee, viedä ne sinne keväällä ja syksyllä taas pois sekä kunnostaminen. Niit ei ihan pikkuveneellä sinne ihan pystytetä.
42. MA: Kuinka paljon sitten tää on perustamisen aikaan nielly henkilöresursseja ja aikaa?
ST: Tutkimusta kolme vuotta ja sitten puiston varusteisiin se yks kesä, et kylhän se on tietysti sitä vieny paljon. Sit jos miettii, et kirjoitin ton artikkelin ja kävin tutkimassa, sekä sit meitä oli apurahojen turvin 3 tai 4 palkalla. Ja sitten se kaikki päivittäminen sekä kun se on Museoviraston kohde, niin Museoviraston sukeltavien arkeologien tulee siellä käydä myös katsomassa kuntoa. Museovirasto on niin kauan vastuussa niistä puistoon liittyvistä kalusteista, et jos joku praka ja tapahtuu onnettomuus niin se o Museovirasto sitte se (vastuussa). Vaatii sellaista sitoutumista. Nyt on osittain ulkoistettu tolle Seasafetylle, (osa) puistoon liittyvien kalusteiden huollosta.
43. ST: Jossakin vaiheessa, kun budjettia pienennettiin, kun niin ilmoitettiin parivuotta sitten, että puisto suljetaan, koska ei ole varaa pitää sitä yllä. Silloin tuli se reaktio, että moni sukellusseura ja sukelluscharterfirma sano, että he voivat tulla auttamaan, että puistoa ei suljettaisi. Se haluttiin kuitenkin, että se on auki. Sieltä tuli sitten tämä, että voidaaks me tehdä jotain. Heti alkoi tulla puhelinsoittoja ja viestejä, että kauheeta, jos se suljetaan.
44. MA: Voidaan sanoa, et hyvä esimerkki onnistuneesta osallistamisesta.
ST: Oli se kauheen ilahduttavaa ja valmiit sitten tarjoamaan apuaan. Osalla oli sitten oma elinkeinonsa kiinni, kuten tolla Seasafetyllä, he kun saa noilta chartersukeltajilta rahotuksensa, mikä on ihan ok kuvio.
45. MA: Silloinko näin graduohjaajaani, niin hän tosiaan totes et tän jälkeen oli kaavailtu, et olis tullu muita. Miten sillon tosiaan ajateltiin, et oliko ajatus et tulis muita ihan sen takia, et tää (Kronprins Gustav Adolf) oli onnistunu?
ST: Joo, lähti sieltä et sukeltajat on aina osittain itse vieny niitä poijuja ja tavallaan poi-

- juttaneet niitä kohteita. Mikä tekee siitä sellasen simppelein version puistosta. Tavaltaan se, et on helpompi mennä sukeltamaan kun siel on valmiit, luotettavat poijut. Hylky säästyy, kun ei tarvii ankkuroida. Ideoita tuli ja Hankoon perustettiin muutamia poijutettuja kohteita, missä Museovirastokin oli mukana. Siellä tehtiin, olikse kolmen, hylkykohteen poijuttaminen, yksityisen raumalaisen sukellusfirman toimesta Museoviraston yhteistyöllä.
46. MA: Kuinka sit päädyttiin tohon nimeen, et alettiin kutsua hylkypuistoks eikä esimerkiksi hylkymuseoksi?
ST: Kyl se oli varmaa se underwater park. Joo kyl me pohdittiin sitä nimeä, et onks se puisto. Ja sehän se sitten oli. Ehkä puisto oli selkeempi, et se on niinku avoin. Mut ei me varmaa sitä kyl ihan hirveesti mietitty. Se on ikään kuin vakiintunu. Muutenhan me sanotaan, et Itämeri kokonaisuudessaan on vedenalainen museo. Sillonko halutaan osottaa, mun mielestä ehkä enemmän se vedenalainen maisema kuin museo, mutta käytetään vähän varioiden näitä eri termejä.
47. MA: Ihan mielenkiintoista, kun joissakin asioissa, se museo on vähän vaarallinen termi, sen takia miten ihmiset mieltää sen. Kun joissain museologisissa teksteissä välillä tulee vastaan sellainen, ettei tämä olis kunnollinen näyttely, kun se ei ole tavallaan pysyvä (muuttumaton), vaikka se on juuri dynaamisuuden takia, mitä parhain.
ST: Joo, siellä näkee siel sen kaiken luonnon ja ihmisen tekemän jutun. Ja onhan toi pysyvä, siellähän se on. Ja tätähän ei tarkotettu mitenkään, et näyttely päätty siel kaapelitehtaalla, mutta tää jäi sitten elämään sen jälkeen. Ja nykyään tähän voi perehtyä siellä Kotkan merikeskus Wellamossa. Jossa on sitten sitä, tuolta nostettua esineistöä.
48. ST: Tuoltahan nostettiin isoilla mediatapahtumilla, kaiken kaikkiaan kolme tykkiä vai peräti neljä. Siinä ensimmäisessä isossa mediatapahtumassa me saatiin öljyntorjuntalus Hylje tuolta Puolustusvoimilta ja kutsuttiin sinne median edustajia. Kaikki Suomen suurimmat tv-kanavat seuraamassa sitä, niiden tykkien nostoa. Siellä Robert Paulig, sekin oli meidän sponsori, tarjos siinä koko porukalla kahvitukset ja kaikki kahvileivät. Onneksi se meni hyvin, mutta näin jälkikäteen miettiny, ettei sellaiseen enää ryhtyisi. Media siellä ja tv-kamera ja siinä yhdessä vaiheessa tuli ongelma, et mitenköhän tässä käy.
49. ST: Mut kylhän se sai paljon julkisuutta myös sillon sitten. Ja meriarkeologia ylipäättänsä. Ja oli paljon lehtijuttuja. Naisten lehdeksi halus kuulla meidän toiminnasta.
50. MA: Kauhean hyvä kuitenkin, et herätti silloinki positiivista julkisuutta, et täällä tavallinen tykin nosto on speaktaakkeli, eikä julkisuus ole (aartenmetsästäjillä).
ST: Joo, joo tuli. Hämmästyttävää et siihen tuli sillonki niin paljon sitä porukkaa. Parikyt ihmistä, vaikei ollut aarrearkkia, kultaa taikka timantteja.
51. MA: Toi varmaa toi muutenki tunnettavuutta sille puistolle?
ST: Joo, kyllä sitä sit käytiin esittelemässä paljon ulkomailla seminaareissa ja päätyi tosiaan sinne UNESCO:n verkkosivuille esimerkkinä hyvistä käytännöistä. Kyl me ollaan pidetty siitä ihan paljon esitelmää kotimaassa ja ulkomailla. Kirjoitettu julkaisuja ja ihan kans sukeltajalehteen ja parempiinkin julkaisuihin. Nytkin kun Museovirasto julkaisee Suomi100-jutun, niin siinäkin on (mukana), kulttuuriperinnön kannalta tärkeitä tapahtumia eri itsenäisyyden vuosikymmeniltä.
52. MA: Toi on varmaa todettu ihan kokonaisuutena ihan toimivaksi ratkaisuksi?
ST: Joo, et vaikka täytyykin aina uusia. Kuten niit 3D juttuja. Et ollaan kyllä päädytty sen

- pitämiseen, vaikka ollaankin välillä puhuttu sulkemisesta, kun rahat oli tiukilla, mut sit löydettiin nää uudet yhteistyökumppanit.
53. ST: Se me tiedetään myös, että uutta hylkypuistoo, niitäkin aina välillä pyydetään, ei voida ottaa sillai Museoviraston vastuulle, koska me ollaan täällä Helsingissä ja resurssit ei riitä. Siinä kuitenkin kans aina ne vastuu kysymykset. Mutta me tehää sitä, että muut vois ottaa sen perustamisen ja hoitamisen vastuun, silloin sit kirjojetaan niitä (sopimuksia), et vastuu kysymykset on selviä. Museovirastohan kans jakaa näit avustuksia, niin kulttuuriperinnön hoitamiseen, jota nää hylkypuistotki on, et esittelyn, hoitamisen ja saavutettavaksi tekemiseen.
54. ST: Näissä vähän on sellanen, jännä byrokraattinen ongelma et, sitä avustusta ei voida viel jakaa näil hylkykohteille, koska kun ne on useimmiten valtion mailla. Kun ei voida tavallaan valtion kohteiden hoitamista tukea. Sitä yritetään selvittää tulevaisuudessa, et voitais jakaa myös näille hylkykohteille.
55. ST: Pirkanmaan maakuntamuseon adoptointihanke, halusivat, että saisivat omalta alueeltaan vedenalaisen kohteen adoptoitavaksi. Museovirasto on nyt kirjoittamassa, ja pitäis pian valmistua, hylkyjenhoito-ohje. Et saatais nimenomaan jaettua niitä periaatteita ja hoito-ohjeita ja sääntöjäki, tonne ulospäiten. Et virasto ei tavallaan enää tee, mut et muut tahot yhdistykset ja yritykset, vaik sit tekee ja me sitten voidaan ohjeistaa ja neuvoa.
56. MA: Ja onhan se et, jos ajattelee et tuoda saavutettavaksi, niin museoillahan on se, et ollaan totuttu popularisointiin, et heillä on se tietotaito ja siihen miten tätä osallistamista saa aikaan.
ST: ja kyl se on niin tätä päivää et, tehdään yhteistyötä eri tahojen kanssa. Ettei tuu vaa Museovirastosta, joku juttu, et nyt näin.
57. MA: Sit tosiaan, onkse hylkypuisto onnistunu täyttää kaikki sille asetetut odotukset?
ST: Siitähän meillä ei oo sellasta seurantatietoo, et sitä ei kukaan sit ole pystyny oikeesti tutkimaan. Et onko sitten hylkymyönteisempää ilmapiiriä. Kun kuiteski ollut sitten poikkeustapauksiakin, joissa muista hylkyistä on viety esineitä, et se et vaikee sanoa. Kyl se, mikä musta on tärkeätä, niin Museoviraston imagolle hyvää sukeltajien keskuudessa. Ja sitä kautta helpompi lähestyä heitä ja nähdä ja pystyä tekemään yhteistyötä eri tahojen kanssa. Ja uskon, että on tehny hylkymyönteisemmäksi, kun kuulee keskustelua ja tulee kommentteja, et tosi hieno kohde, lisää näitä. Et sitä kautta positiivista ilmapiiriä.
58. ST: Koska niitä on kiva käydä kattomassa, kun on hyvin ohjattu ja hoidettu ja siel on ne esineet tallella. Ainakin ton kohdalla, et meillähän ei ole sitä vaihtoehtoista todellisuutta sit olemassa, et jos sinne ei ois sitä perustettu, ni mitä sit, paljon sielt ois hävinny. Toisaalta ku siel on ne isot tykit ja siel on sitä puumateriaalii ni ei siinä sit ehkä oo sellasta esineistö sit, mitä haluttais viedä. Sen esineet ei oo sillai houkuttelevia.
59. ST: Ei meillä ole siitä havaintoja ja siel kuitenkin tehdää jonkin verran sitä seurantaa ni en oo kuullu et mitään ois viety. Helsingin kaupungin liikuntaviraston, kisahallin aulassa oli se näyttely niin noin 60 000 ihmistä näki sen, jotka ei käy sukeltamassa. Ja tykkäsivät, et heillä oli mahdollisuus tutustua. Et se oli näyttely viety ikään ku museon seinien ulkopuolelle, sitä kautta tavottaa, ehkä yleisöä, joka ei niinku museoon tuu, kun on siellä missä porukka kulkee.
60. MA: Se on hyvä juttu, kun ite olen huomannu, ettei löyä kuvia tai jos tekee googlehaun, ni ei tiedä mistä ne kuvat on, ja jos ei vielä ole mahdollisuutta alottaa sukellusta,

- niin ei ole sitä mahdollisuutta päästä kosketuksiin.
 ST: Joo, meil oli sillon alun perin jo ideana, että maakyltti Helsinkiin et, sinne Kaivopuiston rantaan et, ihmiset kävelee siellä ni olis kyltti, et kun katsot tuonne niin siellä on veden alla Kronprins Gustav Adolf. Maakyltin ideahan oli niissä ulkomaalaisissa artikkeleissa. Ja sitä on yritetty monta kertaa, mutta aina on aika ja kaikki loppunut kesken. Mut nyt sit siin Baltacar hankkeessa pitäs ny toteutua. Puhuttu myös et vois olla Ruotsinlaivoilla ja Tallinnanlautoilla, jotain infoo, kun ne kuitenkin menee siitä vierestä.
61. ST: Sit oli vähän aikaa ainaki Helsingin kaupungin turistikivillä, mut siin oli joku maksu. Joten sillonko tää uusittu konsepti lähti käyntii niin Helsingin kaupunki makso sen sinne.
62. MA: Olen itekki miettiny, just noita keinoja et miten tuoda niille, jotka on maanpäällä, kun olen tehny huomioita, että poissa mielestä, poissa silmistä. Et jos on esillä, niin kasvattaa suojelumentaliteettiä.
 ST: joo, et kyllä se on aina tossa hylkypuistoideassa, et ei-sukeltavienki pitää päästä siihen jotenki tutustumaan. Kylhän siihen nykyään on enemmän ja enemmän keinoo, kuten noi 3D mallinnokset ja kaikkee sen tyyppistä tekniikan kautta päästään enemmän ja enemmän.
63. MA: Ja nykyäänhän on sit toi suht halpa alustaki, toi internetti. Ettei tarvi enää olla sitä fyysistä rakennustakaan.
 ST: Joo, siel Kotkas Suomen merimuseossa Vrouw Marian hylystä on sellanen 3D simulaatio, jota ihminen voi mennä katsomaan. Se on tehty yhdessä Aaltoyliopiston medialaboratorion kanssa, kun sillonku se löytyi, ni nostokeskustelu virkosi, et nostetaan ko vai ei. Ja et ainaki se pitää tehdä saavutettavaksi, kun sinne, me pohdittiin et aukaisaisko sinne hylkypuisto, mut Vrouw Maria sijaitsee 40 metrin syvyydessä, se ehjä ja siellä on vaikka mitä, niin sinne ei haluta edes.
64. ST: Mietittiin et, otettaisko siellä (Vrouw Maria) se malli käyttöön, et sinne pääsis vierailemaan vain niinku linsensioidun oppaan kanssa, et ei voi mennä ni vapaasti sukeltamaan. ja siitä sit tehtiin virtuaalisimulaatio. Et voi mennä sinne museoon käyttää sitä simulaatiota, toimii tällä xbox-tekniikalla. Et tehdä sukelluksen, sinne hylkyyn ja maihemaan virtuaalisesti, et tällainen immersiiivinen kokemus. Niissäkin sit kyl se ongelma, et tekniikka menee niin nopeasti eteenpäin, et noi (simulaatio) vanhenee nopeesti, et varmaan jo nyt kun se valmistu sillon 2012:ko, ni on jo vanhentunu jo osittain. Mut se sai kans hyvin paljon positiivista huomiota. Ja se on nyt sit ensimmäinen tai toinen, mikä esitellään tällä tavalla.
65. ST: et eihän siitä saa sitä (aitoa) sukelluskokemusta, mut saa vähän sitä ideaa. Siinä on se äänimaisema ja alussa esitetään lyhyesti sen hyllyn tarina. Ja äänimaisema tehtiin yhdessä, siin oli ihan äänisuunnittelijat ja mediatutkimuslaitoksen ääniasiantuntijat. Sit siihen liittyy sellanen julkasu ja jossa on sit artikkeli Vrouw Mariasta ja siitä vedenalaisesta äänimaisemasta.
66. MA: Toi on hienoa, et on noi äänimaisemat, et sillä varmaan kuitenkin saadaa herätettyä niitä samoja tunnetiloja, joita sukeltajillakin on?
 ST: Joo, ja sitten Maija Paunio teki siitä gradunsa tässä vähän aika sitte, siitä Vrouw Marian simulaation kokemuksesta. Hänen johtopäätöksensä oli, et herättää paljon tunteita ihmisissä ja se, et missä sen voi sit purkaa, et se näyttely ei tarjoa siihen sit tilaa, et sellanen palautes keskustelu-alue.

67. MA: joo, olen luku uusinta museologiatutkimusta (International handbooks of Museum studies-sarja) ja siellä on kans puhuttu paljon tunteiden merkityksestä. Mikä usein unohdetaan, et usein silti museologiassakin puhutaan et vain opetetaan, vaikka se ihminen ei välttämättä mene opetettavaksi vaan vahvistamaan jo olemassa olevia näkemyksiään.

ST: Joo, Maijallaki oli jotain tämmöisiäkin ajatuksii, niistä tunteista ja siitä feedbackistä.

68. MA: Uskoisin et se ois siinä, et kysymykset on käyty läpi.
ST: Jos tulee jotain niin voit kysyä Riikalta (Alvik) tai Koivikolta, et jos tuoreempaa tietoa.

Haastattelukysymykset:

1. Minkä vuoksi hylkypuisto haluttiin luoda? Oliko alkuperäinen ajatus tehdä sukeltajille sukelluskohde vai ulkomaisia esimerkkejä hyödyntäen Suomeen oma shipwreck preserve?

- keille puisto haluttiin suunnata?
- mitä tietoa hyllyistä ja Gustav Adolfista haluttiin välittää?
- mitä kriteereitä puistoksi sopivalle hyllylle asetettiin?
- mitä rajoitteita hylkypuiston suunnittelussa ilmeni esimerkiksi lainsäädännön puolelta?

2. Perehdyttekö ulkomailla oleviin hylkypuistoihin? Jos näin on, niin mihin?

- Mitkä asiat kiinnittivät huomion?
- minkälaisia ongelmia tai haasteita huomattiin, että pitää jo suunnittelu vaiheessa ratkaista?
- mitä haasteita itse perustusvaiheessa esiintyi? Olivatko nämä yllättäviä vai osattiinko ne ennakoida?

3. Miksi valikoitte hylkypuiston kohteeksi Kronprins Gustav Adolfin? Esimerkiksi vaikuttiko asiaan hyllyn sijainti, syvyys ja tunnettavuus historiallisena kohteena?

- otettiin suunnittelu vaiheessa huomioon mahdollisesti museologian tuomia näkökulmia?
- miten sukeltajien tarpeet huomioitiin? Osallistettiin heitä prosessissa mitenkään?
- miten turvallisuusasioita huomioitiin? Vaikuttivatko ne hyllyn valintaan?

4. Onko Gustav Adolf kärsinyt hylkypuistosta vai pysyvätkö vierailija määrät kohtuullisina hyllyn säilymisen kannalta?

- Miten vierailijoiden määrästä pidetään lukua?
 - Miten hylkypuistossa on otettu huomioon mahdollisesti ei-sukeltavat hyllyistä kiinnostuneet?
- Onko heillä mitään keinoja tutustua Gustav Adolfin?

5. Onko hyllyn hyödynnys hylkypuistona tuonut uutta tietoa hyllystä tutkijoiden tietoon? Vai onko tapahtunut ilkeävaltaa hyllyllä?

- Ilmoittavatko sukeltajat yleensä, mikäli löytävät ilkeävallan merkkejä, niin mahdollisesta tapahtuneesta ilkeävallasta?
- Vai tulevatko mahdolliset väärinkäytökset ilmi muilla tavoin?
- miten hyllyä on popularisoitu? Vai onko lainkaan?

6. Miten sukeltajien käytöstä on pyritty valvomaan? Luotetaanko täysin siihen, että tietävät jo ennalta kuinka käyttäytyä hyllyllä vai pyritäänkö hyllylle vierailua aikovia ohjeistamaan tarkastamaan käytös ohjeet ennen käyntiä jollain tavoin?

- Miten sukeltajia on pyritty osallistamaan hyllyn kunnon tarkkailuun tai popularisointiin? Vai onko mitenkään?

7. Miten kävijämääriä pyritään valvomaan? Onko sukeltajilla mahdollisuus antaa palautetta? Minkä tyyppistä palaute pääasiassa on positiivista vai negatiivista? Saatteko paljon palautetta?
- Minkälaisia sukeltajia hyllyillä käy? Ulkomaisia harrastajia vai vain kotimaisia?

8. Hylkypuisto on ollut viimeiset 16 vuotta olemassa, miten raskas panostus hylkypuiston ylläpito on ollut? Mikä osa puiston ylläpidosta vie eniten resursseja? Mikä on eniten vaadittu resurssi?

- Esimerkiksi raha, asiakastyö, tutkijoiden työpanos vai jokin muu?

9. Miten puistoa on kehitetty vuosien aikana? Ja miten sitä aiotaan tulevaisuudessa kehittää?

- miten koette uutisoinnin vaikuttaneen puistoon? Onko se tuonut tunnettavuutta vai onko hylkypuisto jäänyt vähälle huomiolle median taholta?

10. Onko hylkypuisto kokonaisuutena koettu toimivaksi ratkaisuksi? Mitkä asiat ovat osoittautuneet positiivisiksi, ja mikä on museoammattilaisen näkökulmasta ollut negatiivista hylkypuistossa?

- Onko mahdollisesti harkittu muiden puistojen perustamista?

- Onko näissä harkittu yhteistyötä museoiden kanssa?

- Onko Gustav Adolfin osalta harkittu yhteistyötä merimuseoiden kanssa?

11. Koetteko, että hylkypuisto on täyttänyt sille asetetut odotukset? Että se on täyttänyt sen tehtävän, jonka vuoksi hylkypuisto haluttiin alun perin perustaa?

- Jos ei, niin miksi? Mikä on hankaloittanut asiaa?

- Jos kyllä, niin miksi? Mikä mahdollisesti on edesauttanut puiston onnistumista?

- Onko puisto ylittänyt sille asetetut odotukset?

LIITE 3: Hylkyaineiston jakautuminen

Hylkyaineiston jakauma:

Rekisteri nro.	MML Suojaamat	MML suo-jattomat	Sotalaiva	Siviililaiva	Laivatyyppi tuntematon
1526	x 1		x 1		
1436	x 2			x 1	
1000023496	x 3		x 2		
1000027872	x 4			x 2	
1000017894	x 5			x 3	
1000018120	x 6			x 4	
2594	x 7			x 5	
2650		x 1	x 3	x 6	
Talabot	x 8			x 7	
Fråck	x 9			x 8	
Centric	x 10			x 9	
Hernodia	x 11			x 10	
Daisy	x 12			x 11	
Runhild	x 13			x 12	
Alfhild	x 14			x 13	
Jug	x 15			x 14	
Skiftet	x 16			x 15	
Lejtnant Bu-rakov	x 17		x 4		
Nederland	x 18			x 16	
SMS Hin-den-burg		x 2	x 5		
SMS Rhein-land		x 3	x 6		
Jon		x 4		x 17	
Kruise		x 5		x 18	
2489		x 6		x 19	
2283		x 7	x 7		
2309		x 8		x 20	
1978		x 9	x 8		
1216		x 10	x 9		
1259		x 11	x 10	x 21	
1165		x 12	x 11		
2616		x 13	x 12		
2595		x 14		x 22	
1824		x 15		x 23	
1801		x 16		x 24	
2459		x 17		x 25	
2673		x 18	x 13		
C2		x 19	x 14		
Aura II		x 20		x 26	
Notung		x 21		x 27	

Wirgo		x 22		x 28	
Sverre		x 23		x 29	
Helgoland		x 24		x 30	
Bonden		x 25		x 31	
Betty H		x 26		x 32	
Hera		x 27		x 33	
Dagmar Clausen		x 28		x 34	
Miranda		x 29		x 35	
2501		x 30		x 36	
Storbrotten		x 31		x 37	
2612	x 19		x 15		
1459	x 20		x 16		
1249		x 32	x 17		
1393	x 21			x 38	
1300		x 33	x 18	x 39	
2498		x 34	x 19		
1182	x 22			x 40	
1132	x 23			x 41	
1660	x 24				x 1
1652	x 25				x 2
1655	x 26				x 3
1105	x 27				x 4
1808		x 35			x 5
1797		x 36		x 42	
1809		x 37			x 6
1803		x 38		x 43	
1141		x 39		x 44	
1062		x 40			x 7
1630		x 41		x 45	
1691		x 42		x 46	
1692		x 43		x 47	
1693		x 44		x 48	
1694		x 45		x 49	
1689		x 46		x 50	
1690		x 47		x 51	
1103		x 48			x 8
1284		x 49			x 9
1273		x 50		x 52	
1563		x 51	x 20		
2254		x 52		x 53	
1371		x 53		x 54	

Muinaisjäännöslain suojaamia: 27 kpl

Muinaisjäännöslain suojaamattomia: 53 kpl

Yhteensä: 80

Sotalaivoja aineistosta: 20 kpl = 25 %

Siviililaivoja aineistosta: 54 kpl = 68 %

Laivatyyppiltään tuntemattomia on aineistosta: 9 kpl = 11,3 %

Osa hyllyistä voi kuulua molempiin kategorioihin, koska ne ovat saattaneet olla siviilikäytössä ja joutuneet takavarikoituksi laivaston käyttöön tai laivastot ovat ostaneet ne siviilikäytöstä osaksi laivastoa. Nämä hyllyt siksi vääristävät vähän lukuja. Näitä hyllyjä ovat: 1300, 1259 ja 2650.

LIITE 4: Hylkyjen runkomateriaali

Rekisterinumero	Metallirunko	Puurunko	Runkomateriaali tuntematon
1526	x 1		
1436	x 2		
1000023496	x 3		
1000027872	x 4		
1000027872	x 5		
1000018120	x 6		
2594	x 7		
2650	x 8		
Talabot			x 1 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Fräck			x 2 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Centric			x 3 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Hernodia			x 4 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Daisy			x 5
Runhild			x 6 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Alfhild			x 7 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Jug			x 8 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Skiftet			x 9 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Lejtnant Burakov	x 9		
Nederland			x 10 proomu -> mahd. metallirunko
SMS Hindenburg	x 10		
SMS Rheinland	x 11		
Jon			x 11 kaljaasi -> mahd. puurunko?
Kruise			x 12
2489	x 12		
2283	x 13		
2309	x 14		
1978	x 15		
1216	x 16		
1259	x 17		
1165	x 18		
2616	x 19		
2595	x 20		
1824	x 21		
1801	x 22		

2459	x 23		
2673	x 24		
C2			x 13 motor ship -> mahd. metallirunko
Aura II			x 14 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Notung			x 15 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Wirgo			x 16 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Sverre			x 17
Helgoland			x 18 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Bonden			x 19 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Betty H			x 20 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Hera			x 21 höyrylaiva-> mahd. metallirunko
Dagmar Clausen			x 22 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
Miranda			x 23
2501			x 24
Storbrotten			x 25 höyrylaiva -> mahd. metallirunko
2612	x 25		
1459	x 26		
1249		x 1	
1393		x 2	
1300	x 27		
2498	x 28		
1182		x 3	
1132			x 26
1660		x 4	
1652		x 5	
1655		x 6	
1105		x 7	
1808			x 27
1797		x 8	
1809	x 29		
1803	x 30		
1141		x 9	
1062	x 31		
1630		x 10	
1691		x 11	
1692		x 12	
1693		x 13	
1694		x 14	

1689		x 15	
1690		x 16	
1103		x 17	
1284		x 18	
1273		x 19	
1563	x 32		
2245	x 33		
1371	x 34		

Metallirunkoisia aineistosta: 34 kpl = 42,5 %

Puurunkoisia aineistosta: 19 kpl = 23,8 %

Runkomateriaali tuntematon aineistosta: 27 kpl = 33,8 %

Yhteensä: 80 hylkyä

Suurin osa runkomaterialtaan tuntemattomia ovat peräisin Ahvenanmaan rekisterin aineistosta, koska pelkän laivatyyppin perusteella ei näin varhaisten laivojen rungon materiaalia voi täysin varmuudella sanoa. Osa voi myös olla sekarakenteisia, eli sisältää rungossaan sekä puuettä metallisia osia. Kohtalaisella varmuudella olen luokitellut Ahvenanmaan rekisterissä olleet selkeät sotalaivat metallirunkoisiksi, koska näitä ajan laivastoissa olleet vanhatkin laivat jo 1900-luvun alussa olivat.

LIITE 5: Vedenalainen perintöpolku

Vedenalainen perintöpolku voisi koostua statuksettomista hylyistä, kulttuuriperintökohteista, muinaisjäännöskohteista sekä luontokohteista. Perintöpolku voisi olla osa suurempaa kokonaisuutta, joka jatkuisi maalla sekä osittain sisävesistöissä ja tukisi fyysisinä vierailukohteina mahdollista virtuaalista verkkomuseota, jonka työhön sukeltajat voisivat osallistua dokumentoimalla perintöpolun kohteita.

Tämän tutkielman hylkyaineisto on jaettu seuraavasti eri tyyppisiin perintöpolkuluokkiin:

Sukelluspuisto:

- Kohteen ei tarvitse olla muinaisjäännös tai kulttuuriperintökohde.
- Kohde voi muuttua kulttuuriperinnöksi dokumentoinnin ja käytön kautta.
- Osa kohteista on MML:n suojaamia ja osa ei.

Tunniste	Rekisteri luokitus	Peruste
1000023496 <i>Bditelnyj</i>	muu kulttuuriperintökohde	Matala syvyys ja melko tarkka sijainti tieto
1259 <i>Rigel</i>	muu kohde	Matala syvyys ja omaa edellistä käyttöhistoriaa (räjäytyskoulutuskohteena)
1824 <i>Qvarken (Snipan)</i>	muu kohde	Matala syvyys, mutta sijaintitieto on epätarkka
1801 <i>Wilpas/ SS Buitron</i>	muu kohde	Matala syvyys, tosin sijainti on varsin kaukana merellä
2459 <i>Hans Christopher-sen</i>	muu kohde	Sijaitsee matalikolla (n.5 km rannasta), matala syvyys ja alus palasina
1459 <i>Mologa (ex. Sinegorets)</i>	muu kulttuuriperintökohde	Matala syvyys, ja hylky on tehokkaasti tuhoutunut
1249 <i>Torpedovene</i>	muu kohde	Matala syvyys, hylky on tuhoutunut ja sijainti epätarkka
1393 <i>Purjelaiva</i>	kiinteä muinaisjäännös	Matala syvyys, tosin sijaintitiedon tiedetään heittävän noin 100 metrillä.
1182 <i>Viljalaiva</i>	kiinteä muinaisjäännös	Matala syvyys, hylky on hyvin tuhoutunut
1132 <i>Kalkkijaala</i>	kiinteä muinaisjäännös	Matala syvyys, hylky on hyvin tuhoutunut
1660 <i>Sede/Cede</i>	kiinteä muinaisjäännös	Matala syvyys, hylky on hyvin tuhoutunut
1105	kiinteä muinaisjäännös	Matala syvyys, hylky on tuhoutunut
1797 <i>Sulo</i>	mahdollinen muinaisjäännös	Matala syvyys, hylky itsessään on erittäin tuhoutunut ja sijaintitiedot ovat epätarkat
1062	mahdollinen muinaisjäännös	Matala syvyys, hylky on hyvin hajonnut, sijaintitiedot epätarkkoja

1103 Seura	mahdollinen muinaisjäänös	Matala syvyys ja hylky on mahdollisesti huonossa kunnossa
1273 proomu	mahdollinen muinaisjäänös	Syvyysliukuma on laaja, mutta matalassa päädyssä. Hylky on pahoin tuhoutunut.
1563 kalustolautta	muu kohde	Alle 20 metrin syvyydessä ja hylky on pahoin hajonnut

Hylkypuisto:

- Kulttuuriperintökohde
- Kulttuuriperintökohteen ei tarvitse olla muinaisjäänös
- Ei välttämättä tarvitse sukelluskalusteita, mutta voi sisältää sellaiset sekä ylläpitäjän

Tunniste	Rekisteriluokitus	Peruste
1436 Est/Johanna Oelsner/Eki	muu kulttuuriperintökohde	Hylky on jo varsin syvällä, 28–35 metrissä. Hylky on alustavasti identifioitu ja siitä on mahdollista tutkia elinkaarta, tuoden esille hyllyn tarinan
2673 A 37	muu kohde	Hylky on syvällä 33–35 metrissä. Hylky on kuvauksen perusteella säilynyt kohtuullisesti ja sille on alustava identifiointi. Hyllylle sukeltaminen on luvanvaraista (Sotamuseo, Puolustusvoimat) sijaintinsa takia.
2254 proomu	muu kohde	Hylky on säilynyt kuvauksen perusteella varsin ehjänä ja siitä voi olla mahdollista saada irti tietoa.

Hylkymuseo:

- Potentiaalinen hauta, jota korostetaan nimellä, että hautarauhaa kunnioitettaisiin
- Muinaisjäänös
- Syvemmällä kuin edellisten luokkien hylkyt

Tunniste	Rekisteriluokitus	Peruste
1526 Ladoga (ex.Minin)	kiinteä muinaisjäänös	Sijaitsee Puolustusvoimien suoja-alueella ja vaatii luvan hakua sukeltamiseen, syvällä. Hyväkuntoinen.
1000027872 Drott	kiinteä muinaisjäänös	Sijaitsee varsin kaukana avomerellä, 32 metrin syvyydessä. Hauta.
1000017894 Luna	kiinteä muinaisjäänös	Sijaitsee varsin kaukana avo-

1000018120 Norra-Sverige	kiinteä muinaisjäännös	merellä noin 32 metrin syvyydessä. Hauta. Sijaitsee avomerellä, 32 metrin syvyydessä. Lunan ja Drottin lähellä. Hauta.
2594 Everilda	kiinteä muinaisjäännös	Sijaitsee avomerellä, 32 metrin syvyydessä. Ei itse hauta, mutta <i>Lunan, Norra-Sverigen</i> ja <i>Drottin</i> läheisyydessä.
1165 S1	muu kohde	Sukeltamiseen vaaditaan Puolustusvoimien (sotamuseon) lupa.
2595 Bolheim	muu kohde	Hylky sijaitsee avomerellä, noin 27–38 metrin syvyydessä. Hylky on hyväkuntoinen ja varmuudella 2 hengen hauta.

Tutkimus- ja vaaralliset hyllyt:

- Hylkyjä, joiden kunnosta ei ole tarkkaa tietoa
- Erittäin syvällä, jonka takia todennäköisesti erittäin informatiivisia
- Sijainniltaan ja syvyydeltään useimpien sukeltajien saavuttamattomissa
- Todennäköisesti myös vaarallisia, koska nämä ovat yli tai noin 50 metrin syvyydessä
- Eivät osana perintöpolkua

Tunniste	Rekisteriluokitus	Peruste
Talabot	-	Hylky sijaitsee avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä, joka vaatii syvänvedensukellukseen pätevyyden
Fräck	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Centric	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Hernodia	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Daisy	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Runhild	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Jug	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Skiftet	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Lejtnant Burakov	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
Nederland	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
SMS Hindenburg	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä

<i>SMS Rheinland</i>	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
<i>Jon</i>	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
<i>Kruise</i>	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
<i>Andrei Zdanov</i>	-	Yli 50 metrin syvyydessä, avomeri
<i>Gordyij-LKN</i>	-	Noin 50 metrin syvyydessä, avomeri
<i>V-308 Oskar Neynaber</i>	-	Lähes 50 metrin syvyydessä, avomerellä
<i>C2</i>	-	Avomerellä, noin 50 metrin syvyydessä
<i>Aura II</i>	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
<i>Notung</i>	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
<i>Wirgo</i>	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
<i>Sverre</i>	-	Avomerellä ja noin 50 metrin syvyydessä
<i>Helgoland</i>	-	Avomerellä, noin 50 metrin syvyydessä
<i>Betty H</i>	-	Avomerellä, noin 50 metrin syvyydessä
<i>Hera</i>	-	Avomerellä, noin 50 metrin syvyydessä
<i>Dagmar Clausen</i>	-	Avomerellä, noin 50 metrin syvyydessä
<i>Miranda</i>	-	Avomerellä, noin 50 metrin syvyydessä
<i>2501 SS Ulf Jarl</i>	-	Noin 50 metrin ja yli syvyydessä
<i>Storbrotten</i>	-	Avomerellä, noin 50 metrin syvyydessä
<i>2612 Houtdjik/ nro.7 (ex. Muhu) nro.8 (ex. Triton)</i>	-	Avomerellä, yli 50 metrin syvyydessä
<i>2498 Hävittäjä Smetlivyi</i>	-	Avomerellä, yli 50 metrin syvyydessä

Luokittelemattomat:

- Hylystä ei ole saatavilla riittävästi tietoa luokitteluun
- Hylystä ei ole enää mitään mahdollisesti jäljellä
- Hyllyn jäänteet eivät välttämättä ole edes näkyvissä
- Hylky on saavuttamattomissa
- Nämä hyltyt eivät välttämättä sovi osaksi perintöpolkua

Tunniste	Peruste
2650 Europa	Hylystä ei ole merkkejä
1978 M 451	Hylystä ei ole jäänteitä, koska se on uppoamis-

	aikanaan nostettu romumetalliksi
1216 <i>Mercurius</i>	Hylystä ei ole jätteitä, nostettu uppoamisai- kanaan romumetalliksi
1652	Hylystä ei ole riittävästi tietoa
1655	Hylystä ei ole riittävästi tietoa
1808	Hylystä ei ole riittävästi tietoa
1809 <i>Torrsten</i>	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1803	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1141	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1691	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1692	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1693	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1694	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1689	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1690	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1371	Hyllyn syvyydestä ei ole tietoa
1630 <i>Proomu</i>	Hyllylle pääsyn estää tiittävästi ruovikko
1284	Hylky on osittain jäänyt laiturin alle

LIITE 6: Hylkyaineiston tarkemmat tiedot

Tiedot ovat tiivistelmä muinaisjäännösrekisterikorteista ja Marcus Lindholmilta Ahvenanmaan rekisteristä saaduista tiedoista, jotka ovat olleet analyysien pohjana.

Ensimmäinen maailmansota 1914–1918:

1526 Ladoga

- 98 metriä pitkä ja 16 metriä leveä metallirunkoinen hylky, 39–45 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Saaristomeren meripuolustusalueella
- Miinalaiva Ladogan hylky, joka aloitti elämänsä panssarifregatti/tykkifregatti Minininä
- Kiinteä muinaisjäännös
- Tutkittu Sotamuseon johdolla ja käytetty puolustusvoimien sukellusharjoituskohteena
- Rakennettu 1869, tykkejä nostettu hylystä 1920-luvulla

1436 Johanna Oelsner/ Est/ Eki

- n. 80 metriä pitkä rautarunkoinen höyrylaivanhylky, 28–35 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Inkoon ja Raaseporin rajan tuntumassa Ytteland – luodosta itään
- Mahdollisesti rakennettu Saksassa 1912, upposi 1917.
- Muu kulttuuriperintökohde
- Laivan hiililastia yritettiin tiettävästi pelastaa 1920-luvulla

1000023496 Torpedohävittäjä Bditelnyj

- Metallirunkoisen laivan hylky, n. 13–16 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Mäntyluodon lähistöllä
- Muu kulttuuriperintökohde
- Venäläisen torpedohävittäjä Bditelnyj:n hylky, joka rakennettiin 1906 Pietarissa, upposi 1917
- Laiva oli 64 metriä pitkä ja 7 metriä leveä.
- Hauta, yli 50 hengen miehistöstä vain noin 10 pelastui.
- Hylkystä on nostettu esineistöä sodan jälkeen 1918–1922 välillä.

1000027872 Höyrylaiva Drott

- Höyrylaivan hylky, n. 32 metrin syvyydessä
- Sijaitsee avomerellä, Rauman edustalla
- Ruotsalaisen höyrylaiva Drott:n hylky, joka rakennettiin 1881 Englannissa, upposi 1915
- Laiva oli 75 metriä pitkä
- Hauta, 17 hengen miehistöstä viisi menehtyi
- Kiinteä muinaisjäännös
- Esineistöä nostettu hylystä yksityisiin kokoelmiin

1000017894 Höyrylaiva Luna

- Metallirunkoinen hylky, n. 32 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Porin edustalla
- Höyrylaiva Luna rakennettiin Norjan Fredrikstadissa 1905, upposi 1914.
- Kiinteä muinaisjäännös

1000018120 Höyrylaiva Norra-Sverige

- Metallirunkoinen hylky, n. 32 metrin syvyydessä
- Rakennettu Gävlessä 1875, 57,6 m pitkä, 8,1 m leveä ja syväys 3,9m sekä lastissa 4,1 m. Up-

posi 1914.

- Sijaitsee Porin edustalla
- Hylystä nostettu ruori ja loki 1915
- Kiinteä muinaisjäänös

2594 Höyrylaiva Everilda

- n. 70 metrin pituisen rautarunkoisen höyrylaivan hylky, 25–32 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Porin edustalla, avomeressä
- Everilda rakennettiin Englannissa 1882, laiva oli 72,9 metriä pitkä, 10,4 metriä leveä ja 5,5 metriä syväykseltään. Upposi 1914
- Hylystä on nostettu esineistöä 1915
- Hauta, miehistöstä vain yksi selvisi miinaan ajosta hengissä
- Kiinteä muinaisjäänös

2650 Europa

- Metallirunkoisen aluksen hylky, jota ei paikannettu vuoden 2016 viistokaikuluotauksessa.
- Hyllyn osia saattaa olla pohjamudan sisällä
- Tunnistettu höyrylaiva Europaksi, joka oli amerikkalainen alus, jonka venäläiset ostivat koulu-laivaksi. Harjulan teos ei kuitenkaan mainitse Europaa osana Venäjän Itämeren laivastoa.
- Hylkyä yritetty nostaa 1922 onnistumatta ja aiottiin yrittää uudelleen 1926.
- Runko päädyttiin hajottamaan räjäyttämällä ja osat nostettiin pintaan
- Europa on upponnut 1918
- Muu kohde

Talabot

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Norjan Tønsberg
- Haaksirikon syy, tuntematon
- Upponut 1914

Fråck

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Turku
- Upposi 1915

Centric

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Helsingissä
- Upposi 1915 miinaan ajon seurauksena

Hernodia

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Ruotsin Härnösand
- Upposi 1915 miinaan ajon seurauksena

Daisy

- hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Ruotsin Brantevik (Skåne)
- Upposi 1915 miinaan ajossa

Runhild

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Ruotsi, Tukholma
- Upposi 1916 miinaan ajon takia

Alfhild

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Ruotsi, Tukholma
- Upposi 1916, haaksirikon syytä ei tunneta

Jug

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Kronstadt
- Upposi 1916, miinaan ajon seurauksena

Skiftet

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Turku
- Upposi 1916, miinaan ajon seurauksena

Lejtnant Burakov

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Kronstadt
- Upposi 1917, miinaan ajon seurauksena

Nederland

- Proomun hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Hillegersberg
- Ajoin karille 1917 ja upposi sen seurauksena

SMS Hindenburg

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Stettin
- Upposi 1918, miinaan ajon seurauksena

SMS Rheinland

- Höyrylaiva, joka ajoi kiville 1918.
- Hinattiin 1918 heinäkuussa pois romutettavaksi
- Kotisatama Kiel

Jon

- Kaljaasin hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Kemiö
- Ajoin karille ja upposi 1918

Kruse

- hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Pori
- Upposi 1918, miinaan ajon seurauksena

Toisen maailmansodan aikaiset hylkyt (1939–1945):

2489 höyrylaiva Andrei Zdanov

- noin 95 metriä pitkä, 14 metriä leveä ja 10 metriä korkea metallirunkoinen hylky
- Hylky sijaitsee 60–72 metrin syvyydessä avomerellä, aluevesirajan ulkopuolella
- Upposi marraskuussa 1941, ajettuaan miinaan Hangon evakuoinnin aikana
- Sukelluskaudella 2011 hyllyn komentosillalla on raportoitu tehdyn ilkivaltaa
- Muu kohde

2283 Gordyij–LKN

- noin 92 metriä pitkä, noin 10 metriä leveä ja noin 10 metriä korkea metallirunkoinen hylky
- 47–57 metrin syvyydessä aluevesirajan ulkopuolella, avomerellä
- Hylky on huonokuntoinen, pystyasennossa ja siitä vuotaa todennäköisesti öljyä
- Venäläinen hävittäjä, joka upposi 1941 ajettuaan miinaan.
- Laivan kapteenin hauta, muu miehistö selvisi turmasta hengissä
- Muu kohde

2309 höyrylaiva Klaus Oldendorf

- 71 m pitkä ja 10 m leveä, metallirunkoinen hylky, noin 38–42 metrin syvyydessä
- Sijaitsee avomerellä Porkkalan Kallbådanissa, Puolustusvoimien suoja-alueella
- Klaus Oldendorf rakennettiin 1893, joka todennäköisesti upposi Neuvostoliiton sukellusveneen toimesta
- Hauta, koska laivan mukana katosi sen miehistö
- Saksalainen rahtihöyrylaiva
- Muu kohde

1978 Miinanraivaaja M 451

- Metallirunkoisen aluksen hylky, mitat tuntemattomat
- Sijaitsee Porkkalanniemestä lounaaseen, Puolustusvoimien suoja-alueella
- Hylkyä on raivattu laivaston sukeltajien voimin
- Rakennettu hollannissa 1942, upposi 1944 ajautuessaan matalikolle, koska aluksessa ei ollut luotsia
- Muu kohde

1216 Vartiolaiva Mercurius

- Metallirunkoisen aluksen jäänteitä, ei hylky
- Syvyydestä ei tietoa
- Varsinainen hylky on nostettu ylös
- Mercurius upposi 1944
- Muu kohde

1259 Rigel

- Metallirunkoinen hylky, noin 10–20 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Upinniemen lähellä
- Käytetty räjäytyskukelluskoulutuksessa
- Upponut 1944
- Muu kohde

1165 Torpedovene S1

- Metallirunkoinen hylky, jonka kansiosat ovat romahtaneet sekä osa oikean puolen kyljestä painunut rungon sisään
- Sijaitsee Loviisan saaristossa, 1-6 metrin syvyydessä
- Hyllyllä sukeltaminen vaatii luvan Puolustusvoimilta (Sotamuseo)
- Tunnistettu torpedovene S1, rakennettiin vuonna 1900. Venäläinen Sokol-luokan alus, 58 metriä pitkä ja 250 tonnia uppuma.
- Jäi Suomeen 1918, maalilaivana vuodesta 1937 ja upposi lopulta vuonna 1943
- Muu kohde

2616 V-308 Oskar Neynaber

- Metallirunkoinen hylky, mitat tuntemattomat
- Sijaitsee avomerellä 46 metrin syvyydessä
- Tunnistettu saksalaiseksi etuvartiolaivaksi, jonka neuvostoliittolaiset moottoriveneet upottivat 1941
- Muu kohde

2595 Höyrylaiva Bolheim

- Teräsrunkoinen, noin 100 metriä pitkä hylky, 27–38 metrin syvyydessä
- Sijaitsee avomerellä, Luvian vesialueella
- Hyväkuntoinen hylky, jonka runko on ehjä, mutta savupiippu on kadonnut
- Tunnistettu rahtihöyrylaiva Bolheimiksi, rakennettiin 1913 Hollannissa
- Upposi 1939 tulituksessa
- Laivan kapteenin ja radistin hauta
- Muu kohde

1824 Majakkalaiva Qvarken (Snipan)

- Metallirunkoinen hylky, 6–9 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Raippaluodosta Länteen, Mustasaaren kunnassa
- Majakkalaiva Qvarkenin hylky, joka rakennettiin Helsingissä Hietalahden telakalla 1885. 1900-luvulla siihen asennettiin moottori
- Upposi 1944
- Muu kohde

1801 Höyrylaiva Wilpas

- Metallirunkoinen hylky, 6–17 metrin syvyydessä
- Koosta ei tietoa, koska osat levinneet laajalle alueelle
- Upponut 1939
- Osat sekoittuneet ss Buitronin hyllyn osiin, ja tunnistus mahdollisesti tehty arkistolähteiden perusteella
- Muu kohde

2459 Höyrylaiva Hans Christophersen

- Rautarunkoinen hylky, 6–12 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Kaskisen kunnassa
- Hylky on palasina
- Haaksirikkovuodeksi merkitty 1943
- Muu kohde

2673 Raivaaja A 37

- Metallirunkoinen hylky, 33–35 metrin syvyydessä
- Hylky on tunnistettu Venäjän ensimmäisen maailmansodan aikaiseksi raivausmoottoriveneeksi A 37
- Syytä miksi ja milloin A 37 on uponnut ei tiedetä
- Muu kohde

C2

- Moottorilaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Leningrad
- Uponnut 1940 miinaan ajossa

Aura II

- Höyrylaivan hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Helsinki
- Uponnut 1940, räjähdysten takia

Notung

- Höyrylaivan hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Helsinki
- Uponnut 1940 torpedon takia

Wirgo

- Höyrylaivan hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Ruotsi, Tukholma
- Upposi 1940, ilmapommituksessa

Sverre

- hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Rauma
- Upposi 1941 ajettuaan karille

Helgoland

- Höyrylaivan hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Hampuri
- Ajoin karille 1941
- Upposi 1942 syksyllä

Bonden

- Höyryaluksen hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Marienhamina
- Upposi 1942 torpedoinnin takia

Betty H

- höyrylaivan hylky, n.50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Helsinki
- Upposi 1942 torpedoituna

Hera

- höyrylaivan hylky, n. 50 metrin syvyydessä

- Kotisatama Marianhamina
- Upposi 1942 torpedoituna

Dagmar Clausen

- Höyrylaivan hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Odense
- Ajoin karille ja upposi 1942

Miranda

- Moottorikaljaasin hylky, n. 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Lemland
- Upposi törmättyään Tursas-laivan kanssa 1944

Maailmansotiin liittyvät hylyt:

2501 Ulf Jarl

- n. 67 m pitkä, 9 m leveä ja 7–10 m korkea rahtilaivan hylky, 42–61 metrin syvyydessä
- materiaalista ei varmuutta
- Sijaitsee avomerellä Porvoon edustalla, aluevesirajan ulkopuolella
- Ulf Jarl upposi 1924 ajettuaan miinaan. Norjalainen rahtilaiva
- Muu kohde

Storbrotten

- Höyrylaivan hylky, noin 50 metrin syvyydessä
- Kotisatama Helsinki
- Upposi 1922, ajettuaan miinaan

Mahdolliset maailmansotien aikaiset hylyt:

2612 Houtdjik/ apumiinanraivaaja

- metallirunkoinen hylky, 54m pitkä, 10 m leveä ja 9 m korkea, noin 84 metrin syvyydessä
- Sijaitsee avomerellä, Suomenlahdella
- Talousvyöhykkeellä
- höyrylaiva 1900-luvun alusta
- Hollantilainen rahtilaiva Houtdjik tai venäläinen apumiinanraivaaja nro 7. (ex. Muhu) tai nro 8. (ex. Triton)
- Muu kohde

1459 Mologa

- Metallirunkoinen siipiraslaivan hylky, 50 metriä pitkä ja 10 m leveä
- Sijaitsee 9–14 metrin syvyydessä
- Raaseporissa, Furutrattenin alueella
- Miinanraivaaja Mologan hylky, rakennettu vuonna 1903, uponnut 1916
- Hyllyllä tehty pelastustoimia 1918 tai 1919
- Muu kulttuuriperintökohde

1249 Torpedovene

- Puurunkoinen hylky, n. 6 metrin syvyydessä
- Sijaitsee Hirsalassa
- Oletettavasti torpedoveneen hylky, koska hylystä löytynyt sinihappokapseli

- Hyllyn esineistöä yksityishenkilöiden hallussa, koska esineistöä nostettu
- Muu kohde

1393 Purjelaiva

- Puurunkoisen, n.25 m pitkä ja 9 m leveä hylky
- Sijaitsee n. 6 metrin syvyydessä
- Kolmimastoinen purjevene
- Löydetty norjalainen raha vuodelta 1913
- Kiinteä muinaisjäänös

1300 Huoltoalukset

- 2 metallirunkoista hylkyä, n. 30 metriä pitkiä, n. 25–30 metrin syvyydessä
- Sijaitsevat Helsingin ulkosaaristossa
- Lastina puutynnyreitä
- Ehkä englantilaisia huoltoaluksia, jotka upotettiin tahallaan 1918 tai venäläisiä
- Muu kohde

2498 Hävittäjä Smetlivyi

- Metallirunkoinen laivan osa, n. 65 m pitkä ja 15 m leveä. Hajonnut tunnistamattomaksi metalliromuksi
- Sijaitsee avomerellä, 60 m syvyydessä aluevesirajan ulkopuolella
- Muu kohde

1182 viljalaiva

- Puurunkoinen hylky, n. 25 m pitkä ja 5 m leveä.
- Tasasaumainen, ja pahoin hajonnut
- Hylky sijaitsee n. 5–10 metrin syvyydessä Porkkalanniemellä
- Ajoitus 1900-luvulle
- kiinteä muinaisjäänös

1132 jaala

- Hylky n. 28 m pitkä, 8 m leveä ja 1,5 m korkea
- Sijaitsee n. 2 m syvyydessä Kotkan Kuusisessa
- 1900-luvun aikainen, mutta 1700 – luvun lopun aikaisen meritaistelualueen läheisyydessä
- ilmoitettu 1975
- kalkkijaala?
- kiinteä muinaisjäänös

1660 Sede/Cede

- Puurunkoinen hylky, n. 20 m pitkä ja 7 m leveä
- Sijaitsee n. 3–5 m syvyydessä Paraisten Nötön Finnvikissä
- 1900-luvun aikainen
- ilmoitettu 1980
- kiinteä muinaisjäänös

1652

- Puurunkoinen hylky
- Sijaitsee Saaristomeren kansallispuiston rajoitusosassa
- Laitesukellus, maihinnousu ja liikkuminen kielletty ympärivuoden

- Alun perin pintahylky?
- ilmoitettu 1997
- 1900-luvun aikainen
- kiinteä muinaisjäänös

1655

- Puurunkoinen hylky
- Sijaitsee Saaristomeren kansallispuiston rajoitusosassa
- Laitesukellus, maihinnousu ja liikkuminen kielletty ympärivuoden
- n. 30 m pitkä, mahdollisesti ollut pintahylky?
- ilmoitettu 1997
- kiinteä muinaisjäänös

1105 kalkkilaiva

- Puurunkoinen, 12 m pitkä ja n. 2,5 m leveä
- 1–3 m syvyydessä
- Sijaitsee Klamilanlahden luoteispohjukassa
- Ilmoitettu 1979
- Ajoitettu 1900-luvulle
- 1900-luvulta
- kiinteä muinaisjäänös

1808 Adrana

- Sijaitsee Kornäsin kunnassa Nilskallanissa, matalikolla
- ehkä saksalainen laiva 1920-luvulta
- hylky paikannettu sanallisen tiedon perusteella
- ollut merkittynä Museoviraston meriarkeologian arkiston hylky- ja haaksirikoluetteloon
- mahdollinen muinaisjäänös

1797 Tiililaiva Sulo

- Puurunkoinen, n. 18 m pitkä ja 6 m leveä hylky
- jäljellä vain pohjaosa, jonka päällä tiiliä
- Sijaitsee n. 8–12 m syvyydessä
- Korsnäsin kunnassa
- ajoitettu 1900-luvulle
- ehkä 1919 tai 1920-luvulla uponnut kaljaasi
- mahdollinen muinaisjäänös

1809 Torrsten

- Ehkä metallirunkoinen hylky tai sen osa
- Maalahden kunta, Niskällanista kaakkoon
- Alueella pyydyksiä tarttunut pohjaan ja ruostetta noussut köysien mukana
- kohde ajoitettu 1900-luvulle
- mahdollinen muinaisjäänös

1803 Postilaivan hylky

- Ehkä metallirunkoinen hylky, n. 25 m pitkä
- Pahasti hajonnut
- Mustasaaren kunta, Raippaluodosta länteen

- ajoitettu 1900-luvulle
- Paikannus käsin piirretyn kartan mukaan
- mahdollinen muinaisjäännös

1141 Proomu

- Puurunkoisen laivan pohja, jonka päällä tiiliä
- 2016 viistokaikuluotauksessa ei löytynyt
- Pyhtään Kaunissaaren eteläosan lähellä
- Ilmoitettu 1998
- 1900-luvun aikainen
- ehkä proomu ja paikalliset muistavat siitä nostetun aikanaan tiiliä ja puutavaraa uusiokäyttöön, ei määritelty milloin aikanaan
- mahdollinen muinaisjäännös

1062

- rautarunkoinen hylky, n. 5–10 m syvyydessä
- ajoitettu 1900-luvulle
- Sijainti Porvoon vesialue, mutta koordinaatit viittaavat Sipoon kaunissaaren itäpuolelle
- mahdollinen muinaisjäännös

1630 Proomu

- Puurunkoinen, n. 16 m pitkä ja 6 m leveä
- jäljellä enää pohja
- n. 1–2 m syvyydessä
- Sijaitsee Turun sataman, Ruissalon Itäosassa
- ilmoitettu 1975
- Arvioitu tuolloin 50–100 vuotta vanhaksi
- Noussut rantaan laivojen potkurivirran avulla
- Ruovikko estää hyllylle pääsyn
- mahdollinen muinaisjäännös

1691

- 5 puurunkoisen laivan + 1 kaljaasin hylyt
- n. 40–50 metrin pituisia
- Uudenkaupungin vesialueella
- Viety 1900-luvun alussa romutettaviksi lahdelle
- Uponnut: Purjelaiva Union, kaljaasi Ahti 1918, sekä parkkilaiva Lindola
- Mahdollinen muinaisjäännös

1692

- 5 puurunkoisen laivan + 1 kaljaasin hylyt
- n. 40–50 metrin pituisia
- Uudenkaupungin vesialueella
- Viety 1900-luvun alussa romutettaviksi lahdelle
- Uponnut: Purjelaiva Union, kaljaasi Ahti 1918, sekä parkkilaiva Lindola
- Mahdollinen muinaisjäännös

1693

- 5 puurunkoisen laivan + 1 kaljaasin hylyt

- n. 40–50 metrin pituisia
- Uudenkaupungin vesialueella
- Viety 1900-luvun alussa romutettaviksi lahdelle
- Uponnut: Purjelaiva Union, kaljaasi Ahti 1918, sekä parkkilaiva Lindola
- Mahdollinen muinaisjäänös

1694

- 5 puurunkoisen laivan + 1 kaljaasin hylyt
- n. 40–50 metrin pituisia
- Uudenkaupungin vesialueella
- Viety 1900-luvun alussa romutettaviksi lahdelle
- Uponnut: Purjelaiva Union, kaljaasi Ahti 1918, sekä parkkilaiva Lindola
- Mahdollinen muinaisjäänös

1689

- 5 puurunkoisen laivan + 1 kaljaasin hylyt
- n. 40–50 metrin pituisia
- Uudenkaupungin vesialueella
- Viety 1900-luvun alussa romutettaviksi lahdelle
- Uponnut: Purjelaiva Union, kaljaasi Ahti 1918, sekä parkkilaiva Lindola
- Mahdollinen muinaisjäänös

1690

- 5 puurunkoisen laivan + 1 kaljaasin hylyt
- n. 40–50 metrin pituisia
- Uudenkaupungin vesialueella
- Viety 1900-luvun alussa romutettaviksi lahdelle
- Uponnut: Purjelaiva Union, kaljaasi Ahti 1918, sekä parkkilaiva Lindola
- Voi myös olla kuunarilaiva Ingrid (ex. Emma), joka purettiin rantaan 1914
- Mahdollinen muinaisjäänös

1103 Seura

- Puurunkoinen n. 20 m pitkä hylky, n.2–4 m syvyydessä
- Sijaitsee Virolahden Hämeenkylässä alueella
- Ilmoitettu 1982
- Ajoitettu 1900-luvulle
- Hylystä löytynyt venäläisellä tekstillä varustettu tiili ja laastia kyljestä
- Mahdollinen muinaisjäänös

1284

- Puurunkoinen, 3–5 m pitkä ja n. 1–1,5 m leveä
- n. 5 m syvyydessä Helsingin länsisatamassa, osittain kivilaiturin alla
- Ilmoitettu 1974
- arvioitu ikä tuolloin 30–100 vuotta
- tunnettu jo 1960-luvulla
- mahdollinen muinaisjäänös

1273 Tiilihylky

- Puurunkoinen, teräskaarinen hylky

- Proomu, n. 20 m pitkä
- 6–20 m syvyydessä Helsingin vesialueella
- ilmoitettu sekä 1978 ja 1994
- mahdollinen muinasijäännös

1563 kalustolautta

- metallirunkoinen, n. 20m pitkä hylky
- puiset kansirakenteet
- Sijaitsee 14–16 m syvyydessä
- Bengtskäristä pohjoiseen
- arvioitu uponneen 1940-luvulla
- muu kohde

2254 Proomu

- metallirunkoinen, n. 25m pitkä ja 7 m leveä
- noin 21–24 m syvyydessä
- uponnut ehkä osuttuaan miinaan
- löytnyt 2004 Merenkululaitoksen ilmoituksen johdosta
- tehty 2 tarkastussukellusta, 2002 ja 2006
- muu kohde

1371 Proomu/ Troolari

- metallirunkoinen & puurakenteinen
- n. 10m pitkä, 3m leveä ja n. 2 m korkea
- Sijaitsee Helsingin vesialueella Tykistölahdella Hessensteinin bastiljonin edustalla
- 3 hylkyä vierekkäin
- muu kohde